Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1943:24
JUSTITIEDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED

FÖRSLAG TILL

LAG OM REDOVISNINGSMEDEL

M. M.

AVGIVET AV

SÄRSKILDA INOM JUSTITIEDEPARTEMENTET

TILLKALLADE SAKKUNNIGA

STOCKHOLM

1943

Statens offentliga utredningar 1943

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med författnings- och organisationsförslag för genomförande av ett förstatligande av den allmänna väghållningen på landet m. m. Beckman. 321 s. K.
2. Flyttningsersättningssakkunniga. Betänkande med förslag till författningar angående ersättning för flyttningskostnad. Marcus. 156 s. Fi.
3. 1941 års familjebeskattningssakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade grunder för familjebeskattningen. Marcus. 170 s. Fi.
4. Utredning rörande skogsnäringens ekonomiska läge med förslag till åtgärder för höjande av näringens bärkraft. 3. Skogsbrukets transportfrågor: Vägar och järnvägar. Idun. 260 s. Jo.
5. Utredning rörande polismäns anslutning till politiska ytterlighetsriktningar m. m. Norstedt. 40 s. S.
6. Utredning och förslag angående pappersformaten inom statsförvaltningen. Beckman. 116 s. H.
7. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 1. Hygieniska förutsättningar för skolarbetet. Av U. Hjärne. Idun. 66 s. E.
8. Betänkande angående levnadskostnadsindex. Norstedt. 147 s. Fi.
9. Utredning och förslag angående statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. Beckman. 99 s. S.
10. 1940 års civila byggnadsutredning. Betänkande 1. Förslag till ändringar i Kungl. Maj:ts byggnadsstadga samt till föreskrifter rörande planläggning och utförande av byggnad för vissa vårdanstalter och folktandpolikliniker. Beckman. 80 s. K.
11. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 4. Förslag till åtgärder för textilforskningens ordnande. Hæggström. 82 s. H.
12. Betänkande med förslag till statliga åtgärder för stödjande av den privata motorlösa flygningens och modellflygningens utveckling. Beckman. 77 s. Fö.
13. Besparingsberedningens slututlåtande. Marcus. 158 s. Fi.
14. Betänkande angående åtgärder mot spekulation i vattenkraft. Norstedt. 79 s. Ju.
15. Utredning och förslag angående statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. Beckman. 87 s S.
16. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 5. Förslag till åtgärder för järn- och metallforskningens ordnande. Hæggström. 79 s. H.
17. Tillströmningen till de fria fakulteterna och arbetsförhållandena närmast efter avlagd examen samt militärtjänstgöringens inverkan på universitets- och högskoleungdomens studier och ekonomiska förhållanden. Norstedt. 145 s. S.
18. Utredning och förslag angående planmässigt sparande för familjebildning och statens bosättningslån. Beckman. 68 s. S.
19. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 2. Den psykologiska forskningens nuvarande ståndpunkt i fråga om den psykiska utvecklingen hos barn och ungdom m. m. Idun. 81 s. E.
20. Betänkande med förslag angående omorganisation av rättsmedicinalväsendet i riket. Beckman. 182 s. S.
21. Betänkande med förslag till reglering av det militära arvodesväsendet. Beckman 165 s. Fi.
22. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 6. Förslag till åtgärder för den geotekniska forskningens ordnande. Hæggström. 65 s. H.
23. Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden vid 1938 års allmänna fastighetstaxering. Norstedt. 170 s. Fi.
24. Betänkande med förslag till lag om redovisningsmedel m. m. Norstedt. 77 s Ju.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1943: 24
JUSTITIEDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED

FÖRSLAG TILL

LAG OM REDOVISNINGSMEDEL

M. M.

AVGIVET AV

SÄRSKILDA INOM JUSTITIEDEPARTEMENTET
TILLKALLADE SAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1943
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
424580

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. justitiedepartementet.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 14 september 1942 har Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. justitiedepartementet samma dag tillkallat byråchefen för lagärenden i departementet G. Walin, advokaten S. Salmonson och bankombudsmannen A. M. Åström att såsom sakkunniga inom departementet verkställa utredning av frågan om skydd för anförtrodd egendom och uppdragit åt Walin att vara de sakkunnigas ordförande.

De sakkunniga som under arbetet biträtts av hovrättsfiskalen B. G. Larson få härmed till fullgörande av sitt uppdrag avlämna förslag till lagstiftning i ämnet jämte motivering. Särskilt yttrande av Salmonson samt en redogörelse för utländsk rätt bifogas jämväl.

Stockholm den 13 april 1943.

GÖSTA WALIN

SVEN SALMONSON AXEL ÅSTRÖM

Förslag
till
Lag om redovisningsmedel.

Härigenom förordnas som följer.

Vad den som mottagit medel med skyldighet att redovisa därför har för sådant ändamål innestående på räkning i bank eller annan penninginrättning skall vara förbehållet huvudmannen, såvitt beloppet avskilts utan dröjsmål. Samma lag vare i fråga om belopp som avskilts senare, såframt den redovisningsskyldige, när det avskildes, ej var på obestånd. Är räkningen avsedd för två eller flera huvudmän, njute de inbördes lika rätt, envar i förhållande till sin redovisningsfordran.

Har den redovisningsskyldige medel för ändamålet avskilda på annat sätt, skall vad i första stycket stadgas äga motsvarande tillämpning.

Vad den redovisningsskyldige har omedelbart tillgängligt för att avskiljas vare ock förbehållet huvudmannen, såvitt dröjsmål med avskiljandet ej föreligger.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 194...

Förslag
till
Lag om ändrad lydelse av 17 kap. 2 § handelsbalken.

Härigenom förordnas, att 17 kap. 2 §[1] handelsbalken skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

17 kap.

2 §.

Vad i gäldenärs bo finnes, som hörer annan till, det skall först uttagas, såsom: inlagsfä; eller det, som satt är under bolag, eller till salu; stulet, rövat, lånt eller legt gods; pantsatt gods, då lösen därföre gives; faddergåva och annat dylikt.

Sedan njute -- — — sjölagen stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 194 .

---

[1] Senaste lydelse se 1920: 416.

Förslag

till

Lag om ändring i vissa delar av konkurslagen.

Härigenom förordnas, att 194 § konkurslagen skall erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives samt att i samma lag skall införas en ny paragraf, betecknad 194 a §, med nedan angivet innehåll.

194 §.

Om kommittents — — — särskilt stadgat.

Har i — — — skulle förnärmas.

Vad nu sagts om rätt att erhålla redovisning av förvaltaren skall ock gälla, där eljest till konkursboet inflyta medel, för vilka gäldenären skolat redovisa till annan.

194 a §.

Innehar gäldenären, då beslut om egendomsavträde meddelas, redovisningsmedel, vilka äro förbehållna annan, åligge det förvaltaren att omhändertaga medlen och därefter redovisa dem jämte ränta som upplupit från den dag, då nämnda beslut meddelades. Med avseende å fastställandet av vad som sålunda tillkommer redovisningsborgenär samt dennes rätt i övrigt i konkursen så ock i fråga om skyldighet att vidkännas arvode eller annan särskild kostnad med anledning av förfarandet skall vad i denna lag är stadgat om borgenär, som till säkerhet för sin fordran har panträtt, äga motsvarande tillämpning, dock att kostnad, som nu sagts, skall åvila redovisningsborgenären, allenast i den mån boet eljest ej lämnar tillgång därtill.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 194 .

MOTIVERING

Gällande rätt.

I det följande redogöres för gällande bestämmelser om separationsrätt till egendom i annans bo och om skyldighet att hålla annans tillgångar avskilda jämte åtskilliga rättsfall. I fråga om flera viktiga spörsmål saknas ledning av lag eller avgöranden i rättspraxis. De sakkunniga ha likväl sökt att med tillämpning av allmänna principer och prövning av vad som i olika fall kan anses rimligt giva en anvisning på hur dessa frågor för närvarande borde bedömas, även om de slutsatser som därvid framläggas kunna tänkas bliva föremål för delade meningar.

Separationsrätt.

Enligt 17 kap. 2 § handelsbalken skall ur gäldenärs bo uttagas vad som hörer annan till, såsom inlagsfä; eller det som satt är under bolag eller till salu; stulet, rövat, lånt eller legt gods; pantsatt gods, då lösen därföre gives; faddergåva och annat dylikt. Är det förvandlat och ej i behåll, hänvisas ägaren till att bevaka skadeståndsfordran. Utsökningslagen innehåller i 68 § en motsvarande föreskrift, enligt vilken i gäldenärs bo ej något må tagas i mät som finnes höra annan till.

För vissa fall finnas särskilda bestämmelser om vad som i gäldenärs bo skall anses höra annan till. Här må nämnas förordningen den 20 november 1845 i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, 2 kap. 24 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom samt 53 och 57—60 §§ lagen den 18 april 1914 om kommission, handelsagentur och handelsresande. Dessutom kan erinras om lagen den 11 juni 1915 om avbetalningsköp.

I 17 kap. 2 § handelsbalken förklaras som nyss nämnt helt kategoriskt, att om egendom blivit förvandlad (och ej är i behåll), endast fordringsrätt kvarstår. Detta torde dock icke vara att förstå efter orden, ty den som innehar annans gods kan i vissa fall med direkt stöd av lag — se t. ex. kommissionslagen samt lagen om upplagshus och upplagsbevis — och utan tvivel även i många andra fall[1] byta ut en sak mot annan eller ersätta den med ett samäganderättsanspråk eller ock i den ursprungliga sakens ställe sätta en fordringsrätt hos viss person, t. ex. en köpare, med verkan att det nya godset, samäganderättsanspråket eller fordringsrätten kan separeras i hans konkurs eller vid utmätning hos honom.

[1] Jfr t. ex. H 1930 s. 306.

Beträffande förutsättningarna för att någon skall kunna göra gällande äganderätt till pengar i gäldenärens bo finnas icke några särskilda bestämmelser. Om skyldighet för konkursförvaltare att, när konkursgäldenären avyttrat annans egendom, redovisa till ägaren vad som inflyter *efter* konkursens början meddelas föreskrifter i dels 60 § kommissionslagen dels ock 194 § konkurslagen den 13 maj 1921.

Frågan om möjlighet att separera pengar i gäldenärens bo är i övrigt — liksom i fråga om fungibla varor — beroende av om de hållits avskilda. Det är ej nog, att de äro avskilda just i det ögonblick, då äganderättsanspråket göres gällande. Gäldenären kan ej, sedan annans äganderätt gått förlorad, på egen hand i sitt bo utan tradition avskilja viss penningsumma med verkan att äganderätten därtill övergår å annan. Det fordras således kontinuitet. Vad detta krav innebär kan emellertid vara föremål för tvekan. Särskilt gäller detta den kritiska tidpunkten från det pengarna mottagits för annan och till dess de hunnit insättas i bank eller eljest placeras i särskilt förvar. Samma problem uppkommer, när pengar, efter att ha hållits avskilda, sedermera skola redovisas. Under dylika övergångsperioder kan ofta en viss sammanblandning förekomma utan att man skäligen kan lasta den, som omhänderhar medlen, därför; emellanåt kan den praktiskt taget icke undvikas. Även frågan, huruvida mottagna medel hållits avskilda under tiden från den ena övergångsperioden till den andra, kan helt naturligt bliva föremål för tvist.

Ett utbyte av pengar, som sker för huvudmannens räkning, bör överflytta dennes äganderätt till de nya pengarna.[1] Denna åtgärd kan ej rimligen bedömas på annat sätt än när en kommissionär för kommittentens medel inköper viss egendom, vartill kommittenten därmed omedelbart erhåller äganderätten. Mera tveksam kan man vara t. ex. i det fall att en tjuv växlar en stulen sedel. Men även då bör rimligen vad som finnes i behåll av de pengar, han växlat till sig, anses tillhöra den bestulne. Eljest skulle pengarna ej kunna åtkommas annat än efter utmätning eller i konkurs. En annan sak är, att det snart blir svårt att sluta beviskedjan. Denna ståndpunkt synes stämma överens med justitierådet Marks v. Würtembergs votum i rättsfallet H 1907 s. 335. En prokurist avreste med omkring 4 000 kr. av firmans pengar, varefter han greps i New York. Nämnda justitieråd ansåg, att vad som anträffades hos prokuristen, omkring 3 600 kr., tillkom firman. Övriga ledamöter av Högsta domstolen torde ej ha tagit ställning till detta spörsmål.[2]

Skyldighet att hålla annans tillgångar avskilda.

I ett flertal författningar stadgas uttryckligen skyldighet för den, som mottager tillgångar för annan, att hålla dem avskilda. Dessa bestämmelser ha sin största betydelse med avseende å pengar och andra fungibla ting men äro i allmänhet ej inskränkta därtill.

---

[1] Jfr t. ex. *Bergendal:* Lärobok i rättskunskap för landsfiskaler III 2:a uppl. s. 479. Såsom ex. på fall, då pengar kunna förskingras, nämnes, att någon skickats att ombestyra växling av pengar för annans räkning.

[2] Jfr även H 1912 s. 594, 1930 s. 306 och 1937 s. 60.

Enligt 10 § i förenämnda lag om kommission, handelsagentur och handelsresande skall *kommissionär* hålla gods, som av kommittenten lämnas honom till försäljning eller som för dennes räkning inköpes, avskilt från annat gods, där ej annat föranledes av omständigheterna. Något motsvarande stadgande finnes icke beträffande penningmedel som kommissionär uppbär med anledning av uppdraget.[1] I 58 § konkurslagen ålägges *konkursförvaltare* att inom en vecka i bank på konkursboets räkning insätta pengar som inflyta under förvaltningen av konkursbo, i den mån de icke äro erforderliga till bestridande av löpande utgifter. Detta stadgande torde dock närmast få uppfattas såsom en ordningsföreskrift, vilken utgår från den mera omfattande grundsatsen att alla konkursboets tillgångar skola hållas avskilda från annan egendom. Beträffande *förmyndare* stadgas i 8 kap. 7 § lagen om förmynderskap, att pengar och värdepapper, som av förmyndaren innehavas för den omyndiges räkning, skola av honom så förvaras, att de ej sammanblandas med pengar eller värdepapper, som tillhöra förmyndaren själv eller eljest innehavas av honom. Beträffande pengar stadgas för övrigt i 6 § nämnda kapitel, att de, i den mån det lämpligen kan ske, skola insättas i den omyndiges namn hos bank. I 8 § samma kapitel meddelas bestämmelser om förvaringen av värdehandlingar. Enligt 11 kap. 8 § skall bl. a. vad i 8 kap. stadgas i fråga om förmyndare och omyndigs egendom i tillämpliga delar gälla i avseende å *god man* och egendom som förvaltas av god man. I 2 kap. 14 § lagen om boutredning och arvskifte stadgas beträffande *boutredningsman,* att till dödsboet hörande penningmedel, som göras räntebärande genom insättning i bank, skola insättas i boets namn. Vidare innehåller lagrummet föreskrift, att dödsboets egendom ej heller eljest må sammanblandas med vad boutredningsmannen eller annan tillhörer. Enligt 20 § samma kap. är lagrummet tillämpligt jämväl på *testamentsexekutor.* I lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse på landet stadgas under 58 §, att pengar eller värdehandlingar, som för kommunens räkning innehavas av *kommunalnämnd,* skola så förvaras, att de icke sammanblandas med andra pengar eller värdehandlingar. Lagen samma dag om kommunalstyrelse i stad innehåller under 53 § ett motsvarande stadgande beträffande *drätselkammare,* och 54 § i lagen nämnda dag om församlingsstyrelse upptager enahanda föreskrift för *kyrkoråd.*

I 8 kap. 4 § nya rättegångsbalken stadgas, att *advokat* skall hålla penningmedel och andra tillgångar, som tillhöra hans huvudmän, skilda från vad honom tillhör.

Huruvida skyldighet att hålla redovisningsmedel avskilda föreligger, när lagen ej innehåller något särskilt stadgande därom, har i många fall varit föremål för prövning i samband med fråga om ansvar för förskingring. I viss utsträckning har sådan skyldighet ansetts föreligga på grund av uppdragets natur. I andra fall har krävts uttrycklig bestämmelse därom i avtalet.

Platsexpeditör och kassör i fackförening dömdes, utan att särskild före-

[1] Jfr *Gadde-Eklund:* Lagen om kommission m. m. 2:a uppl. s. 27.

skrift om avskiljande fanns i anställningsavtalet, till ansvar för förskingring av föreningens medel som han omhänderhaft, H 1905 s. 70. Den som mottagit pengar för inlösen av växel har dömts för förskingring när han förbrukat beloppet, H 1910 s. 109. Därvid åberopades särskilt, att han vid gärningens begående var på obestånd. Härmed bör jämföras ett rättsfall, där en person, som diskonterat flera växlar på betydande belopp, använt medlen för egen räkning, oaktat de enligt avtal med andra växelgäldenärer skolat användas för visst ändamål. Han dömdes för det han genom att förskingra beloppen gjort sig skyldig till trolöshet mot huvudman, H 1913 s. 252. Jfr även H 1905 s. 497, 1916 s. 318 och 1936 s. 295.

I fråga om handelskommissionär föreligga flera rättsfall. Ansvar för förskingring har ej kunnat ådömas utan att särskilt åtagande att hålla medel avskilda förelegat — se H 1907 s. 251 och 1928 s. 497. I 1907 års friande rättsfall anmärktes emellertid särskilt att kommissionären även drev annan handel. Jfr i övrigt H 1915 s. 203 och 1941 s. 165. Dessutom bör framhållas, att i flera rättsfall uppkommit fråga huruvida kommission eller köp förelegat. Om det senare alternativet anses vara för handen, är i avtalet stadgad skyldighet att hålla inflytande medel avskilda utan betydelse i straffrättsligt hänseende, H 1940 s. 164 och där anmärkta rättsfall, jfr även H 1932 s. 564 och 1933 s. 133.

Beträffande handelsagent se H 1924 not B 702 och 1930 not B 167.

I åtskilliga fall av s. k. penningförskingring har dömts till ansvar för trolöshet mot huvudman.

Förenämnda rättsfall ha här åberopats för att belysa frågan om skyldighet att hålla annans tillgångar avskilda. Ur straffrättslig synpunkt äro de ej längre av samma intresse som förut, sedan nya bestämmelser om förskingring meddelats.

Olika sätt att hålla annans egendom avskild.

Några allmänna lagbestämmelser, som reglera sättet att hålla annans egendom avskild, finnas icke. Rättspraxis ger ej heller mycken ledning.[1] I det följande vilja de sakkunniga likväl försöka belysa denna fråga med hänsyn till olika fall. Därvid kommer av praktiska skäl den som omhänderhar annans egendom att i allmänhet benämnas syssloman, oaktat denna terminologi icke täcker hela området.

Egendom, som skall hållas avskild för annan, kan vara fungibel eller icke fungibel. I senare fallet — då egendomen alltså är individualiserad — fordras icke några särskilda åtgärder för att den ej skall ingå i sysslomannens förmögenhet. Kan blott föremålet identifieras, är äganderätten bevarad. Identifieringen kan dock emellanåt erbjuda vissa svårigheter, t. ex. i fråga om värdehandlingar.

Beträffande fungibla ting är det vanligaste fallet naturligtvis att pengar uppbäras för annan, men det är nödvändigt att hålla i minnet, att även

[1] Beträffande kontanter och värdehandlingar se H 1891 s. 574 och 1909 s. 519 samt 1936 s. 295. Jfr även H 1888 s. 551.

andra fungibla ting än pengar, såsom vissa slags värdepapper, allehanda manufakturvaror, livsmedel, trävaror o. d., kunna mottagas för annan i kommission eller deposition m. m. Beträffande fungibla varor kan framhållas den skillnaden, att om fungibla varor sammanblandas med sysslomannen tillhöriga varor av samma slag, man ej sällan kan säga, att de äro sammanblandade endast med en viss del av sysslomannens förmögenhet. Om annans pengar ej hållas klart isär från egna medel, är det oftast svårt att anlägga ett liknande betraktelsesätt. Det förekommer emellertid, att även pengar faktiskt sammanblandas allenast med viss del av sysslomannens förmögenhet, t. ex. de pengar denne förut har i sin plånbok, när han i den lägger in huvudmannens sedlar. Huruvida det i rättsligt hänseende är möjligt att anse pengar sammanblandade allenast med viss del av sysslomannens förmögenhet, är en fråga av ganska stor betydelse i detta sammanhang, till vilken de sakkunniga återkomma i det följande.

Fungibla varor kunna hållas avskilda på många olika sätt. Det måste ankomma på omständigheterna i varje särskilt fall, huruvida det må anses styrkt att ett visst varuparti som en syssloman innehar är just det som tillkommer huvudmannen. Alla slags bevismedel kunna användas, såsom anslag på förvaringsrummet, adresslappar på förvaringspersedlar, vittnens berättelser om varupartiets förvaring liksom, i förekommande fall, erkännande av tredje man, att han innehar varor, som sysslomannen deponerat under uppgift att de tillhöra huvudmannen. I händelse av rättegång har domstolen att fritt pröva bevismedlens värde.

När en syssloman mottagit pengar för huvudmannens räkning, kan i princip bevisning föras på samma sätt i syfte att styrka, att visst penningbelopp tillkommer huvudmannen. Det är nämligen i svensk rätt klart erkänt, att äganderätt kan bevaras till pengar i annans besittning.[1] I allmänhet äro emellertid bevissvårigheterna större än i fråga om fungibla varor. Detta sammanhänger först och främst med att risken för sammanblandning är så mycket större. Vidare bruka ju pengar till större belopp icke förvaras in natura så som sker med varor utan i regel, om de ej strax skola utbetalas till vederbörande, förvandlas i ett banktillgodohavande.

Ofullständigt avskild egendom.

Det följer av livets skiftande förhållanden, att egendom, som någon mottagit för annan, i en del fall kan vara mycket klart avskild medan den i andra fall hållits mindre fullständigt skild från annan egendom. Att egendomen i ett visst fall är mindre fullständigt avskild kan bero på praktiska skäl, som människor i allmänhet äro benägna att godtaga, eller på en lägre grad av noggrannhet hos den som har egendomen om händer. En kommissionär kan tänkas antingen hålla varje kommittents varor avskilda för sig eller också kan han — eventuellt på grund av sedvänja i branschen — tänkas sammanblanda olika kommittenters varor men hålla dem skilda från sina

[1] Jfr *Bomgren:* Tidskr. för Sveriges adv.samf. 1938 s. 132.

egna tillgångar. I senare fallet är egendomen mindre fullständigt avskild än i det förra. Vid bedömande av olika fall av sammanblandning måste tagas i övervägande, vilket syfte ett avskiljande tjänar och huruvida föreliggande ofullständighet hos avskiljandet förnuftigtvis är av någon betydelse för den intressekonflikt som är i fråga. Så bör det i nyss angivna exempel anses tillfyllest gentemot kommissionärens borgenärer, att flera kommittenters varor gemensamt hållits avskilda från kommissionärens. Det förefaller uppenbart, att kommissionärens borgenärer ej böra njuta någon förmån av den omständigheten att kommissionären sammanblandat två eller flera kommittenters varor, en åtgärd som ej kommer borgenärerna vid. Kommittenterna böra alltså tillhopa äga separationsrätt för egendomen. Det torde kunna fastslås, att i ett dylikt fall samäganderätt måste anses föreligga. I den juridiska litteraturen ha också gjorts uttalanden i denna riktning.[1]

I princip bör detsamma kunna anses gälla, om sysslomannen förvarar huvudmannens egendom tillsammans med viss begränsad del av sina egna tillgångar som kan sägas vara avskild från hans övriga tillgångar. En kommissionär har t. ex. mottagit vissa, låt oss antaga ganska stora varuposter för en kommittents räkning samt dessutom för egen räkning köpt ett par mindre poster av samma vara, vilka förvaras i samma magasin, eventuellt förhyrt hos tredje man. Den omständigheten att i lagret ingår en mindre del som är sysslomannens eget gods kan ej rimligen få föranleda, att det hela tillfaller hans borgenärer. I den juridiska litteraturen har med tanke på fall av denna art uttalats, att antagande av samäganderätt måste förutsätta, att den förmögenhetsmassa, vari godset efter sammanblandningen ingår, sedermera icke förändrats utan då samäganderättsanspråket göres gällande är identisk med den vid tidpunkten för sammanblandningen förhandenvarande.[2] De sakkunniga ha svårt att ansluta sig till detta påstående. Varför skulle, om kommissionären i det anförda exemplet ur den gemensamma egendomen uttagit så mycket som svarar mot hans andel, icke återstoden tillhöra kommittenten?[3] Måhända avser uttalandet endast det fallet, att den sammanblandade egendomen *icke* kan anses på ett eller annat sätt avskild från kommissionärens övriga förmögenhet. Om ett varuparti redan på grund av varans art klart framstår såsom något för sig, bör detta emellertid kunna vara nog för att partiet skall kunna anses avskilt från vad kommissionären i övrigt innehar.[4] Enligt de sakkunnigas mening borde det i princip kunna sägas, att samäganderätt föreligger i det gemensamma varupartiet ända till dess kommittenten erhållit sitt. Det kan emellertid, när förhållandena efter hand förändras, vara omöjligt att utreda, hur stor kommittentens andel är. Man bör t. ex. strängt taget veta, hur stort partiet vid varje särskild tidpunkt va-

[1] *Hult:* Om kommissionärsavtalet s. 177, *Undén:* Sv. sakrätt s. 134—135 o. 143. I motiven till kommissionslagen synes man ej ha diskuterat möjligheten av samäganderätt. Jfr NJA II 1914 s. 273—274.

[2] *Hult* a. a. s. 177—178.

[3] Jfr H 1925 s. 88. Det synes knappast finnas tillräcklig anledning att inskränka den i detta rättsfall antagna principen för uppdelning av en förmögenhetsmassa till det fall att det kvarstår viss gemenskap efter skifte av dödsbo. Se även H 1941 s. 711 (II).

[4] Jfr *Hult* a. a. s. 177.

rit, enär kommittentens samäganderätt, efter att eventuellt ha krympt samman, icke kan svälla ut genom att nya varor, som ej förvärvats för hans räkning, tillföras lagret.[1] Kommittenten kan, när förändringar ägt rum, gå förlustig sin äganderätt på grund av bevissvårigheter, men i åtskilliga fall kan det dock vara möjligt att konstatera, att hans samäganderättsandel åtminstone icke kan vara mindre än en viss kvantitet.

Det är tydligt, att antagande av samäganderätt för kommissionär och kommittent möter mindre betänkligheter, om kommissionären utåt i allo uppträtt såsom vårdare av gemensam egendom. Han har t. ex. anslag som anger detta på förvaringsrummet eller han har lämnat uppgift därom till tredje man, hos vilken varorna lagrats. I motsatt fall kan det, särskilt om kommissionärens egen andel är jämförelsevis stor, emellanåt efter någon tid verka stötande att antaga samäganderätt till vad han har i sin besittning. Kommissionärens tillvägagångssätt i varje särskilt fall och den tid som förflutit efter sammanblandningen måste tillmätas betydelse.

Om kommissionär och kommittent anses kunna ha samäganderätt till ett varulager i kommissionärens besittning, synes det svårt att bestrida, att samäganderätt för dem också kan tänkas i fråga om penningmedel.[2] Detsamma bör gälla i andra fall av sysslomannaskap. Om någon t. ex. lägger sedlar, som inkasserats för annan i en plånbok, där han har egna sedlar, synes det enda rimliga vara att anse att samäganderätt till det hela uppkommer. Detta bör gälla även om några av sedlarna skulle kunna identifieras. Det är ju meningslöst att i detta sammanhang tillmäta sedlarnas identitet någon betydelse, då identiteten eljest är utan intresse för huvudmannen. Om en tjuv lägger stulna sedlar i en plånbok, där han har jämväl andra sedlar, bör gälla detsamma som nu sagts.

Ur en synpunkt ligger det närmare till hands att antaga samäganderätt till pengar än till fungibla varor, nämligen därför att i fråga om pengar de särskilda sedlarnas eller myntens identitet, som nämnt, i övrigt är utan intresse. I fråga om ett varulager kan ju alltid kvaliteten växla något hos olika partier och identiteten är alltså i detta fall ej helt utan intresse. Å andra sidan inträda förändringar snabbare i fråga om innehavet av pengar än beträffande varor. Detta är emellertid icke någon skillnad av principiell natur. Den innebär endast att bevissvårigheterna i regel redan efter kort tid bliva övermäktiga. Det är mycket snart ej möjligt att utpeka någon egendom, i vilken samäganderätt kan anses föreligga.[3]

---

[1] En sådan ansvällning av äganderätten kan däremot ske i fall som avses i 2 kap. 24 § nya jordabalken. Jfr *Winroth:* Sv. civilrätt II s. 142. Att även rättspraxis visat benägenhet att i fråga om identiteten se till det hela och ej till de särskilda föremålen torde framgå av H 1881 s. 515, 1925 s. 88 och 1930 s. 306.

[2] Jfr *Undén* a. a. s. 135 som i princip erkänner att samäganderätt till pengar kan föreligga men anmärker att den sällan kan bestå. Se även *Ekeberg—Strahl—Beckman:* Förmögenhetsbrotten s. 150.

[3] *Winroth* a. a. s. 140 uttalar i fråga om hustrus enskilda egendom under mannens förvaltning och rättsligen avskilt vederlag därför, att pengar eller andra allenast till art och myckenhet bestämda ting måste anses utestänga möjligheten att sluta *beviskedjan*, vare sig de från början hava utgivits eller, genom avhändelse vunna och därefter använda till förvärv av individuellt bestämd egendom, utgjort en förmedlande prestation.

Nu är emellertid att märka, att annans pengar till större belopp, såsom redan antytts, i allmänhet icke pläga bevaras någon längre tid i kontanter utan, om de ej strax redovisas, insättas hos bank eller annan penninginrättning. Det problem som nu diskuterats, nämligen frågan om möjligheten att antaga samäganderätt för syssloman och huvudman till viss penningsumma, har i praktiken i allmänhet intresse allenast för den korta tid som pengar bruka behållas i kontant form, t. ex. till dess en dagskassa nedräknats och fördelats. Under denna korta tid behöva bevissvårigheterna icke bliva övermäktiga.

För de sakkunniga står det klart, att möjligheten av samäganderätt till pengar bör i princip kunna erkännas för syssloman och huvudman.[1] Om man t. ex. vid slutet av en arbetsdag vet, att till en sysslomans kontor under dagen influtit 1 000 kr. för en viss huvudman och 100 kr. för sysslomannens egen räkning, utan att medlen hållits isär, bör alltså samäganderätt till det sammanlagda beloppet kunna anses föreligga till dess det hinner fördelas. Skulle kassan av någon anledning förbliva orörd någon tid, bör sannolikt samäganderätten anses bestå. Svårare blir avgörandet, när sysslomannen lånat av huvudmannens medel. Därmed bör strängt taget huvudmannen anses ha gått förlustig äganderätt till motsvarande belopp även om rättelse skett utan dröjsmål.

Insättning hos bank eller annan penninginrättning.

När pengar, som omhänderhavas för annan, förvandlas i ett banktillgodohavande, uppkommer frågan, huruvida huvudmannen kan anses ha äganderätt till fordringen mot banken.

I vissa fall är svaret på denna fråga utan vidare givet. Detta gäller insättning på *huvudmannens räkning* utan att förbehåll skett om rätt för insättaren att förfoga över medlen. En sådan insättning innebär klar överflyttning av pengarna i huvudmannens besittning, oavsett om huvudmannen underrättats därom, jfr 4 § lagen den 27 mars 1936 angående vissa utfästelser om gåva.

Insättningen lärer i fall som nu sagts städse stå sig mot sysslomannens borgenärer, om de insatta medlen vid insättningen voro huvudmannen tillhöriga. Härmed bör enligt de sakkunnigas mening jämställas, att huvudmannen vid insättningen hade samäganderätt i en större penningsumma, såvitt huvudmannens andel ej understeg vad som insattes hos banken.

Tillhörde de pengar som insattes på bankräkning ej huvudmannen och motsvarades de ej heller av ett samäganderättsanspråk i en större summa, är insättningen att anse såsom betalning och kan angripas av sysslomannens konkursbo enligt de regler som i konkurslagen meddelas om återvinning av betalning.

Såsom förut nämnts åligger det konkursförvaltare, förmyndare och god man samt boutredningsman och testamentsexekutor att insätta penningmedel hos bank i respektive konkursboets, myndlingens eller den av god man företräddes eller dödsboets namn. I samtliga dessa fall kan insättaren på grund

[1] Jfr betr. utländsk rätt *bilagan:* finsk rätt s. 53, norsk rätt s. 55, dansk rätt s. 57, tysk rätt s. 61, engelsk rätt s. 71—72, amerikansk rätt s. 74—75.

av sin ställning såsom ställföreträdare disponera över banktillgodohavandet — förmyndare och god man med de inskränkningar som följa av förmynderskapslagen. Denna dispositionsrätt är icke av samma natur som när syssloman insatt medel på annans räkning med *förbehåll* om dispositionsrätt. Insättaren har i de förra fallen icke behövt göra något förbehåll utan är omedelbart på angiven grund behörig att göra uttag så länge han ej avlägsnats från ställningen som ställföreträdare, bortsett från att förmyndare eller god man kan behöva överförmyndarens tillstånd. När han gör insättningar eller uttag på räkningen, sker det i konkursboets, myndlingens, den av god man företräddes eller dödsboets namn.

Frågan, huruvida insättningen i dessa fall står sig gentemot insättarens borgenärer, torde i princip vara att bedöma på samma sätt som när syssloman i de förut behandlade fallen insätter medel på huvudmannens räkning utan förbehåll om dispositionsrätt för insättaren.

Det förekommer ej sällan, att insättning göres för annans räkning med förbehåll om dispositionsrätt för insättaren vid sidan av den dispositionsrätt som enligt vanliga regler tillkommer den, i vars namn räkningen är öppnad. I allmänhet torde i sådana fall vara avsett, att medlen genom att de mottagits av banken skola anses överlämnade i räkningshavarens besittning. Denne skall t. ex. deklarera för tillgodohavandet. Insättaren torde alltså med förbehållet om dispositionsrätt jämväl för honom själv ha avsett allenast att på ett bekvämt sätt erhålla s. a. s. en fullmakt att vid behov lyfta medlen för den andres räkning. För detta ändamål torde han också i regel behålla eventuellt utfärdad motbok. Det är emellertid icke uteslutet, att förbehållet i ett sådant fall som nu nämnts avser att grunda en materiell rätt för insättaren. Banken kan alltså icke utan vidare taga för givet att förbehållet må behandlas såsom en fullmakt och i händelse av tvist torde banken få handla som när två personer eljest var för sig göra gällande rätt till viss fordran.

Beträffande rättsverkningarna av en insättning av detta slag är det genom 4 § lagen angående vissa utfästelser om gåva klart, att den icke är tillfyllest för fullbordande av gåva. I andra fall kan man vara tveksam, huruvida medlen kunna anses överlämnade. Även om medlen icke kunna anses överlämnade, torde i regel åtminstone vara otvivelaktigt, att de medel, som insatts under sådana omständigheter som nu äro i fråga, äro avskilda.

Ofta insättas medel för annans räkning med förbehåll om *uteslutande* dispositionsrätt för insättaren. Den, i vars namn insättningen sker, har sålunda icke någon befogenhet att disponera över medlen. Någon tradition av medlen kan vid sådant förhållande icke anses ha ägt rum; jfr 4 § lagen angående vissa utfästelser om gåva. Detta fall torde böra jämställas med att någon insatt medel i eget namn och därvid givit räkningen en särskild beteckning.

De sakkunniga komma härmed till det fallet att syssloman insatt medel, som äro avsedda att redovisas till annan, på *egen räkning*. Han kan därvid ha antingen använt sig av särskild räkning, som uteslutande är avsedd för den huvudmannen, eller insatt medel för flera huvudmän på en och samma

räkning eller också insatt medlen på räkning där han även har egna medel innestående.

I den juridiska litteraturen har det antagits vara möjligt för kommittent att bibehålla äganderätt till vad som insättes hos bank i kommissionärens namn.[1] Därvid har åberopats 194 § konkurslagen eller grunderna därför och en analogi från 57, 60 och 61 §§ kommissionslagen.

De sakkunniga kunna för sin del icke finna, att nämnda lagrum giva stöd för den uppfattningen, att en kommittent skulle kunna anses ha äganderätt, helt eller delvis, till en fordran som kommissionären har på grund av insättning hos bank. Härav följer dock icke, att de sakkunniga anse riktigheten av denna uppfattning utesluten. Man kan visserligen säga, att pengar genom insättning hos bank undergått en radikal omvandling, nämligen till en fordringsrätt för insättaren. Efter det de kontanta pengarna förvandlats till ett banktillgodohavande framträder insättaren gentemot banken såsom innehavare av fordringen åtminstone när räkningen saknar särskild rubricering. Det är tänkbart, att vetskapen om detta banktillgodohavande lägges till grund för vederhäftighetsupplysningar, varför ett erkännande av äganderätt till medlen för annan i viss mån ter sig betänkligt.

Å andra sidan skulle det mången gång vara synnerligen hårt att ej erkänna äganderätt för annan till medlen. Om t. ex. en inkasserare insatt ett stort belopp — låt oss säga 25 000 kr. — på egen räkning och det är klart, att han vid tiden i fråga ej disponerat över andra tillgångar än viss huvudmans medel, vore det för rättskänslan stötande att ej kunna utlämna beloppet till huvudmannen vid konkurs, åtminstone om den inträffar ganska kort därefter. Likaså synes det stötande, om en person, som bestulits på ett stort belopp, ej skulle kunna få åter sina pengar, därför att tjuven just hunnit sätta in dem i bank.[2] De sakkunniga vilja för sin del antaga att äganderätt för en person kan anses föreligga till pengar, som hos bank innestå i annans namn, åtminstone i vissa fall av särskilt starkt framträdande kontinuitet. Den omständigheten att medlen innestå i viss persons namn kan uppvägas av andra skäl, som medföra att betänkligheterna att erkänna annans äganderätt till medlen böra vika. Att man härigenom närmar sig menige mans uppfattning är påtagligt. Man kan även framhålla, att insättning i bank nog av många, kanske flertalet, närmast uppfattas endast såsom en form av deposition. Detta betraktelsesätt har också någon gång återspeglats i lagstiftningen. Så t. ex. talar 65 § utsökningslagen om att gäldenären har »penningar innestående i bank eller annan penninginrättning»; jfr även 4 § lagen angående vissa utfästelser om gåva.

Här kan antecknas ett rättsfall, där frågan är berörd utan att dock ha kommit till någon alldeles otvetydig lösning, H 1936 s. 295. Tvisten gällde där, huruvida pantsättning ägt rum till en person, vilken uppträtt såsom förlagsgivare åt visst bolag. Högsta domstolen uttalade i sin motivering, att förlagsgivaren varit skyldig att hålla vissa medel, som inbetalts till honom,

[1] *Hult* a. a. s. 221—223.
[2] Jfr em. *Undén* a. a. s. 135.

avskilda för bolagets räkning samt att han till fullgörande härav i eget namn insatt medlen på särskild kapitalräkning i bank ävensom att från räkningen andra uttag ej skett än av upplupna räntor. Pantsättning ansågs likväl ej ha ägt rum.

Det förefaller som om domstolen velat konstatera, att förlagsgivaren fullgjort allt vad på honom ankom för att hålla medlen avskilda, men ansett, att hela transaktionen hade en sådan karaktär, att den icke kunde innebära pantsättning. Det förelåg med andra ord en helt annan rättsfigur. Å andra sidan är det ej uteslutet, att domstolen endast velat konstatera vad som var utrett, utan att därmed uttala sig i frågan, huruvida medlen varit avskilda med rättslig verkan. Domstolen säger allenast, att förlagsgivaren »till fullgörande» av sin skyldighet att hålla medlen avskilda förfarit på visst sätt. Detta behöver icke innebära något omdöme, huruvida han lyckats i sin avsikt. För de sakkunniga ligger det dock närmast till hands att antaga, att domstolen ansett att de på bankräkningen innestående medlen hållits avskilda. Denna ståndpunkt överensstämmer också med de sakkunnigas uppfattning och torde även stödjas av rättsfallet H 1941 s. 711 (II).

Utländsk rätt.

Beträffande lagstiftning och rättstillämpning i främmande länder få de sakkunniga hänvisa till särskild bilaga.

Önskemål om lagstiftning.

Inom Sveriges advokatsamfund har ingående dryftats, huru en advokat bör förfara för att klientmedel skola vara skyddade i händelse advokaten råkar på obestånd. I samfundets stadgar har föreskrivits skyldighet för advokat att hålla klientmedel avskilda från egna medel, och samfundet har låtit utarbeta förslag till ett bokföringssystem byggt på förutsättningen att denna skyldighet iakttages. Avskiljandet har ansetts böra i regel tillgå så, att klientmedlen insättas på ett för dem avsett bankkonto, betecknat på sådant sätt att därav framgår att medlen insatts för klienternas räkning ehuru advokaten äger disponera över medlen. Av praktiska skäl fordrar samfundet icke, att principen om klientmedels särskiljande genomföres så strängt att de icke få inläggas i advokatens kassa innan de insättas på klientkontot. I regel skola klientmedel så fort sig göra låter efter inbetalningen insättas på bankräkning, men undantagsvis, t. ex. om advokaten sista dagen i ett kvartal får in hyror som nästa dag skola användas till inteckningsräntor, är det tillåtet att låta dem ligga kvar i kassan över natten. Det har icke fordrats, att varje klients medel insättas på särskild bankräkning, utan det har ansetts tillräckligt, att medlen insättas på en för klienterna gemensam räkning.

Vid det pågående straffrättsliga reformarbetet har frågan om skyddet för anförtrodda medel uppmärksammats i samband med omarbetandet av be-

stämmelserna angående förskingring. Beskrivningen på förskingring i förut gällande lag gav vid handen, att endast sak som tillhörde annan kunde vara föremål för förskingring. Denna ståndpunkt har i rättstillämpningen upprätthållits även beträffande pengar. Den, som mottagit penningmedel att omhänderhavas för annans räkning men tillgodogjort sig medlen, ansågs icke ha gjort sig förfallen till förskingringsansvar, om icke medlen då han tillgodogjorde sig dem voro i den andres ägo. Åtgärder, som vidtagits efter det att den berättigades äganderätt till medlen gått förlorad genom att dessa sammanblandats med mottagarens egna så att den berättigade blott hade kvar en fordringsrätt till visst belopp, ha därför icke ådragit mottagaren ansvar för förskingring. Själva sammanblandningen kunde däremot föranleda förskingringsansvar. Härför krävdes emellertid, att åtgärden skedde olovligen, d. v. s. att det rättsligen ålegat mottagaren att hålla medlen avskilda. Den, som omhänderhaft pengar för annan men icke varit skyldig att hålla medlen avskilda, torde, om han tillgodogjort sig medlen så att han ej kunnat utgiva dem till den berättigade, icke ha kunnat dömas till ansvar för förskingring. I stället har ansvar för trolöshet mot huvudman ådömts, därest medelsförvaltaren varit syssloman.

Genom de vid 1942 års riksdag beslutade ändringarna i strafflagen, vilka trätt i kraft den 1 januari 1943, har en ändring inträtt i nämnda hänseenden. Straffrättskommittén[1] såg det utmärkande för förskingringsbrottet, icke såsom då gällande lag i att gärningsmannen olovligen tillägnar sig annan tillhörig sak som han har om händer, utan däri att han bryter mot det förtroende, som visats honom genom att han fått egendom i besittning för annan. Med denna utformning av förskingringsbegreppet blir det naturligt att därunder inrymma även den s. k. penningförskingringen. Att någon mottager penningmedel med skyldighet att omhänderha dem för annans räkning men förfar så att denne ej kan återfå beloppet, kan sålunda bliva att bedöma såsom förskingring, oavsett om han varit skyldig att hålla medlen avskilda från sina egna. Förskingringsansvar kan ifrågakomma, om gärningsmannens förpliktelse mot den berättigade är på det sättet strängare än en gäldenärs förpliktelse i ett vanligt skuldförhållande, att gärningsmannen haft skyldighet ej blott att återbetala beloppet utan även att avhålla sig från åtgärder genom vilka återbetalningsskyldighetens behöriga fullgörande äventyras. Förskingringsansvar kan alltså uppkomma för den, som mottagit medel under redovisningsskyldighet. Enligt 22 kap. 1 § strafflagen i den nya lydelsen skall i enlighet med det anförda för förskingring straffas den, som på grund av avtal, allmän eller enskild tjänst eller dylik ställning fått egendom i besittning för annan med skyldighet att utgiva egendomen eller redovisa för denna och som genom att tillägna sig egendomen eller annorledes åsidosätter vad han har att iakttaga för att kunna fullgöra sin skyldighet, såframt gärningen innebär vinning för honom och skada för den berättigade. Enligt detta lagrum kan en redovisningsskyldig, ehuru han icke eljest varit pliktig att hålla mottagna medel avskilda, dömas för förskingring, om han

[1] S. O. U. 1940: 20 s. 165 f.

sammanblandar medlen med sina egna så, att den berättigades äganderätt går förlorad, och han därvid är eller senare blir insolvent.

Vid sidan av förskingringsbestämmelsen innehåller 22 kap. strafflagen i den nya lydelsen straff för den som bryter förpliktelse att hålla mottagen egendom avskild och därigenom frånhänder ägaren dennes egendom. Han blir nämligen, oavsett om därigenom uppstår skada för ägaren, jämlikt 22 kap. 4 § förfallen till ansvar för olovligt förfogande, vilket dock är ett mindre grovt brott än förskingring.

Att en redovisningsskyldig, som olovligen tillägnat sig mottagna medel eller eljest åsidosatt vad han har att iakttaga, sedermera lyckas fullgöra redovisningen, befriar honom icke från ansvar enligt anförda lagrum. Om han är insolvent vid redovisningens fullgörande, kan dessutom, jämlikt 23 kap. 4 § strafflagen, inträda ansvar för mannamån mot borgenärer.

I remissyttrandena över straffrättskommitténs förslag framställdes från flera håll önskemål om utredning av frågan angående regler för avskiljande med verkan mot borgenärerna av medel, mottagna med redovisningsskyldighet. Vid förslagets remitterande till lagrådet yttrade *chefen för justitiedepartementet,* att det, eftersom penningförskingring även enligt gällande rätt vore straffbar i den mån bestämmelserna om trolöshet mot huvudman äro tillämpliga, icke genom penningförskingringens sammanförande med övrig förskingring tillskapades något nytt behov av möjlighet att med rättslig verkan avskilja medel som omhänderhades för annans räkning (se prop. nr 4 till 1942 års riksdag). Departementschefen tillade emellertid, att hithörande frågor, vilka icke vore av straffrättslig utan av privaträttslig natur, vore föremål för utredning inom justitiedepartementet. *Första lagutskottet* yttrade i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 18) i anledning av förslaget, att utskottet inhämtat att inom justitiedepartementet verkställts utredning angående möjligheten för redovisningsskyldig att med sakrättslig verkan avskilja redovisningsmedel som han mottagit. Utskottet, som icke ansett sig böra såsom ett villkor för tillstyrkande av den nya konstruktionen av begreppet förskingring uppställa att en lagstiftning av ifrågavarande art komme till stånd, ville dock understryka önskvärdheten av att så skedde.

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund har i skrivelse till Konungen den 25 februari 1942 såsom sin mening framhållit, att det skulle vara synnerligen betänkligt om de nya bestämmelserna i strafflagen angående förskingring och mannamån mot borgenärer skulle genomföras utan att genom samtidig lagstiftning vunnes klarhet om den redovisningsskyldiges möjligheter att med verkan mot borgenärerna avskilja de medel han mottagit. Styrelsen hemställde därför, att förslag till lagstiftning i detta ämne måtte framläggas för 1942 års riksdag. Till stöd för sin hemställan anförde styrelsen:

En gäldenär kan, då konkurs är förestående, icke använda i hans besittning varande penningmedel till att gälda en honom åvilande redovisningsskuld, såvida icke dessa medel redan vid mottagandet avskilts. Den allmänna uppfattningen torde nämligen vara, att om särskilda anordningar för deras avskiljande icke vidtagas, penningmedel, som en gäldenär mottager för en redovisningsborgenärs räkning, i och med mottagandet och den därpå följande sammanblandningen med hans egna

pengar bliva gäldenärens, icke redovisningsborgenärens, tillhörighet och att de förty i händelse av gäldenärens konkurs skola fördelas mellan samtliga dennes borgenärer.

Ej sällan förekommer att pengar för en redovisningsborgenärs räkning inbetalas till någon omedelbart innan denne går i konkurs och utan att medlen vid mottagandet avskiljas. Stundom är det på grund av de faktiskt föreliggande omständigheterna omöjligt för gäldenären att vid mottagandet effektivt avskilja sådana pengar, i vilket fall de under längre eller kortare tid förvaras i hans kassa tillsammans med andra honom eller tredje man tillkommande pengar.

I de remissyttranden som på sin tid avgåvos över straffrättskommitténs förslag till lagstiftning om förmögenhetsbrott uttalades från flera håll, bl. a. av styrelsen för Sveriges advokatsamfund, att det vore önskligt att närmare regler gåves om avskiljande med sakrättslig verkan av redovisningsmedel. Under det arbete advokatsamfundet sedan dess nedlagt på att för advokaternas vidkommande genomföra sådana anordningar, att ett sakrättsligt avskiljande av redovisningsmedel möjliggöres, har behovet av en lagstiftning i ämnet gjort sig alltmer påmint.

För sin del har advokatsamfundet gjort gällande, att ett sådant avskiljande kan ske, om redovisningsmedlen i samband med mottagandet insättas på en särskild bankräkning, därest samtidigt den redovisningsskyldiges bokföring ger vid handen, att medlen, ehuru eventuellt tillfälligtvis förvarade i dennes kassa, under mellantiden icke av honom använts för egen eller andras räkning. Så länge något domstolsavgörande icke föreligger, kan dock riktigheten av denna uppfattning ifrågasättas, varav en ur praktisk synpunkt betänklig osäkerhet om de vidtagna åtgärdernas ändamålsenlighet uppstår. Allvarligare är att det visat sig i det närmaste praktiskt omöjligt att upprätthålla kravet på att redovisningsmedel samma dag eller senast dagen därpå skolat insättas på särskild bankräkning. Är det fråga om mindre belopp kan man nämligen icke alltid fordra, att den redovisningsskyldige dagligen skall göra insättningar på en särskild bankräkning, utan måste man såväl i dennes som i bankens intresse medgiva, att insättning får göras exempelvis en gång i veckan. Om i sådant fall ett giltigt avskiljande skett är dock minst sagt tvivelaktigt.

Nu anförda förhållanden visa, att ett behov av lagstiftning föreligger såväl för att undanröja all osäkerhet om hur ett giltigt avskiljande av penningmedel kan ske vid medlens mottagande som för att möjliggöra för en solvent redovisningsgäldenär att efter mottagandet avskilja redovisningsmedel.

Styrelsen för advokatsamfundet uttalar till sist, att bestämmelser vore behövliga icke endast för dem som driva advokatverksamhet utan för alla sysslomän och därmed likställda, särskilt kommissionärer och handelsagenter. I kommissions- och agentavtal föreskreves ofta, att kommissionären eller agenten vore skyldig att hålla för huvudmannens räkning mottagna penningmedel avskilda. Vad han hade att iakttaga för att denna skyldighet skulle anses fullgjord kunde dock, som erfarenheten visat, vara svårt att avgöra.

De sakkunnigas förslag.

Allmänna synpunkter.

Det är ostridigt att pengar, som oavlåtligt hållits klart avskilda för annan, tillkomma denne. De önskemål som framställts avse att lagen skall giva erkännande åt möjligheten att, sedan sammanblandning ägt rum, avskilja

pengar för annan med sakrättslig verkan. Av praktisk betydelse är dessutom att få fastslaget, huruvida medel som innestå på redovisningsskyldigs räkning i bank eller annan penninginrättning kunna anses avskilda för annan.

Nämnda önskemål synas närmast ha framsprungit ur den redovisningsskyldiges intresse och sålunda haft till syfte att bereda denne möjlighet att på ett praktiskt sätt kunna säkerställa sina redovisningsborgenärer och därmed själv känna sig trygg mot att drabbas av straffansvar. Frågan har alltså setts mot straffrättslig bakgrund. Det är emellertid uppenbart, att spörsmålet är av civilrättslig natur och sålunda måste lösas under beaktande av civilrättsliga grundsatser. Man har att pröva, under vilka förutsättningar separationsrätt bör medgivas till viss egendom som finnes i annans bo, och de intressenter, som härvid stå mot varandra, äro den eller de redovisningsberättigade å ena samt den redovisningsskyldiges övriga borgenärer å andra sidan. Reglerna måste utformas med hänsyn till vad som är rimligt dessa intressenter emellan. Ur den redovisningsskyldiges synpunkt har man att tillse, att man icke av honom kräver åtgärder som äro oskäligt betungande.

Utom den nu behandlade intressekonflikten mellan de redovisningsberättigade å ena samt den redovisningsskyldiges övriga borgenärer å andra sidan kan med avseende å redovisningsmedel tvist uppkomma mellan två eller flera redovisningsberättigade inbördes. Om den redovisningsskyldige ej hållit medel avskilda som förslå att giva alla redovisningsberättigade fullt, måste avgöras, vilka som skola njuta förmånen att få taga del i den avskilda egendomen.

Frågan, huruvida annans egendom är rättsligen avskild, är som förut framhållits av betydelse icke enbart i fråga om pengar utan även beträffande andra fungibla ting. Det torde emellertid icke vara lämpligt att i detta sammanhang lagstifta om sättet för avskiljande av fungibla ting över huvud. De sakkunniga ha ansett att de böra inrikta sig på att giva vissa regler beträffande p e n n i n g m e d e l, för vilka frågan är mest praktisk. Den omständigheten att likartade spörsmål uppkomma i andra sammanhang kan emellertid icke undgå att påverka utformningen av lagstiftningen. Det är nämligen önskvärt, att den tankegång, som på detta område vinner lagstiftarens gillande i fråga om pengar, må kunna i viss utsträckning analogiskt tillämpas i andra fall. För att detta skall kunna bliva möjligt torde det vara önskvärt att giva de grundläggande lagreglerna en sådan gestalt att de kunna anses giva uttryck åt ett visst betraktelsesätt på hithörande frågor i allmänhet. Härav följer väl, att lagreglerna måhända bliva mera obestämda än eljest behövt bliva fallet, men denna olägenhet uppväges enligt de sakkunnigas mening av den fördel som måste anses förenad med att på en så central punkt som den nu är i fråga undvika stela eller mera detaljerade regler.

I allmänhet är den, som mottager medel för annan, syssloman. Man kunde fördenskull ifrågasätta att införa nya bestämmelser i ämnet under 18 kap. handelsbalken. Det torde emellertid icke föreligga anledning att begränsa lagstiftningen till sysslomannaskap, låt vara att en analogisk tillämpning skulle kunna anses säker. Begreppet syssloman är för övrigt icke klart av-

gränsat. Härtill kommer, att det förefaller mindre lämpligt att nu införa vissa nya bestämmelser i nämnda kapitel, som självfallet även i övrigt är i behov av modernisering. De sakkunniga föreslå därför en särskild lag om redovisningsmedel, under vilken inbegripas även andra än sysslomän.

De sakkunniga ha även upprättat förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 2 § handelsbalken och till viss ändring i konkurslagen.

Vid motiveringen av dessa förslag kommer, liksom i redogörelsen för gällande rätt, den som mottager medel för annan att, för bekvämlighets skull, i regel benämnas sysslomannen, oaktat förslaget icke är begränsat till sysslomannaskap.

Förslaget till lag om redovisningsmedel.

Förslagets närmare avgränsning.

Den föreslagna lagen om redovisningsmedel torde böra vara tillämplig, oavsett om sysslomannen varit skyldig att hålla medlen avskilda eller ej.[1] Av den förut lämnade redogörelsen framgår, att den nya straffbestämmelsen om förskingring icke skiljer mellan dessa båda fall, och ur civilrättslig synpunkt synas icke några avgörande skäl föreligga för att behandla dem olika i nu ifrågavarande sammanhang. En syssloman som är insolvent har, även om han icke eljest anses skyldig att hålla huvudmannens medel avskilda, behov av att kunna göra detta för att skydda huvudmannen och själv undgå förskingringsansvar.

Däremot skall lagstiftningen icke omfatta sådana fall, då ett vanligt skuldförhållande föreligger. Lagförslaget gäller endast medel som någon fått om händer med redovisningsskyldighet eller under ännu strängare förpliktelse. Straffrättskommittén har i sitt betänkande med förslag till lagstiftning om förmögenhetsbrott[2] uttalat, att redovisningsskyldighet får anses innebära åliggande att kontinuerligt handhava den anförtrodda egendomen såsom ett främmande värde och att icke vid någon tidpunkt under rättsförhållandets bestånd sätta den berättigades rätt i fara. Genom kravet på redovisningsskyldighet uppdrages en gräns mellan å ena sidan de situationer, där egendom överlämnas av någon såsom kredit och denne står vanlig risk såsom kreditgivare, och å andra sidan sådana fall, då egendom anförtros åt annan såsom ett främmande värde, vilket mottagaren som nämnt icke äger sätta i fara.[3] Kommittén ställde i sitt lagförslag vid sidan av varandra skyldighet att »redovisa» för annans egendom och skyldighet att »utgiva» annans egendom, d. v. s. att utlämna egendom, till vilken den andre har äganderätt. Denna skillnad torde icke behöva uppmärksammas i detta sammanhang. När i det följande talas om att någon skall redovisa medel, innefattas därunder även det fallet att han enligt avtalet skall »utgiva» medlen.

---

[1] Jfr *Hasselrot:* Några spörsmål ang. sysslomannaskap m. m. s. 116 och *Hult* a. a. s. 219—20.
[2] S. O. U. 1940: 20 s. 176.
[3] S. O. U. 1940: 20 s. 172.

Att söka giva någon uttömmande uppräkning av alla tänkbara sätt att avskilja redovisningsmedel kan icke vara lämpligt.

Pengar bruka som förut nämnts i regel ej till större belopp förvaras längre tid in natura utan förvandlas till ett tillgodohavande hos bank. Detta är ett praktiskt så viktigt tillvägagångssätt att det bör särskilt uppmärksammas. Detsamma gäller insättning hos annan penninginrättning t. ex. jordbrukskreditkassa och postgirokontoret. Förslaget ansluter härutinnan till uttryckssättet i 65 § utsökningslagen. Vad de sakkunniga i det följande uttala om bank gäller jämväl annan penninginrättning.

Förslaget gäller ej allenast tillgodohavande hos bank eller annan penninginrättning utan även redovisningsmedel som äro avskilda i särskild kassa eller på annat sätt. Dessutom meddelas ett stadgande med tanke på sådana fall, då medel, som skola redovisas till annan, ej ännu hunnit avskiljas.

Bankinsättning.

Av bankinsättningar torde i detta sammanhang endast sådana som ske på insättarens egen räkning böra särskilt behandlas. Med insättning på egen räkning åsyfta de sakkunniga jämväl insättning i annans namn men med förbehåll om uteslutande dispositionsrätt för insättaren.

Av redogörelsen för gällande rätt framgår, att någon tvekan icke råder om rättsläget i sådana fall, då en sysloman insätter medlen i huvudmannens namn utan att förbehåll skett om dispositionsrätt. Detta innebär en överflyttning av medlen i huvudmannens besittning. Detsamma torde gälla, då konkursförvaltare, förmyndare, god man, boutredningsman eller testamentsexekutor insätter medel i konkursboets, myndlingens eller den av god man företräddes eller dödsboets namn. Viss tvekan kan däremot råda, därest insättning göres för annans räkning med förbehåll om dispositionsrätt för insättaren vid sidan av den dispositionsrätt som enligt vanliga regler tillkommer den i vars namn räkningen är öppnad. Beträffande innebörden härav få de sakkunniga hänvisa till vad som förut anförts. Tillräcklig anledning att meddela särskilda bestämmelser om denna rättsfigur i detta sammanhang torde icke föreligga.

Den begränsning, som i nu berörda hänseende avsetts, har i första stycket av de sakkunnigas förslag uttryckts på det sättet, att detta förklarats gälla vad den som mottagit medel för annan »har innestående» på räkning i bank eller annan penninginrättning. Även på denna punkt ansluter förslaget till uttryckssättet i 65 § utsökningslagen. Att förslaget ej inbegriper banktillgodohavanden, som ej ens formellt äro sysslomannens utan huvudmannens, framgår även därav, att medlen enligt förslaget förutsättas skola vara avsedda att redovisas. Vad som redan är överlämnat till huvudmannen kan ju ej vara avsett att redovisas.

För att medel, som insatts på sysslomannens räkning, skola kunna anses avskilda måste krävas, att av omständigheterna framgår att beloppet i fråga verkligen är avsett att redovisas.

Finnes motbok utfärdad, är det ur denna synpunkt av värde, att den har

en tydlig anteckning om ändamålet. Beträffande räkningar, för vilka motbok ej utfärdas, kan sysslomannen åstadkomma motsvarande bevismedel genom ett meddelande till banken att räkningen är avsedd för medel som skola redovisas till annan. Är räkningen avsedd för viss huvudman, bör dennes namn helst framgå av beteckningen. Man kan dock väl tänka sig, att samma resultat kan uppnås genom en mindre fullständig beteckning i motboken, därest huvudmannens namn framgår av sysslomannens bokföring. Använder sysslomannen gemensam räkning för två eller flera uppdragsgivare, är det i allmänhet av praktiska skäl uteslutet, att uppdragsgivarnas namn framgå av räkningens beteckning. En sådan beteckning som klientkonto, kommissionskonto e. d. måste kunna användas. Det blir sedan en bevisfråga att styrka, för vilka räkningen är avsedd.

De beteckningar eller meddelanden till banken som nu nämnts äro av praktisk vikt ej blott ur bevissynpunkt. Därjämte torde bl. a. omöjliggöras att banken kvittar motfordran. Förslaget kräver emellertid icke, att av anteckning i utfärdad motbok eller av meddelande till banken skall framgå, att räkningen är avsedd för redovisningsmedel. De sakkunniga ha i förslaget valt en formulering, vilken medgiver att medel som insatts på särskild räkning kunna anses avskilda även utan att det för banken är känt att räkningen är avsedd för redovisningsmedel. Det kan ju vara tydligt, att sysslomannen avsett att avskilja medlen, ehuru detta, kanske av oförstånd, icke meddelats banken, och man kan tänka sig fall, då det skulle vara uppenbart stötande att på grund av denna brist icke kunna medgiva separationsrätt. En person har t. ex. erhållit ett enstaka uppdrag och ansett sig hålla mottagna medel vederbörligen avskilda enbart genom att insätta dem på en särskild räkning. Den omständigheten att tillgodohavandet på bankräkningen till äventyrs kan tänkas ha legat till grund för en soliditetsupplysning om sysslomannen synes icke ensam vara tillräcklig för att utesluta att medlen kunna anses avskilda. Ur straffrättslig synpunkt skulle det te sig synnerligen hårt att i nämnda exempel nödgas döma till ansvar för olovligt förfogande eller förskingring.

Till stöd för den ståndpunkt, som icke tillmäter publiciteten så stor betydelse, kan åberopas vad som i övrigt gäller om bevarande av äganderätt till egendom, som finnes hos annan än ägaren. Sålunda är — frånsett godtrosförvärv — äganderätten bevarad till individualiserad egendom, t. ex. ett antal obligationer med vissa nummer, lösöre m. m., även om den finnes i annans besittning och innehavet därav kan missleda eventuell kreditgivare. Intet av de lagrum, som stadga skyldighet att hålla annans egendom avskild från egna eller tredje mans tillgångar, upptager någon bestämmelse i syfte att detta skall ske på sådant sätt att tredje man ej blir missledd. (För vissa fall stadgad skyldighet att insätta medel på huvudmannens räkning eller deponera värdehandlingar har ett annat syfte.) Endast i fråga om lösöreköp och äktenskapsförord finnas särskilda föreskrifter för att giva publicitet åt att annan har äganderätt till vad som finnes i gäldenärs bo, men i dessa fall stiftas ju regelmässigt genom rättshandlingen en helt ny rättighet för annan.

Huruvida egendomen sedermera kan identifieras, är ett vanligt bevisspörsmål. Domstolarna äga nu i alla fall, där frågan, om egendom faktiskt hållits avskild, tillmätts rättslig verkan, att fritt pröva, huruvida så är förhållandet, utan att publiciteten i lagen tillmätts större betydelse än andra omständigheter, och det synes ej lämpligt att i fråga om redovisningsmedel beröva dem denna prövningsrätt. De sakkunniga vilja här erinra om rättsfallet H 1930 s. 306. Där ansågs utrett, att viss rörelse av G. drivits för L:s räkning. L:s konkursbo ansågs vara ägare till av L. för rörelsen levererade varor samt till de varor och inventarier som G. inköpt för rörelsen ävensom till de medel som influtit i densamma och av G. hållits skilda från G:s egna medel. Att rörelsen inregistrerats i G:s namn och G. alltså utåt ställt sig såsom innehavare av rörelsen ansågs ej hindra, att den egendom som ingick i rörelsen tillhörde L. Jfr även H 1936 s. 295 och 1941 s. 711 (II).

Avskiljande efter sammanblandning.

Möjlighet att avskilja pengar med rättslig verkan efter det sammanblandning skett måste enligt erfarenhetens vittnesbörd finnas, om redovisningsborgenärerna skola kunna i någon mera avsevärd utsträckning åtnjuta sakrättsligt skydd.

Gällande rätt torde i princip utgå från att kontinuitet skall krävas för att separationsrätt skall kunna erkännas. De sakkunniga ha dock tidigare uttalat, att de anse detta krav uppfyllt även om pengarna växlats eller ock sammanblandats med vissa andra sedlar och mynt, om den större summan kan anses avskild så att samäganderätt föreligger. Men även med en sådan tolkning av gällande rätt synes kravet på kontinuitet i övrigt kunna leda till resultat, vilka dels framstå såsom godtyckliga dels ock mindre väl stämma med vad allmänheten torde finna vara naturligt.

När en syssloman mottagit medel för annan och insatt dem på en viss räkning, lärer det efter någon tid vara tämligen svårt eller rentav omöjligt att utröna, huru medlen förvarats innan de insattes på banken. Om sysslomannen påstår att de hållits avskilda eller tvärtom, är det icke lätt att motbevisa hans påstående. I vissa fall kan det lyckas, i andra icke. Att låta huvudmannens rätt bliva beroende på sysslomannens påståenden är naturligtvis icke tillfredsställande. En viss jämnhet i tillämpningen skulle visserligen kunna vinnas, om man strängt upprätthåller, att den som gör gällande rätt till medlen skall visa att medlen hela tiden hållits avskilda, och sålunda presumerar, att medlen icke hållits avskilda. Att lägga bevisbördan på detta sätt kan ju anses följa av att den som vill separera egendom i annans bo har att styrka sin rätt. Att lagfästa en sådan presumtion skulle emellertid direkt strida mot syftet med nu ifrågavarande utredning och är även i övrigt mindre tilltalande, bl. a. ur den synpunkten att man enligt vedertagna regler måste i straffrättsligt hänseende utgå från ett motsatt antagande. En sådan bestämmelse kunde f. ö. tänkas föra mycket långt. Det är nämligen icke uteslutet att den skulle anses analogiskt tillämplig med avseende å förekommande tidsintervall, när en syssloman, som mottagit visst belopp för annan, efter någon

dag redovisar kontant till huvudmannen eller då boutredningsman, förmyndare eller konkursförvaltare någon dag har hand om dödsboets, myndlingens eller konkursboets medel innan han insätter dem på dödsboets, myndlingens eller konkursboets räkning i bank, o. s. v.

Att i stället lägga bevisbördan på den som påstår att kontinuitet *icke* föreligger, torde ej medföra, att ojämnhet i tillämpningen undvikes. Det är t. ex. svårt att avgöra, vilken betydelse som bör tillmätas ett obestyrkt erkännande av sysslomannen att han sammanblandat medlen. Att låta enbart en naken uppgift bryta en legal presumtion skulle nog verka stötande. Å andra sidan kan man knappast bortse från ett erkännande av den som onekligen bäst vet vad som förekommit.

Enligt de sakkunnigas mening är det bäst att avstå från krav på bevislig eller presumerad kontinuitet. Man torde böra erkänna, att en separationsrätt kan finnas oberoende av kontinuitet, om vissa särskilda fakta äro för handen. Med en sådan ståndpunkt främjas bäst lika behandling av likartade fall. I detta sammanhang må erinras om följande två rättsfall. I det ena, H 1912 s. 594, hade ett belopp upplånats för att användas för visst ackords genomförande. Genom misstag kom beloppet att uppbäras av gäldenären, vilken emellertid någon dag senare överlämnade det till annan person. Denne återbetalte, sedan gäldenären försatts i konkurs, beloppet till långivaren men ansågs ej skyldig att redovisa det till konkursboet, oaktat han vid återbetalningen hade kännedom om konkursen. I det andra fallet, H 1937 s. 60, mottog en bankkamrer av släktingar 7 000 kr. för att täcka förskingringar till belopp av 6 890 kr. 50 öre. Tre dagar därefter betalte han till banken sistnämnda belopp. Det ansågs, sedan han försatts i konkurs, att han icke tagit i anspråk medel som eljest skulle ha ingått bland konkursboets tillgångar och att betalningen alltså ej länt övriga borgenärer till förfång. Ingen synes ha frågat efter, hur pengarna förvarats innan han utbetalte beloppet. Rättsfallen förefalla att belysa vad som anses naturligt när medel passerat en gäldenärs händer utan att han avsett att införliva dem med sin förmögenhet, ehuru spörsmålet, huruvida medlen hela tiden hållits avskilda, ej ställts på sin spets.

Den nu intagna ståndpunkten innebär icke, att det är helt utan betydelse vad som sker under en kort tidsintervall före avskiljande. En tillfällig brist i kontinuiteten skall visserligen vara utan betydelse. Det kan emellertid tänkas fall, då en syssloman bevisligen förskingrat vad han uppburit för viss huvudman och därefter av medel, som han uppburit för annan huvudman, gjort en insättning på konto som är avsett för den förre. Denna överflyttning kan ej gälla. En brottslig överföring av en viss persons egendom till annans konto skall givetvis återgå. Detsamma torde gälla, därest ett belopp som tillkommer viss huvudman av misstag insatts på räkning som är avsedd för annan huvudman. Vad nu sagts avser naturligtvis icke sådana fall, då tradition ägt rum och godtrosförvärv kan åberopas. De sakkunniga återkomma till ett likartat spörsmål i det följande.

Härefter torde böra besvaras frågan, när och under vilka förutsättningar avskiljandet måste äga rum för att medföra åsyftad verkan. De sakkunniga vilja vart för sig behandla sådant avskiljande som sker relativt snart och avskiljande som äger rum först efter en längre tidrymd.

Om avskiljande sker relativt snart, torde det kunna tillerkännas rättslig verkan, även om sysslomannen är insolvent när avskiljandet äger rum. Det torde icke vara stötande, att han, om en tillfällig sammanblandning med hans egna tillgångar ägt rum, skiljer ut det belopp som tillkommer huvudmannen. Tvärtom kan man antaga, att allmänheten finner det naturligt att vad som aldrig varaktigt införlivats med sysslomannens egna tillgångar kan bevaras åt huvudmannen; jfr förutnämnda rättsfall H 1912 s. 594 och 1937 s. 60.

Hur den tillåtna tidsfristen skall bestämmas i lagtexten, kan naturligtvis vara föremål för delade meningar. Man kunde införa en viss klart bestämd frist, t. ex. ett dygn, och skulle självfallet därmed underlätta domstolarnas tillämpning för vissa fall. Det kan emellertid icke vara lämpligt att giva en så fix regel för alla de olika alternativ som skola rymmas under lagregeln. Den skall ju gälla för yrkesmässig och icke yrkesmässig verksamhet, inom den förra gruppen för vitt skilda näringsgrenar såsom advokatrörelse och kommissionärsverksamhet, för dem som bo i tättbebyggda större samhällen lika väl som för dem som bo på landsbygden. Med beaktande härav förefaller det bättre att använda ett mera obestämt uttryck som medger att tillämpningen anpassas efter omständigheterna.

Enligt förslaget skall vad sysslomannen har innestående på räkning i bank eller annan penninginrättning för redovisning till huvudmannen vara förbehållet denne, om beloppet avskilts utan dröjsmål. Av det nyss anförda framgår, att uttrycket »utan dröjsmål» får tilläggas något skiftande innebörd under olika förhållanden. På en lantlig plats, där det är förenat med större besvär att komma till en bank, kan längre rådrum medgivas än i en större stad, där man ställer andra krav på att allting sker omgående. Sysslomannens ställning är också av betydelse. Av en yrkesmässig inkasserare väntar man sig större precision än av den som mera tillfälligt mottager ett förtroendeuppdrag. Å andra sidan kan det emellanåt för den som har många inkassouppdrag vara synnerligen svårt att genast avskilja vad som tillkommer huvudmännen, särskilt vid anhopning av göromål. Om sysslomannen är bokföringspliktig eller ej, spelar även in och sedvänja inom en viss bransch får likaledes tillmätas viss betydelse. Dessutom måste viss hänsyn tagas till omständigheterna i det särskilda fallet. En advokat kan t. ex. ha behållit ett belopp i kassan något längre tid än eljest, därför att han ämnat överlämna beloppet kontant vid väntat besök av huvudmannen.

Det är i princip huvudmannen som skall visa, att medlen avskilts utan dröjsmål. Denna bevisskyldighet är dock i regel lätt att fullgöra. Härvid tjäna till ledning sysslomannens handelsböcker, om han för sådana, eller andra anteckningar som han innehar.

De sakkunniga vilja anföra några exempel på avskiljande utan dröjsmål.

En inkasserare, som över natten förvarar inkasserade medel i sin kassa tillsammans med egna medel och nästa dag tager pengarna ur kassan samt insätter dem på vederbörlig bankräkning, bör anses ha avskilt medlen utan dröjsmål. Om den, som på sitt postgirokonto mottagit medel för annan, överför medlen till ett särskilt bankkonto, så snart han fått meddelande om insättningen, vilket ej plägar ske förrän efter någon dag, bör han ävenledes anses ha fyllt kravet på avskiljande utan dröjsmål. Likaså bör man kunna bortse från kortare uppskov, som föranletts exempelvis av sjukdomsfall eller annan därmed jämförlig omständighet. Överhuvud får man taga hänsyn till vad som kan anses praktiskt och rimligt.

Ett icke otänkbart fall är att, sedan medel influtit i sysslomannens kassa, denna bevisligen legat orörd under längre tid. Sysslomannen har t. ex. varit bortrest och saknar medhjälpare. Om avskiljande sker så snart han åter tager hand om kassan, torde man kunna anse, att huvudmannen är skyddad.

I detta sammanhang bör uppmärksammas, att bankinsättning endast är ett av många tänkbara olika sätt att hålla annans egendom avskild. Det kan därför tänkas, att efter sammanblandning avskiljande ägt rum redan innan medlen insattes på bankräkningen. Ett sådant tidigare avskiljande bör kunna åberopas, om eljest dröjsmål med avskiljandet måste anses föreligga. Man kan också tänka sig, att mottagna medel förblivit avskilda någon tid så att äganderätten är bevarad. Sysslomannen kan t. ex. ha väntat med att presentera en mottagen check för inlösen. Om medlen därefter endast helt tillfälligt varit sammanblandade med sysslomannens egna tillgångar innan insättning äger rum, torde kravet på att avskiljandet skall ha skett utan dröjsmål få anses uppfyllt. Bevisbördan ligger emellertid på huvudmannen, om han till stöd för sin rätt vill åberopa den anförda särskilda omständigheten gentemot sysslomannens borgenärer.

Vad härefter angår ett avskiljande som sker på ett jämförelsevis sent stadium är det tveksamt, huruvida det skall kunna medföra samma verkan som ett avskiljande vilket sker utan dröjsmål. En bestämmelse härom innebär säkerligen ett klart avsteg från vad nu kan anses gälla. (Härvid åsyftas naturligtvis ej ett avskiljande som innebär överföring i huvudmannens besittning.) Till stöd för att avskiljande med dylik verkan skall få äga rum även på ett senare stadium kan ur sysslomannens synpunkt anföras, att det ofta kan yppas ett praktiskt behov av att t. ex. i samband med bokslut fylla en brist som visar sig ha uppkommit. Felräkning eller annat förbiseende eller misstag kan yppas eller förskingring kan uppdagas. En advokat avslöjar t. ex. förskingring av underordnad, som haft hand om kassan på kontoret. Sysslomannen kan då vilja omedelbart täcka bristen med egna tillgångar. Att i stället betala direkt till huvudmännen och därmed inblanda dem i saken förefaller honom onödigt och för byråns anseende skadligt. För allmänheten torde det också te sig naturligt att, sedan en gång rättelse skett, vad som innestår för huvudmannens räkning i regel skall anses tillhöra denne.

Det är uppenbarligen icke möjligt att utan förbehåll godkänna ett avskiljande som skett först efter längre tid. Sysslomannen skulle i så fall lätt kunna obehörigen gynna redovisningsberättigade på andra borgenärers bekostnad. I fråga om de garantier som kunna uppställas mot missbruk av en eventuell möjlighet till senare avskiljande kan man tänka sig att anknyta till konkurslagens bestämmelser om återvinning, närmast dess 30 §, enligt vilken bl. a. betalning av förfallen gäld kan återvinnas under vissa villkor. Dessa villkor äro, att betalningen ägt rum inom trettio dagar innan konkursansökningen gjordes eller under tiden därefter till dess beslutet om egendomsavträde meddelades samt att borgenären, då han mottog betalningen, hade skälig anledning till antagande, att gäldenären var på obestånd, eller kännedom om konkursansökningen. Det torde emellertid icke vara riktigt att jämställa en insättning på egen räkning, för framtida redovisning till annan, med betalning som nyss sagts. Bankinsättningen är ju i regel icke avsedd att komma till huvudmannens kännedom, varför det är svårt att tala om god eller ond tro hos denne. Och även om man skulle kunna tala om god tro hos huvudmannen, kan det icke med hänsyn till den ekonomiska samfärdseln anses motiverat att fördenskull skydda huvudmannen på samma sätt som vid betalning. Säkerligen måste strängare krav uppställas, när det gäller ett försenat avskiljande, än i fråga om betalning.

Man torde minst böra kräva, att sysslomannen är solvent, när det försenade avskiljandet äger rum. Då sysslomannen alltid, så länge han är solvent, kan fullgöra oangriplig betalning av en redovisningsskuld, ligger det nära till hands att han under nämnda förutsättning jämväl skall kunna avskilja medel för ändamålet. Förelåg insolvens — d. v. s. på saknad av tillgängliga betalningsmedel beroende oförmåga hos gäldenären att betala sina skulder allteftersom de förfalla — redan vid tiden för avskiljandet, kan detta däremot icke godkännas. Den omständigheten, att ett avskiljande som sker utan dröjsmål kan godkännas även vid insolvens, kan icke få leda till att en insolvent person skulle kunna göra ett försenat avskiljande med samma verkan. Uppenbart är, att solvens ej kan anses föreligga om sysslomannen i och med avskiljandet ej längre kan fullgöra sina betalningar, eftersom han alltid för att kunna anses solvent bl. a. måste vara i stånd att redovisa medel som han mottagit med redovisningsskyldighet. Kravet på solvens kan måhända synas hårt, om dröjsmålet är oavsiktligt från sysslomannens sida. Det beror t. ex. på att någon hans medhjälpare honom ovetande förskingrat beloppet. Emellertid torde det vara uteslutet att här göra skillnad allt efter den subjektiva omständigheten om dröjsmålet från sysslomannens sida är avsiktligt eller ej. En mera framkomlig väg vore att medgiva rättelse, när de oprioriterade borgenärerna skulle njuta en oberättigad förmån genom att beloppet anses införlivat med sysslomannens tillgångar, i det att deras ställning skulle bliva bättre än förut. Att införa någon bestämmelse om obehörig vinst på detta speciella område synes dock olämpligt. Man bör emellertid beakta de möjligheter som inrymmas i en förnuftig tillämpning av den förut behandlade

regeln om att avskiljande som sker utan dröjsmål skall gälla, även om sysslomannen är insolvent när avskiljandet äger rum.

Att fordra mer än solvens, när ett försenat avskiljande äger rum, synes icke lämpligt. De sakkunniga ha ifrågasatt ett krav på att gäldenärens passiva icke få överstiga hans aktiva d. v s. att sufficiens föreligger. Mönster för ett sådant stadgande skulle kunna hämtas från 8 kap. 5 § giftermålsbalken. För att make, som mottager gåva av andra maken, ej skall svara för givarens gäld, förutsättes enligt detta lagrum, att mottagaren kan styrka att givaren hade kvar egendom som uppenbarligen motsvarade hans gäld. Till stöd för en sådan strängare regel kunde anföras, att när en varaktig sammanblandning ägt rum, man kan anlägga det betraktelsesättet att sysslomannen och huvudmannen böra behandlas såsom delägare i en förmögenhetsmassa, som den förre innehar. Om den andres andel skall skiljas ut, borde man tillse, att han ej bekommer mer än sitt, och detta kan icke överstiga behållna förmögenheten. Emellertid torde det verka främmande att här använda en regel som hämtats från familjerättens område. Kravet på solvens synes mera naturligt än ett krav på sufficiens.

De sakkunniga ha också övervägt att på annat sätt begränsa de fall då ett försenat avskiljande må godkännas. Anledningen härtill har varit vissa synpunkter av psykologisk natur. Den syssloman, som vet att han kan med laga verkan göra ett avskiljande på ett senare stadium, kan frestas att göra detta till regel eller ganska vanligt undantag. Människor äro ofta optimistiska, när det gäller den egna förmögenhetsställningen, och övertygade om att framdeles utan svårighet kunna ställa allt till rätta. Om ett senare avskiljande godkännes, skulle detta möjligen kunna vara till större skada än nytta för klienterna i gemen, även om krav på solvens vid avskiljandet uppställes. Med hänsyn härtill har blivit ifrågasatt att förutom solvens fordra, att avsevärd tid förflutit efter det avskiljande ägde rum. Om jämväl ett sådant krav uppställdes, borde det även för en ganska optimistisk syssloman stå klart, att det är förenat med svårighet att på ett senare stadium med laga verkan avskilja medel för huvudmannen. Å andra sidan skulle ett dylikt rekvisit kunna leda till att en syssloman, som gör ett försenat avskiljande men är eller blir insolvent, söker fördröja konkursutbrottet i hopp att avskiljandet skall stå sig och han undgå eventuellt förskingringsansvar. I vissa fall skulle det också vara för strängt att kräva, att avsevärd tid förflutit efter avskiljandet. Det riktiga har därför synts vara att icke i lagen inskriva någon bestämmelse i denna riktning.

Den som vill åberopa ett försenat avskiljande har givetvis att styrka, att förutsättningarna för dess godkännande föreligga.

Det bör understrykas, att den omständigheten att ett försenat avskiljande enligt förslaget skall kunna grunda separationsrätt, om sysslomannen var solvent, icke befriar en syssloman från skyldigheten att hålla annans medel avskilda, där sådan skyldighet finnes stadgad i lag eller eljest anses föreligga. Den som bryter mot denna förpliktelse skall dömas till ansvar för olovligt förfogande enligt vad därom stadgas i strafflagen, alldeles oavsett

om den redovisningsberättigade blir skyddad genom ett försenat avskiljande. Innebär handlingen vinning för sysslomannen och skada för huvudmannen, lärer sysslomannen skola dömas för förskingring, men i sådan händelse kan försenat avskiljande endast i mera ovanliga undantagsfall stå sig, t. ex. om sysslomannen under en viss period varit insolvent men därefter av någon särskild anledning blivit solvent. Vad särskilt angår advokater bör i advokatsamfundets stadgar, utöver vad som föreskrives i nya rättegångsbalken, meddelas de praktiska detaljföreskrifter som finnas erforderliga för att såvitt möjligt säkerställa att advokaterna hålla redovisningsmedel alltifrån början ordentligt avskilda och noggrant bokföra dem.

I förslaget har icke meddelats någon särskild bestämmelse för det fall, att överskottsmedel — t. ex. genom att ränta upplupit — finnas på en klienträkning när sysslomannen mottager nya redovisningsmedel. Sysslomannen kan då tänkas låta det ena beloppet s. a. s. gå i kvittning mot det andra eller inskränka sig till att uttaga eller insätta skillnaden. Om sysslomannen genom bokföring eller på annat sätt ådagalagt att nämnda överskott skall helt eller delvis innestå för huvudmannen, måste det anses likvärdigt med att sysslomannen först uttager beloppet och därefter insätter summan på nytt. I övrigt må här hänvisas till vad som i det följande sägs om redovisningsberättigads skydd före avskiljande.

En syssloman kan icke genom de anförda reglerna undandraga övriga borgenärer pengar endast genom att insätta dem på räkning vilken i en eller annan form betecknats såsom klienträkning. Det måste visas, att sysslomannen mottagit motsvarande belopp med redovisningsskyldighet. Endast i den mån detta är fallet kunna medlen vara förbehållna huvudmannen. Å andra sidan må framhållas, att den omständigheten att på en räkning innestår mer än som tillkommer huvudmannen, icke i och för sig bör utesluta att denne har separationsrätt till det belopp som tillkommer honom. Detta framgår i viss mån redan av vad nyss sagts om överskottsmedel. Man måste, när fråga uppkommer om att underkänna en mindre noggrant förd klienträkning, taga hänsyn till samtliga omständigheter.

Den som vid utmätning mot bättre vetande påstår, att ett hans banktillgodohavande utgör redovisningsmedel som tillkomma annan, torde kunna drabbas av straff enligt 23 kap. 1 § strafflagen i den nya lydelsen. Där stadgas nämligen ansvar för gäldenär som i samband med annan exekutiv förrättning än konkurs eller offentlig ackordsförhandling utan konkurs åberopar oriktig handling (eller skenavtal) och därigenom hindrar att erforderlig egendom genom förrättningen tages i anspråk för att bereda borgenär betalning eller säkerhet. Om gäldenären till styrkande av att visst banktillgodohavande utgör redovisningsmedel åberopar oriktig bokföring eller andra oriktiga anteckningar, lärer lagrummet vara tillämpligt. Detta innehåller även stadgande om straff för gäldenär som vid konkurs eller offentlig ackordsförhandling utan konkurs eller i förteckning till utmät-

ningsed förtiger tillgång, uppgiver obefintlig skuld eller lämnar annan sådan oriktig uppgift, om ej uppgiften rättas innan den beedigas eller eljest lägges till grund för förfarandet.

Huruvida nämnda lagrum även erbjuder möjlighet att straffa redan en felaktig insättning på bankräkning som rubricerats så att därav framgår att medlen tillkomma annan, är tvivelaktigt. Där straffas visserligen gäldenär, som förstör eller genom gåva eller annan liknande åtgärd avhänder sig egendom av betydenhet och därigenom försätter sig på obestånd eller förvärrar sitt obestånd. Att medel avskilts innebär emellertid icke, att gäldenären avhänt sig egendomen. Någon mottagare finnes ej och gäldenären har alltjämt dispositionsrätt till beloppet. En analogisk tillämpning av straffbudet förefaller icke säkert grundad.

Gemensamma klienträkningar.

I det föregående har ej skilts mellan insättning på räkning, som är avsedd allenast för en uppdragsgivare, och insättning på räkning, som är avsedd att användas för två eller flera. Såsom förut nämnts kan i senare fallet uppkomma tvist mellan uppdragsgivarna inbördes, huru mycket som skall tillkomma envar av dem. I första stycket sista punkten i förslaget till lag om redovisningsmedel regleras det inbördes förhållandet mellan två eller flera uppdragsgivare.

Bestämmelsen skall icke vara tillämplig enbart därför att ett uppdrag faktiskt lämnats sysslomannen av två eller flera fysiska eller juridiska personer. Om visst uppdrag lämnats av två eller flera personer, t. ex. delägare i ett enkelt bolag, samägare till ett hus, skall vad som tillkommer var och en uppenbarligen bestämmas av det bakomliggande rättsförhållande som föranlett uppdraget. I regel skall ju då också redovisning ske till uppdragsgivarna gemensamt. På enahanda sätt skall tydligen förfaras, om samma personer på grund av ett och samma bakomliggande rättsförhållande successivt lämnat sysslomannen flera uppdrag.

Om sysslomannen däremot använder gemensam klienträkning för två eller flera särskilda uppdragsgivare, skall nämnda punkt tillämpas. Rättsläget mellan dem inbördes kan då emellanåt bliva så oklart att en särskild reglering i lag ansetts behövlig. De sakkunniga utgå härvid från att redovisningsmedel skola kunna anses avskilda, även om klienträkningen icke i alla avseenden blivit skött så noggrant önskvärt vore. Det kan ju icke vara rimligt, att det hela inflyter såsom en vanlig tillgång i sysslomannens bo och att skyddet för de redovisningsberättigade helt försvinner endast därför att kontot ej kan godkännas i varje detalj.

Så länge sysslomannen i tur och ordning insätter allt vad som mottagits för var klient möter det icke några svårigheter att dela upp tillgodohavandet dem emellan, såframt sysslomannen har bokfört insättningarna. Envar redovisningsberättigad skall erhålla vad som enligt bokföringen tillkommer honom. Emellertid måste man räkna med att en klienträkning icke stämmer med bokföringen eller att sysslomannen icke insatt allt som bort insättas.

Förbiseende eller förskingring kan ha ägt rum. Sysslomannen kan t. ex. ha gjort uttag för främmande ändamål som han antingen ej alls bokfört eller också godtyckligt bokfört på viss klient. Dylika åtgärder kunna naturligtvis också ligga någon sysslomannens medhjälpare till last. Flera viss dag uppburna belopp kunna ha insatts samtidigt i en post, utan att dock allt som uppburits den dagen blivit insatt. Eller ett av flera lika stora belopp har insatts utan att det kan utredas, för vilken huvudman beloppet är avsett. Ränta har kanske upplupit och lagts till kapitalet, o. s. v.

Svårigheterna att med ledning av insättningar och uttag bestämma vad som innestår för de olika klienterna torde, om dessa uppgå till stort antal, kunna bliva hart när oöverstigliga. Eftersom saldot på ett bankkonto är resultatet av ett kontokurantförhållande kan ett förefintligt fel härröra från en tidpunkt då ännu icke någon enda av de aktuella redovisningsfordringarna uppkommit. De sakkunniga anse dessutom, att det leder till för rättskänslan stötande resultat att enbart rätta sig efter för vilka personer insättningar och uttag enligt bokföringen kunna anses ha skett. Det skulle nämligen innebära bl. a., att om sysslomannen enligt bokföringen underlåtit att insätta medel för viss huvudman, denne ensam skall stå förlusten, ehuru han i övrigt kan framstå som fullkomligt likaberättigad med de huvudmän, för vilka medel innestå på den gemensamma räkningen. Man måste tänka sig in i hur det t. ex. i en konkurs skulle uppfattas, om vissa av en advokats klienter få dela tillgodohavandet på en för samtliga klienter avsedd räkning medan andra klienter finna sig bedragna på sin egendom. Att en sysslomans bokföring eventuellt utvisar att han avsett att förskingra från den ene eller andre, torde näppeligen godtagas såsom giltig anledning för den olika behandlingen.

Om man först beaktar det fall, att insättning viss dag bokföres på viss huvudman medan sysslomannen eller någon hans medhjälpare behåller vad som belöper på annan huvudman, innebär bokföringsåtgärden icke att medel i verkligheten tillgripits från den senare, ty i allmänhet ha medlen varit sammanblandade. Det förefaller uteslutet att sysslomannen då skulle få bestämma sig för att medlen skola *anses* förskingrade för viss huvudman. Att efteråt skilja mellan de fall, då sammanblandning först skett och då så icke är förhållandet, möter emellertid stora praktiska svårigheter. — Vad härefter angår uttag kan det vara så att sysslomannen lyfter visst belopp i avsikt att tillägna sig det och därefter bokför uttaget på viss huvudman. I detta fall är uppenbart, att han tager medlen från en för huvudmännen gemensam förmögenhetsmassa. Han kan ej få bestämma att beloppet skall *anses* förskingrat för viss huvudman. Någon gång kan det förhålla sig på det sättet, att sysslomannen uttager ett belopp i lojal avsikt att redovisa till viss huvudman men tillägnar sig beloppet, om redovisning av någon anledning ej blir av. Att utskilja dessa fall möter liknande praktiska svårigheter som nyss nämnts beträffande insättningar. För övrigt kan det lätt hända att det uttagna beloppet ingått i kassan, varefter man icke längre kan påstå att det tagits just från den huvudman för vilken uttag skett.

Om man underkänner sysslomannens bokföring av insättningar och uttag

såsom grundläggande för medlens fördelning, skulle det kunna ifrågasättas att dag för dag rekonstruera förhållandena och uträkna var redovisningsberättigads andel samma dag. Om t. ex. viss dag insatts ett för litet belopp, kunde detta slås ut på alla dem för vilka den dagen redovisningsmedel influtit. Om uttag skett med för stort belopp, skulle alla återstående andelar reduceras proportionellt. På detta sätt skulle man möjligen även kunna utskilja vissa fall, då det förefaller klart att en redovisningsberättigad ej har någon del i vad som insatts. Resultatet blir emellertid med all säkerhet i detta hänseende mycket godtyckligt. Dessutom kan man göra gällande, att det ej är givet att viss huvudman, vars medel bevisligen förskingrats, skall ensam stå förlusten. Det kan nämligen vara en slump att sysslomannen underlåtit att insätta hans pengar, när sysslomannen lika väl kunnat uttaga samma belopp från bankräkningen. En sådan rekonstruktion som nyss nämnts förefaller dessutom att kunna bliva praktiskt utomordentligt betungande, när det rör sig om ett större antal redovisningsberättigade.

Ett alternativ, som skulle kunna anses följa av bankräkningens kontokurantnatur, om ej annat stadgades, är att brist avräknas på de äldsta insättningarna. Ett sådant tillvägagångssätt förefaller emellertid helt uteslutet att lagfästa.

De sakkunniga ha efter underkännande av förenämnda olika alternativ kommit till den slutsatsen, att de uppdragsgivare för vilka räkningen är avsedd böra ha inbördes l i k a r ä t t.

Härvid har icke förbisetts, att om denna ståndpunkt intages i fråga om gemensam klienträkning, man möjligen kan säga att separata klienträkningar borde slås tillsammans med varandra och med eventuellt tillika använd gemensam klienträkning. Detta torde dock vara att gå för långt. De sakkunniga vilja sålunda medgiva, att om sysslomannen öppnat särskild räkning för viss huvudman och använder gemensam räkning för övriga, den förstnämnde kommer i en särställning. Det torde icke kunna bestridas, att särskilda skäl tala härför. Därigenom att särskild räkning öppnats kan huvudmannen t. ex. höra sig för hos banken, att på räkningen verkligen insatts vad som bort insättas, och banken torde sakna anledning att ej lämna sådan upplysning. Något motsvarande besked kan han ej erhålla i fråga om gemensam klienträkning. Att den för honom öppnade räkningen behandlas för sig synes också bäst ansluta till vad som gäller om räkningar som öppnas i ett dödsbos eller konkursbos namn.

Det är dock att märka, att vad som står på en särskild räkning icke skall under alla förhållanden tillkomma den för vilken räkningen är avsedd. Om viss dag föreligger en kassa, i vilken flera uppdragsgivare ha del, kan sysslomannen icke bestämma sig för att först taga visst belopp ur kassan för eget bruk och därefter insätta resten på viss huvudmans konto. Han tager därigenom i anspråk även de övrigas andel. Detta torde komma att gälla även om andelsrätten grundas ej på vanlig samäganderätt utan på den bestämmelse som nedan föreslås bliva upptagen såsom tredje stycke i förslaget. Vad som genom sådan brottslig gärning överföres från en till annan skall återgå.

Har visst belopp av misstag insatts på räkning som är avsedd för viss huvudman, skall beloppet givetvis också överföras till den rätte huvudmannens räkning. Något godtrosförvärv uppkommer icke genom att medel insättas på en sysslomans räkning som är avsedd för viss huvudmans medel.

Vidare må framhållas, att om det osannolika fallet skulle inträffa, att en särskild räkning skulle ha öppnats i syfte att försätta viss uppdragsgivare i sämre ställning än dem, som enligt bokföringen ha del i en gemensam egentlig klienträkning, man torde vara berättigad att bortse från den formella klyvning som ägt rum och låta honom taga del jämväl i tillgodohavandet på den egentliga klienträkningen intill det belopp som skulle tillkommit honom om ej särskild räkning öppnats. En åtgärd som icke har något lojalt syfte utan endast avser att kringgå lagens fördelningsregel kan icke tillmätas någon betydelse.

I fråga om rätten att taga del i tillgodohavandet på den gemensamma räkningen må härefter närmare behandlas innebörden av att räkningen, såsom i förslaget sägs, är avsedd för två eller flera huvudmän. Om t. ex. en advokat har öppnat en klienträkning, torde denna i regel vara avsedd för alla klienter som äro redovisningsberättigade. Att advokaten enligt bokföringen — eller faktiskt — underlåtit att på räkningen insätta medel, som han uppburit för viss klient, medför icke utan vidare, att denne är utesluten. Skulle förhållandet bero på att advokaten fått tillstånd att ej behöva sätta in medlen på räkningen, hör däremot klienten ej hit. Skulle advokaten ha fått sådant tillstånd för en viss del av mottagna medel, hör klienten ej hit, såvitt rör denna del av medlen. Vidare torde man på grund av andra särskilda omständigheter kunna göra undantag för vissa klienter. Om t. ex. en advokat under år 1943 förskingrat vad han uppburit för viss klient och år 1944 öppnar klienträkning, på vilken han därefter insätter inflytande medel för andra klienter, kan räkningen ej anses vara avsedd för den, vars medel förskingrats redan innan räkningen öppnades. Det blir sålunda en tolkningsfråga att avgöra, för vilka klienter räkningen är avsedd, därvid man bör utgå från att denna — om ej annat framgår av dess rubricering — är avsedd för alla klienter men måste medgiva, att på grund av särskilda förhållanden undantag får göras.

Att de uppdragsgivare, för vilka räkningen finnes vara avsedd, skola ha lika rätt innebär, att envar skall taga del i förhållande till storleken av hans fordran. I detta sammanhang bör erinras, att mellan uppdragsgivarna naturligtvis ej skall fördelas mer än vad som är skyddat mot de övriga borgenärerna. Ett särskilt spörsmål är, huruvida fördelningen bör ske i förhållande till beloppet av de medel sysslomannen mottagit för var uppdragsgivare eller om därifrån skall dragas eventuell motfordran, t. ex. för arvode. Det förra alternativet torde vara att föredraga, enär en syssloman i regel icke lärer vara berättigad att göra avdrag för motfordran förrän i det ögonblick då han redovisar till huvudmannen. Dessförinnan bör han alltså hålla det oförminskade beloppet avskilt. Måhända får man här tänka sig möjligheten av olika uppfattning inom olika verksamhetsgrenar. Har avdrag rätteligen

ägt rum, bör den redovisningsberättigade konkurrera allenast med återstoden av redovisningsfordringen på samma sätt som om viss del redovisats kontant. De sakkunniga ha avsett att utmärka den nu angivna ståndpunkten genom att använda uttrycket redovisningsfordran. Vad som sedermera i konkurs eventuellt avdrages för sysslomannens motfordran skall tillkomma de oprioriterade borgenärerna.

Ett par exempel på innebörden av denna ståndpunkt må anföras. Antag att på gemensam klienträkning innestå 9 000 kr. som äro behörigen avskilda när sysslomannen går i konkurs. Redovisningsborgenärernas redovisningsfordringar uppgå till 10 000 kr. A har en redovisningsfordran å 1 000 kr. och B en redovisningsfordran å 500 kr. Mot A har sysslomannen en motfordran å 200 kr., mot B en motfordran å 100 kr. A:s andel i tillgodohavandet är 900 kr. Vid redovisning till A avdrager konkursboet 100 kr. och utger alltså 800 kr. (= 1 000 — 200 kr.). B:s andel i tillgodohavandet är 450 kr. Vid redovisning till B avdrager konkursboet 50 kr. och utger alltså 400 kr. (= 500 — 100 kr.). — Om exemplet förändras så att av tillgodohavandet endast 8 000 kr. anses behörigen avskilda, utgör A:s andel därav 800 kr. och hela beloppet skall redovisas till A (1 000 — 200 = 800 kr.). B:s andel är 400 kr. vilket belopp i sin helhet skall redovisas till B (500 — 100 = 400 kr.).

Med hänsyn till de skiftande förhållanden som kunna förekomma ha de sakkunniga prövat möjligheten av att medgiva undantag från den angivna fördelningsregeln. Man skulle kunna tänka sig att skilja mellan uppdrag av väsentligt olika natur eller att medgiva domstolen rätt att taga hänsyn till billigheten i det särskilda fallet. Såsom exempel på fall, då undantag kunde vara motiverat, har anförts, att en advokat mottagit medel från en anförvant, som han tror sig utan risk kunna behandla mindre noga, och fördenskull underlåter att insätta dem på klienträkningen. De sakkunniga ha emellertid kommit till den övertygelsen, att det icke är möjligt att giva något undantag som ej ger utrymme åt godtycke. Något undantagsstadgande har därför icke upptagits i förslaget. Ett visst utrymme att taga hänsyn till de särskilda omständigheterna ligger emellertid redan däri, att domstolen skall pröva för vilka uppdragsgivare klienträkningen är avsedd.

Av det anförda framgår att i fråga om gemensam klienträkning enligt de sakkunnigas förslag fordras två undersökningar för att fastställa vad som tillkommer redovisningsberättigad. Först skall fastställas, i vad mån de innestående medlen avskilts under sådana omständigheter att de äro skyddade mot sysslomannens övriga borgenärer. Därefter skola medlen fördelas mellan dem, för vilka räkningen finnes vara avsedd. Det kan måhända i första ögonblicket verka överraskande, att vad som vid den förra prövningen finnes vara avskilt utan dröjsmål efter det beloppet mottagits för viss huvudman ej alltid helt skall tillkomma denne. De sakkunniga vilja emellertid framhålla, att genom insättning på gemensam räkning kan sägas ske en sammanblandning av olika uppdragsgivares medel, och att, efter införandet av den fördelningsregel som de sakkunniga föreslagit, den som gör insättningen bör veta att han s. a. s. inlägger medlen i en för uppdragsgi-

varne gemensam kassa. Den föreslagna regeln synes ansluta till vad som stadgas i 9 § andra stycket lagen den 21 maj 1931 om upplagshus och upplagsbevis. Detta lagrum innehåller, att om olika uppläggares varor samlagrats, uppläggarna äga del i det upplagda envar i förhållande till vad han *lämnat* till uppläggning.

Den ståndpunkt som här intagits innebär betydande praktiska fördelar, särskilt i konkurs. Det torde nämligen ej bliva nödvändigt för konkursförvaltaren att driva sin granskning av in- och utgående poster på klienträkningen så i detalj som eljest varit erforderligt ända från och med den dag, då räkningen öppnades. Att rekonstruera vad som ligger bakom varje post, som utgör ett saldo den redovisningsskyldige till last eller till godo, t. ex. för viss dag, måste som förut antytts kunna bliva mycket mödosamt, i synnerhet om en proportionering därefter skulle behöva äga rum. Vad angår fördelningen av det belopp, som efter granskning av räkningen finnes vara vederbörligen avskilt, mellan de uppdragsgivare för vilka räkningen finnes vara avsedd, möter den icke några större svårigheter. Redovisningsfordringarnas belopp torde i allmänhet fastställas genom bevakning och vad som i anledning därav förekommer. Varje uppdragsgivares andel framgår av proportionen mellan det vederbörligen avskilda beloppet och summan av redovisningsfordringarna. Denna fördelning blir för redovisningsborgenärerna mycket lättfattlig. Skulle en detaljrekonstruktion erfordras, bleve det för en redovisningsborgenär, som får proportionsvis mindre än andra, praktiskt taget omöjligt att kontrollera att han ej blivit oriktigt behandlad i konkursen. Beträffande förfarandet i konkurs hänvisas i övrigt till vad som anföres beträffande förslaget till lag om ändring i konkurslagen.

Ur sysslomannens synpunkt kan framhållas, att det för honom bör vara mest tilltalande att alla redovisningsberättigade uppdragsgivare njuta lika rätt i tillgodohavandet på en för dem avsedd klienträkning, t. ex. om uppkommen brist beror på att något biträde som haft hand om kassan förskingrat klientmedel.

Enligt de sakkunnigas mening bör det ej i lagtexten införas någon bestämmelse om att gemensam klienträkning för att kunna åberopas skall kompletteras av sysslomannens bokföring. Det bör vara en vanlig bevisfråga, huruvida i det särskilda fallet kan anses utrett att vad som insatts är att anse såsom klientmedel. Samma är förhållandet med frågan, hur stor redovisningsfordran envar uppdragsgivare har.

Medel som finnas i särskild kassa m. m.

Ett sätt att hålla redovisningsmedel avskilda, som alltjämt får anses ha viss praktisk betydelse, är att använda särskild kassa för dem. Medel kunna även hållas avskilda på annat sätt, t. ex. genom att förvaras i särskilt kuvert eller hos en tredje man.

I samtliga dessa fall torde vad som föreslagits om bankräkningar böra äga motsvarande tillämpning. Detta innebär bl. a. att om en kassa är av-

sedd för flera uppdragsgivare, de skola äga lika rätt i kassabehållningen, envar i förhållande till sin redovisningsfordran.

Här bör framhållas, att det kan vara mycket svårt att visa, när ett belopp inlagts i en kassa eller i ett kuvert. Detta sätt att hålla redovisningsmedel avskilda är därför föga betryggande för huvudmannen och bör ej komma till användning, om medlen skola hållas avskilda längre tid. Med hänsyn till dessa svårigheter torde det å andra sidan icke möta betänkligheter att ej stadga någon begränsning av de fall då medel må anses avskilda.

Den redovisningsberättigades skydd före avskiljande.

De sakkunniga vilja först söka angiva, vad som enligt allmänna regler och analogisk tillämpning av de ovan föreslagna bestämmelserna skulle, utan ytterligare stadgande, kunna anses gälla i fråga om medel i en kassa, som ej är avsedd uteslutande för redovisningsmedel, eller belopp som av någon utomstående inbetalts på en sysslomans postgiroräkning.

Av vad de sakkunniga förut anfört framgår, att de anse samäganderätt kunna föreligga för sysloman och huvudman i en penningsumma som kan anses avskild från sysslomannens övriga tillgångar. Om sysslomannen för en utgift använt för stort belopp av en för hans och huvudmannens medel gemensam kassa, men återställt beloppet t. ex. under dagens lopp, borde bristen kunna anses botad »utan dröjsmål» och fördenskull jämlikt grunderna för de ovan föreslagna bestämmelserna utan inverkan på huvudmannens rätt. Vad nu sagts skulle i praktiken innebära, att man t. ex. i fråga om en dagskassa på ett advokatkontor skulle kunna utan vidare med ledning av bokföringen fastställa, hur stor del som vore främmande egendom. Det belopp som motsvarar vad som uppburits för annan kunde efter arbetsdagens slut skiljas ut för honom utan att advokatens övriga borgenärers rätt kränktes. Att ett samäganderättsanspråk utkristalliserats till en rätt till det utskilda beloppet, innebär ju ej någon försämring för borgenärerna.

Inbetalning av huvudmannens medel, som någon utomstående gör på sysslomannens postgiro, bör bedömas fullt analogt med att huvudmannens medel läggas i samma kassa som sysslomannens medel. Om t. ex. på en advokats postgirokonto, där denne har ett visst belopp innestående, inbetalas ett belopp av 10 000 kr., vilket advokaten skall redovisa till annan, kan man enligt de sakkunnigas mening anse, att samäganderätt för huvudmannen och sysslomannen uppkommer i behållningen på kontot. (Är postgirokontot avsett för klientmedel, gäller vad i förslaget sägs om tillgodohavande hos penninginrättning.)

Enligt de sakkunnigas uppfattning bör vidare även utan särskilt stadgande gälla, att vad sysslomannen för egen räkning uttager av en kassabehållning eller ett tillgodohavande på postgirokonto, vartill han och annan ha samäganderätt, skall i första hand avräknas på sysslomannens samäganderättsanspråk.

Ehuru sålunda, även utan särskilt stadgande, skydd i viss utsträckning torde tillkomma redovisningsberättigad på grund av samäganderätt, har det

synts önskvärt att meddela en särskild bestämmelse som uttryckligen skyddar denne innan honom tillkommande belopp skilts från sysslomannens medel. Man kan ju icke bestrida, att det är ganska ovisst hur tillämpningen i det särskilda fallet skulle komma att utfalla utan någon sådan bestämmelse. Måhända bleve det mera sällan som en kassa, i vilken huvudmannen borde ha del, komme att anses avskild från sysslomannens övriga tillgångar så att samäganderätt kunde anses föreligga. Då det framhållits såsom mången gång praktiskt ogenomförbart att hålla en särskild kassa för klientmedel, innebär detta, att en lucka i huvudmannens skydd ganska ofta skulle komma att föreligga. Vidare bör erinras, att man söker undvika att ha större belopp kontant i den vanliga kassan än som är oundgängligen nödvändigt. Övriga medel insättas vanligen på checkräkning eller få innestå på postgiro. Det torde icke vara möjligt att med tillämpning av reglerna om samäganderätt komma därhän att, när viss huvudmans medel influtit i sysslomannens kassa, anse att samäganderätt uppkommer i summan av kassans belopp och vad som innestår på checkräkning eller postgiro. Emellertid synes det obilligt, att huvudmannen skall sakna sakrättsligt skydd, därest kontantkassan tillfälligt understiger klientmedlens belopp allenast av den anledningen att uttag ej hunnit göras från checkräkningen eller postgirokontot. Detta innebär naturligtvis också en risk för sysslomannen. Häremot kan visserligen invändas, att risken ej är så stor, enär utmätning eller konkurs i allmänhet ej kommer oförberett. Om en utmätningsgill fordran finnes mot sysslomannen, kan emellertid icke bortses från att exekution när som helst kan väntas och att fordringsägaren kan vilja försöka att erhålla utmätning t. ex. vid ett kvartalsskifte, då sysslomannen kan antagas ha hyror eller andra medel till större belopp i kassan. Det skulle vidare verka godtyckligt, om huvudmannen ej är skyddad vid utmätning eller konkurs, som råkar inträffa just i det kritiska ögonblicket, men hade blivit skyddad, om endast ett helt kort rådrum hade givits sysslomannen. Såsom ytterligare ett skäl för en särskild bestämmelse till huvudmannens skydd — ehuru det kanske ej är av någon större bärkraft — kan anföras, att reglerna i 65 och 67 §§ utsökningslagen om undantag av viss egendom från utmätning utan en sådan bestämmelse ej skulle fullfölja sitt syfte. Enligt 65 § skall t. ex. under viss förutsättning från utmätning undantagas pengar som motsvara en månads underhåll. Undantages av en redovisningsskyldigs likvida medel allenast detta belopp, blir han emellertid nödsakad att, i den mån det förslår, använda detsamma för redovisning i stället för till familjens underhåll, enär han annars riskerar att bliva åtalad för förskingring.

Med hänsyn till det anförda föreslås i tredje stycket av förslaget en uttryckig bestämmelse till huvudmannens skydd innan avskiljande hunnit äga rum. Såsom villkor för detta skydd stadgas, att dröjsmål med avskiljandet ej föreligger. Skyddet föreslås böra bestå däri att t i l l g ä n g l i g a m e d e l skola kunna vara förbehållna huvudmannen, även om han icke enligt vanliga regler kan göra gällande äganderätt, eller samäganderätt, därtill. För att icke bestämmelsen skall erhålla en exstinktiv tolkning vilja de sakkunniga vidare föreslå, att denna förmån skall gälla allenast i medel som sysslomannen

har omedelbart tillgängliga. Härunder torde inbegripas medel som finnas kontant i kassan (eller i sysslomannens plånbok), checkar och tillgodohavande å checkräkning eller postgiroräkning, däremot ej värdehandlingar som först måste realiseras, växlar o. d. Tydligt är också, att om sysslomannen gjort vissa utgifter utan att göra motsvarande uttag från en klienträkning därför att andra redovisningsmedel influtit, det överskott som uppkommit på klienträkningen hör hit. Detta överskott bör givetvis i första hand gå till den eller dem för vilka räkningen är avsedd. Förslaget upptager ytterligare, att medlen skola vara omedelbart tillgängliga för att avskiljas. Detta rekvisit avser, att medlen skola finnas tillgängliga på ett sådant sätt att de kunna anses avsedda att komplettera kassan. Om t. ex. en inkassofirma har kontor i olika samhällen, torde man ej böra slå tillsammans vad som finnes tillgängligt vid samtliga kontor utan anse att endast sådana medel som höra till det kontor, dit viss klients medel influtit, kunna vara förbehållna den klienten. — Har en sysloman överhuvud icke brukat avskilja klientmedel, lärer vad han har i kassan icke kunna anses avsett för sådant ändamål.

Att medlen skola vara omedelbart tillgängliga för ändamålet kan också sägas giva uttryck åt ett — för övrigt självklart — krav på att de ej äro förbehållna viss annan rättsägare. Medel, som äro avskilda för viss uppdragsgivare, må sålunda icke tagas i anspråk. De äro icke tillgängliga för ändamålet. Endast sådana medel avses som i det kritiska ögonblicket äro omedelbart tillgängliga. Å andra sidan är det utan betydelse, att gäldenären i och med konkurs avhändes förfoganderätten till medlen.

Endast redovisningsberättigade, beträffande vilka dröjsmål med medlens avskiljande ej föreligger, skola åtnjuta ifrågavarande förmån. De kunna härigenom bliva gynnsammare ställda än andra redovisningsberättigade, för vilka medel ej blivit avskilda. Detta lärer emellertid icke vara något orimligt eftersom det är fråga om att skydda dem, vilkas medel sist influtit.

De medel som enligt nu ifrågavarande bestämmelse äro förbehållna en eller flera huvudmän kunna icke behandlas såsom om de stode inne på gemensam klienträkning som sysslomannen må ha. Detta följer redan därav, att i medlen kunna ingå belopp som tillkomma andra än dem för vilka den gemensamma klienträkningen är avsedd. Medlen i fråga utgöra en särskild förmögenhetsmassa, om vilken vissa huvudmän konkurrera.

Om den nu föreslagna bestämmelsen genomföres, uppstår frågan, huruvida den utesluter, att verklig samäganderätt för sysloman och huvudman kan i något fall erkännas till vad som finnes i en kassa. Enligt de sakkunnigas mening kommer detta spörsmål att befinna sig i samma läge som för närvarande. Lagförslaget avser icke att göra något intrång i äganderätt eller samäganderätt som finnes enligt allmänna regler. Vad som är avskilt faller ej under tredje styckets tillämpningsområde. Ordet »avskilt» bör icke tolkas så strängt, att därigenom uteslutes det fallet, att huvudmannnes medel äro jämte viss del av sysslomannens medel avskilda från sysslomannens övriga förmögenhet.

En särskild fråga är, huruvida den, som är skyldig att hålla annans medel

avskilda, skall anses ha eftersatt denna sin skyldighet genom en momentan sammanblandning, även om denna på grund av det föreslagna stadgandet ej är förenad med någon risk för huvudmannen. Enligt de sakkunnigas mening bör man hädanefter kunna tillämpa en något mildare tolkning i nämnda hänseende än hittills, förutsatt att huvudmannens rätt ej på något sätt äventyras.

Redovisning till huvudmannen.

Regeln i första stycket att avskiljande utan dröjsmål blir gällande mot sysslomannens borgenärer måste erhålla viss analogisk tillämpning även i det fallet, att sysslomannen utan dröjsmål direkt till huvudmannen utbetalar ett belopp motsvarande vad han mottagit för dennes räkning. Om beloppet utan dröjsmål redovisas direkt till huvudmannen, måste ju redovisningen medföra åtminstone samma verkan som t. ex. en bankinsättning utan dröjsmål. Vidare kan nämnas, att om ett rätteligen avskilt belopp uttages från klienträkning och redovisning därefter utan dröjsmål sker till huvudmannen, regeln också bör tillämpas. Uttogs beloppet från gemensam klienträkning, gäller vad nu sagts dock allenast, i den mån det redovisade beloppet ej översteg huvudmannens andel i tillgodohavandet. Beträffande överskjutande del bliva konkurslagens återvinningsregler tillämpliga. Bifalles en återvinningstalan om denna del, torde det återvunna beloppet böra behandlas på samma sätt som om det vid konkursutbrottet funnits innestående på bankräkningen.

Tillämpning av grunderna för tredje stycket i lagförslaget leder till samma resultat.

Analogisk tillämpning i fråga om varor.

De föreslagna bestämmelserna om penningmedel torde få betydelse genom analogisk tillämpning, när fungibla varor mottagits med redovisningsskyldighet. Det fysiska sättet för avskiljande blir i allmänhet ett annat, men ett tydligt avskiljande kan ju åstadkommas även i fråga om varor.

Beskaffenheten av huvudmannens rätt.

De sakkunniga vilja härefter upptaga frågan vad slags rätt till ett banktillgodohavande som de i första stycket av lagen föreslagna bestämmelserna skola anses medföra. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör man härvid utgå från att huvudmannen i princip har samma slags rätt till fordringen mot banken som en kommittent har till fordran mot tredje man med anledning av försäljning av kommittentens gods genom kommissionären.[1] I båda

[1] I det förslag som låg till grund för kommissionslagen uttalades: Enligt en uppfattning, som synes vara förhärskande i engelsk rätt och även i Danmark och Norge är allmänt gängse, är kommittenten materiellt sett den verklige fordringsägaren — — —. Enligt en annan uppfattning, som kommit till uttryck bl. a. i tysk och schweizisk lagstiftning och även torde vara den i vårt land rådande, är fordringsrätten mot tredje man kommissionärens, ehuru den av honom förvärvas för kommittentens räkning — — —. De kommitterade ansågo riktigast att ej lagfästa någon viss teori härutinnan utan överlämna åt vetenskapen att avgöra, huruvida den genom avtalet med tredje man förvärvade fordringsrätten bör anses vara kommittentens eller kommissionärens. Se NJA II 1914 s. 280.

Hult a. a. s. 206—257 synes anse, att vid civil kommission kommittenten är innehavare av fordringen medan vid handelskommission både kommissionären och kommittenten äro innehavare av fordringen, nämligen i särskilda hänseenden.

fallen står fordringen i sysslomannens namn men har förvärvats för huvudmannen. I jämförelse med kommission föreligger emellertid beträffande bankmedlen den skillnaden att huvudmannen icke i lag tillerkänts någon befogenhet att själv göra fordringen gällande mot banken. Domstol torde emellertid på talan av huvudmannen kunna tillerkänna honom rätt därtill. Man kan här jämföra med det fallet att någon för inkasso innehar en växel försedd med inblancoindossament. Om huvudmannen befarar, att medlen skola förskingras, kan han göra ansökan om kvarstad.

Det torde vara självfallet, att den särskilda rättsfigur, som föreligger när en syssloman har redovisningsmedel innestående på egen räkning, kan föranleda modifikationer i vad som eljest skulle följa av att banktillgodohavandet i själva verket materiellt tillkommer huvudmannen. I åtskilliga hänseenden torde denne dock utan större tvekan kunna behandlas på samma sätt som om medlen insatts i hans namn. Detta gäller t. ex. casus. Om banken går i konkurs, torde sålunda risken böra drabba huvudmannen, ehuru sysslomannen naturligtvis svarar för culpa in eligendo. De sakkunniga utgå vidare från att bankerna icke kunna vägra att utbetala medel från ett såsom klienträkning betecknat konto på grund av motfordran hos sysslomannen. Vad nu sagts kan dock icke gälla eventuellt överskott på kontot, t. ex. upplupen ränta.

I förbigående må påpekas, att ett tillgodohavande på klienträkning, som enligt det föregående icke är att hänföra till sysslomannens tillgångar, naturligtvis ej får inräknas i vad som skall undantagas enligt 65 § utsökningslagen, när utmätning äger rum hos *sysslomannen*.

Även om huvudmannen anses såsom den materiellt berättigade till vad som av sysslomannen insatts i banken, har han likväl på grund av uppdraget till sysslomannen en fordringsrätt mot denne, nämligen ett krav på redovisning. Man kan fördenskull alltjämt med fog kalla honom redovisningsborgenär.

De fall, då huvudmannens medel förvaras avskilda i särskild kassa eller kuvert, torde ej föranleda någon tvekan om innebörden av huvudmannens rätt.

Vad slutligen beträffar medel, som äro förbehållna huvudmannen enligt tredje stycket i förslaget, torde vara tydligt, att casus ej kan drabba denne innan hans rätt konkretiserats. Föreligger samäganderätt, skall tillämpas vad som gäller därom.

Andra redovisningsskyldiga än sysslomän.

Såsom förut nämnts har det icke ansetts lämpligt att inskränka lagförslaget till sysslomän. Förslaget skall gälla även när någon eljest mottager medel för annan med redovisningsskyldighet. Naturligtvis upphäver förslaget icke fördenskull de särskilda bestämmelser om förvaltning av annans medel som finnas meddelade i olika sammanhang.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 2 § handelsbalken.

Detta förslag avser allenast att undanröja den tvekan som lydelsen av första stycket i lagrummet nu kan tänkas vålla angående möjligheten att sätta egendom i stället för vad någon ursprungligen mottagit för annan. Satsen »är detta förvandlat och ej i behåll; gånge därmed såsom i 16 § skils» har sålunda uteslutits. Huruvida surrogation kan ske, bör bedömas genom tolkning av de bestämmelser som gälla för varje särskilt fall. Att utdelning får njutas enligt 16 §, när en skadeståndsfordran uppkommit, är så självfallet, att upphävandet av nämnda punkt ej kan vålla någon tvekan därom.

Förfarandet vid utmätning.

Frågan, huruvida avskiljande av mottagna medel är verksamt mot sysslomannens borgenärer, kan bliva aktuell dels vid utmätning dels ock vid konkurs.

Enligt 68 § utsökningslagen gäller, som förut nämnts, om u t m ä t n i n g, att ej något må i gäldenärs bo utmätas, som finnes höra annan till. Ej heller må utmätning ske till förfång av den rätt, annan till gäldenärens gods äger. I 69 § stadgas vidare, att därest annan påstår sig vara ägare till lös egendom, som finnes i gäldenärs bo, men ej genast kan visa sin rätt, hans anspråk ej skall vara hinder för egendomens utmätande. Bjuder han vid utmätningen sannolika skäl för anspråket, skall utmätningsmannen hänvisa honom att utföra sin talan efter stämning. Det utmätta godset må i så fall ej säljas förrän tvisten om äganderätten blivit av domstol prövad. Vidare meddelas bestämmelser om tid för målets anhängiggörande och om vissa befogenheter för överexekutor.

Det är tydligt, att utmätningsmannen enligt 68 § har att ex officio pröva, huruvida penningmedel, som gäldenären innehar, tillkomma redovisningsberättigad. Finnas medlen i kontanter, torde icke heller råda någon tvekan om att jämväl bestämmelserna i 69 § i tillämpliga delar gälla. Underlåter redovisningsberättigad att instämma talan inom tid, som enligt detta lagrum förelägges honom, går han alltså förlustig sin rätt till sådana medel.

Svårare är att avgöra, hur det skall förfaras när medlen innestå på bankräkning. I sådant fall har utmätningsmannen, om han finner att medlen ej äro skyddade mot utmätning, att enligt 88 b § anmoda banken att utbetala dem till honom. Sedan medlen influtit till utmätningsmannen, lärer vad i 69 § sägs utan tvekan vara tillämpligt. Givetvis har banken att pröva, huruvida den med befriande verkan kan betala till utmätningsmannen. Banken torde emellertid sakna anledning att vägra utbetalning på den grund att medlen kunna tänkas utgöra redovisningsmedel. Det är nämligen otänkbart, att banken skulle kunna bliva betalningsskyldig i förhållande till en redovisningsberättigad, därför att medlen utlämnas till utmätningsmannen. Denne har ju att å tjänstens vägnar pröva huruvida de äro behörigen avskilda redovisningsmedel. Om banken är i besittning av upplysningar som kunna in-

verka på utmätningsmannens prövning, torde banken emellertid böra giva utmätningsmannen del därav. I övrigt får det ankomma på den redovisningsberättigade att styrka sin rätt i utmätningsärendet, där så erfordras.

Skulle banken i något undantagsfall vägra att efterkomma utmätningsmannens anmodan, uppkommer frågan, huruvida utmätningsmannen ändock kan med tillämpning av 69 § giva den, som gör gällande rätt till medlen, föreläggande att instämma talan därom inom viss tid. Ehuru tvekan kan råda om lagrummets tillämpning på fordringar, när utmätningsgäldenären ej innehar fordringsbevis, som i 75 § första stycket sägs, och tvist råder vem som är rätt borgenär,[1] torde dock övervägande skäl tala för, att 69 § alltid bör tillämpas när någon såsom *redovisningsberättigad* gör gällande, att medel på utmätningsgäldenärens bankräkning helt eller delvis tillkomma honom. Det är ju i sådant fall ostridigt mellan parterna, att fordringsrätten formellt tillkommer utmätningsgäldenären ehuru den redovisningsberättigade gör gällande, att den förre innehar fordringen för den redovisningsberättigade. Om 69 § ej skulle anses tillämplig i denna situation, och föreläggande att instämma talan inom viss tid ej skulle kunna givas, bleve den redovisningsberättigade bättre ställd än om han gjort gällande rätt till medel som förvarats t. ex. i kuvert (eller till annat lösöre). Någon saklig anledning till en sådan skillnad torde icke finnas. Antages däremot 69 § vara tillämplig, kan saken bringas till ett slut och likartad behandling vinnes av i sak likartade fall.

Det bör emellertid framhållas, att om bankräkningen är avsedd för flera uppdragsgivare, förhållandena kunna bliva ganska komplicerade. Därest en av uppdragsgivarna genom att instämma talan skulle lyckas rädda visst belopp av tillgodohavandet från utmätning men detta får innestå på räkningen, kunna ju andra redovisningsberättigade tänkas komma att framdeles konkurrera om det. Medelst kvarstad torde dock kunna förhindras, att viss redovisningsborgenärs andel i banktillgodohavandet genom uttag från räkningen eller annan åtgärd nedgår.

Det torde vara uppenbart, att när en redovisningsberättigad fått sin redovisningsfordran fastställd av domstol, han äger erhålla utmätning i ett banktillgodohavande som är avsett för honom. Han har ju frihet att avstå från det skydd mot utmätning som tillagts honom. Har han i domen förklarats berättigad till visst banktillgodohavande, är han gentemot banken behörig att lyfta beloppet och utmätning är ej behövlig.

Förslaget till lag om ändring i konkurslagen.

I konkurs åligger det förvaltaren att ur konkursboet uttaga vad som hör annan till. För vissa fall finnas särskilda bestämmelser om redovisningsskyldighet, nämligen dels i 60 § kommissionslagen dels ock i 194 § konkurslagen. I det förra lagrummet stadgas, att om betalning för sålt kommissionsgods inflyter till kommissionärens konkursbo, beloppet skall av konkurs-

[1] Jfr *Hassler:* Sv. exekutionsrätt s. 249 och *Alexanderson:* Lärobok i rättskunskap för landsfiskaler IV 2:a uppl., Utsökning s. 69.

förvaltningen redovisas till kommittenten. Det senare stadgandet innehåller — utom en hänvisning till kommissionslagen — att om i annat fall än som avses i sistnämnda lag gäldenären föryttrat annans egendom, äger den, vars egendom föryttrats, att av förvaltaren erhålla redovisning för vad som influtit till konkursboet efter konkursutbrottet, varjämte han äger att själv göra ogulden fordran gällande mot köparen, såvitt ej dennes rätt förnärmas. Även vanliga redovisningsmedel kunna naturligtvis inflyta till konkursförvaltaren. Att denne i så fall har att redovisa beloppet till den redovisningsberättigade är tydligt. Det synes likväl lämpligt att uttryckligen angiva detta i 194 §.

Härjämte torde såsom 194 a § böra införas ett stadgande jämväl därom att förvaltaren skall omhändertaga och redovisa klientmedel, som gäldenären innehar i konkursögonblicket. Emellertid torde man ej böra stanna härvid. Om ett flertal personer äro delaktiga i en klienträkning t. ex. då innehavaren av en stor inkassobyrå försättes i konkurs, måste det i konkursen kunna något så när snabbt fastställas vad som tillkommer envar av dem. Om ej något särskilt stadgande meddelas, skulle delaktigheten i banktillgodohavandet ej kunna fastställas annat än genom rättegång mellan alla dem som kunna tänkas komma i fråga. Detta förefaller opraktiskt. Det lämpligaste synes vara, att de redovisningsberättigade i konkursen behandlas på samma sätt som fordringsägare vilka äro utrustade med panträtt. Härav torde följa, att om den redovisningsberättigade bevakar sin redovisningsfordran i konkursen, vilket kan antagas bliva regel, fordringens belopp fastställes med verkan i konkursen på samma sätt som andra fordringar. Emellertid är bevakning ej behövlig för att panträttshavare skall få njuta sin panträtt till godo. Även denna regel kommer att få motsvarande tillämpning i fråga om redovisningsberättigad. För att i sådant fall få en bekräftelse på att fordringen är verklig kan påkallas, att redovisningsborgenären med ed styrker fordringen enligt vad i 123 § konkurslagen sägs. Av den föreslagna bestämmelsen följer även, att utdelning till de redovisningsberättigade kommer att upptagas i utdelningsförslag som granskas och vinna laga kraft i vanlig ordning (jfr bl. a. 137 och 141 §§ som förutsätta att jämväl för panthavare skall beräknas utdelning, även om panthavaren ej bevakat fordringen). Naturligtvis skola medlen tillhandahållas så snart som möjligt. I detta hänseende bliva reglerna i 126 § tredje stycket om omedelbar utdelning till förmånsberättigade och i 143 § andra stycket om lyftning utan avvaktan på utdelning tillämpliga. Rätten till vad som ej lyftes preskriberas enligt vad i 148 a § stadgas.

Bestämmelserna om ränteberäkning i 138 § konkurslagen torde ej kunna tillämpas på redovisningsmedel. I stället torde böra stadgas, att den ränta som faktiskt upplupit från den dag då beslutet om egendomsavträde meddelades skall tillkomma den redovisningsberättigade. Detta innebär, att om flera äga del i tillgodohavandet, envar skall bekomma den ränta som upplupit på hans andel, när han lyfter den.

Fördelningen av medlen på en klienträkning kan vara förenad med avse-

värt besvär och särskilda utgifter. Emellanåt kan måhända hela utredningen i konkursen huvudsakligen röra sig om fördelning av klientmedel, t. ex. då innehavaren av en inkassobyrå försättes i konkurs. Det är nödvändigt att möjlighet finnes för konkursförvaltningen att göra sig betäckt för arvode och annan särskild kostnad. De sakkunniga föreslå därför att redovisningsberättigad skall vara pliktig att vidkännas sådan kostnad på samma sätt som borgenär, vilken till säkerhet för sin fordran har panträtt, är skyldig att deltaga i kostnad som har avseende å panten. Detta torde dock böra gälla allenast, om annan tillgång ej finnes som kan tagas i anspråk för ändamålet. Beträffande tillämpningen av stadgandet må framhållas, att enligt 81 § konkurslagen bl. a. arvode till rättens ombudsman och förvaltare skall gäldas ur avkastning och köpeskilling för egendom, vari särskild förmånsrätt äger rum. Detta stadgande torde, tillämpat på redovisningsmedel, få anses innebära, att ränta och kapital må användas för bestridande av kostnaden.

Det må i detta sammanhang erinras om att, då fråga uppkommer om a c k o r d, i beslut därom ej får deltaga förmånsberättigad och att förmånsberättigad ej heller är bunden av tvångsackord. Självfallet bör detsamma gälla i fråga om en redovisningsberättigad, i den mån medel i en eller annan form äro förbehållna honom. Någon tvekan härom torde icke kunna uppkomma.

Att redovisningsberättigad äger att såsom oprioriterad borgenär bevaka vad han icke kan utfå i medel som äro förbehållna honom är uppenbart.

Övergångsförhållanden.

Vad först angår förslaget till lag om redovisningsmedel torde vad där stadgas om skydd för redovisningsberättigad komma att gälla även om avskiljandet ägt rum före nya lagens ikraftträdande. Den föreslagna fördelningsregeln torde däremot enligt vad som utan stadgande gäller om ny civillags giltighet med avseende å redan uppkomna rättigheter icke medföra någon inskränkning i huvudmans rätt till vad som är avskilt när lagen träder i kraft — försåvitt nya lagen i denna del innebär någon ändring till huvudmannens nackdel i vad som nu må anses gälla.

Har utmätning ägt rum eller konkurs inträffat före nya lagens ikraftträdande, kan lagen givetvis icke medföra något skydd för vad som redan tagits i mät eller ingått i konkursboet.

Den föreslagna 194 a § i konkurslagen torde ej böra gälla, om konkurs inträffat före lagens ikraftträdande. Någon särskild övergångsbestämmelse torde dock, på grund av den lydelse som paragrafen erhållit, icke erfordras.

Särskilt yttrande av advokat Salmonson.

De sakkunnigas majoritet uttalar den uppfattningen, att redan enligt hittills tillämpade regler äganderätten till redovisningsmedel åtminstone i vissa fall skulle kunna fortleva, i form av samäganderätt, efter en sammanblandning med innehavarens tillgångar. Oavsett om tillräckliga skäl kunna anses föreligga för en sådan uppfattning av den nu gällande rätten, äro uttryckliga lagbestämmelser önskvärda, enligt vilka en tillfällig eller oavsiktlig sammanblandning av redovisningsmedel med innehavarens tillgångar skall kunna ske utan att därigenom den sakrätt, som den redovisningsberättigade ägt före sammanblandningen, ohjälpligt förstöres. Sådana rättsregler om redovisningsmedel böra enligt min mening kunna uttryckas genom en lagtext av ungefär följande innehåll:

1 §. Medel, som någon mottagit med redovisningsskyldighet och hållit avskilda, skola vara förbehållna den redovisningsberättigade. Om sammanblandning skett, men den redovisningsskyldige utan dröjsmål därefter från medel, som han hade tillgängliga och rättmätigt kunde begagna, avskilt ett för täckning av redovisningsskulden eller del därav avsett belopp, skall det sålunda avskilda vara förbehållet den redovisningsberättigade. Sådant avskiljande skall, ändå att det skett senare, vara gällande, där underlåtenheten att tidigare avskilja varit oavsiktlig och avskiljandet verkställts utan dröjsmål efter det den redovisningsskyldige kommit till insikt om underlåtenheten.

Avskiljande kan ske genom insättning på räkning hos bank eller annan penninginrättning, om räkningen användes endast för redovisningsmedel.

2 §. Hava redovisningsmedel, som äro avsedda för flera redovisningsberättigade, icke hållits åtskilda från varandra, skola de likväl, om de i övrigt äro behörigen avskilda, vara förbehållna de redovisningsberättigade. Inbördes njute dessa lika rätt, envar i förhållande till sin redovisningsfordran.

3 §. Om redovisningsmedel ej äro avskilda, när utmätning sker eller konkurs inträffar, men tiden för avskiljande enligt bestämmelserna i 1 § ännu ej försuttits, må från medel, som den redovisningsskyldige har tillgängliga och rättmätigt kan begagna, redovisningsmedlens belopp avskiljas för att förbehållas den eller de redovisningsberättigade. Räcka ej de tillgängliga medlen till alla redovisningsberättigade, skall om fördelningen gälla vad i 2 § stadgats.

Någon väsentlig saklig skillnad mellan dessa regler och de av de sakkunnigas majoritet föreslagna föreligger endast i fråga om förutsättningarna för att ett försenat avskiljande av medel skall medföra separationsrätt. Majoritetens förslag är på denna punkt så tillvida snävare, att endast under förutsättning av den redovisningsskyldiges solvens skydd kan beredas för medel, vilka oavsiktligt kommit att vara sammanblandade med hans tillgångar under

längre tid än som är förenligt med kravet på att avskiljandet skall hava skett »utan dröjsmål». Å andra sidan medges enligt majoritetens förslag skydd även för redovisningsmedel, som den redovisningsskyldige avsiktligt och under lång tid låtit uppgå i hans egen förmögenhet, under förutsättning endast att redovisningsmedlens belopp sedermera blivit avskilt vid en tidpunkt, då han var solvent.

Vad först beträffar fall av försenat avskiljande när sammanblandningen varit oavsiktlig och den redovisningsskyldige är insolvent vid avskiljandet, anför majoriteten (s. 29 andra stycket), *dels* att man minst torde böra kräva att den redovisningsskyldige är solvent när det försenade avskiljandet äger rum, *och dels* att det torde vara uteslutet att här göra skillnad allt efter den subjektiva omständigheten om dröjsmålet är avsiktligt eller ej. Men även enligt majoritetens förslag kan en avsiktlig sammanblandning ske utan rättsförlust när den redovisningsskyldige är insolvent, under förutsättning att han sedermera verkställer avskiljande utan dröjsmål. Det synes då icke föreligga tillräcklig anledning att på grund av den redovisningsskyldiges insolvens underkänna ett avskiljande som visserligen verkställes senare men utan avsiktligt dröjsmål. Att det skulle vara uteslutet att göra skillnad allt efter den subjektiva omständigheten om dröjsmålet är avsiktligt eller ej kan jag icke heller medgiva, eftersom denna fråga i de praktiska fall, som kunna tänkas förekomma, lätt bör kunna avgöras med ledning av de föreliggande yttre omständigheterna. Dessa praktiska fall utgöras av ursäktliga misstag vid bokföring, bankinsättningar eller bankuttag, och det bör sällan erbjuda någon svårighet att fastställa, om det fördröjda avskiljandet verkligen varit föranlett av ett sådant misstag eller av en avsikt hos den redovisningsskyldige att under längre eller kortare tid tillgodogöra sig redovisningsmedlen.

Att i nu anförda fall göra skillnad mellan solventa och insolventa redovisningsskyldiga skulle i ett väsentligt avseende förringa det praktiska värdet av den föreslagna lagstiftningen. Även en redovisningsskyldig, som inriktar sig på den största noggrannhet vid förvaltningen av andras medel, måste räkna med möjligheten av misstag av nu angiven art. Kan hans solvens anses tveksam, måste han då också räkna med att de av majoriteten föreslagna lagreglerna icke lämna honom möjlighet att bereda de redovisningsberättigade sådant skydd, som han önskar att de skola åtnjuta. Majoriteten anför i detta sammanhang: »Man bör emellertid beakta de möjligheter, som inrymmas i en förnuftig tillämpning av den förut behandlade regeln om att avskiljande som sker utan dröjsmål skall gälla även om sysslomannen är insolvent när avskiljandet äger rum». — Det vill synas som om majoriteten här trots allt ville hålla en möjlighet öppen att i vissa utsträckning taga hänsyn till subjektiva omständigheter. Men man bör då icke förbise den redovisningsskyldiges skäliga krav på att själv kunna fastställa, huruvida de av honom omhänderhavda redovisningsmedlen äro skyddade eller icke. Man får icke glömma, att många redovisningsskyldiga, just på grund av att deras egen ekonomi är osäker, äro angelägna att vidtaga de åtgärder som erfordras för att skydda av dem innehavda redovisningsmedel. Om en sådan redovis-

ningsskyldig upptäcker exempelvis att på grund av ett misstag vissa redovisningsmedel insatts på hans privata bankräkning och kommit att innestå där en längre tid i stället för på den för redovisningsmedel avsedda bankräkningen, bör han hava möjlighet att avgöra, huruvida felet kan rättas till genom en överföring mellan de bägge räkningarna eller icke; att han skall vara hänvisad till att få frågan avgjord efter vad som i hans eventuella konkurs kommer att anses såsom en förnuftig lagtillämpning är uppenbarligen icke för honom tillräckligt.

Vad därefter beträffar den andra konsekvensen av majoritetens förslag på denna punkt, nämligen att ett avskiljande med rättslig verkan kan göras hur sent som helst även efter avsiktlig sammanblandning, om blott den redovisningsskyldige är solvent vid avskiljandet, har redan i majoritetens yttrande (s. 30 tredje stycket) beaktats den fara i psykologiskt hänseende, som därav kan föranledas. Och det torde vara riktigt att denna fara icke kunde undanröjas genom att man förutom solvens fordrade, att avsevärd tid förflutit efter det avskiljande ägde rum. Då majoriteten anmärker, att ett dylikt rekvisit skulle kunna leda till att en redovisningsskyldig, som gör ett försenat avskiljande men är eller blir insolvent, söker fördröja konkursutbrottet i hopp att avskiljandet skall stå sig och att han skall undgå eventuellt förskingringsansvar, må erinras, att praktiskt taget samma risk inträder redan genom att man medgiver försenat avskiljande under förutsättning endast av solvens; de fall av försenat avskiljande, som i praktiken skulle framträda, skulle säkerligen i huvudsak vara sådana, där avskiljande skett först när vederbörande sett sin solvens hotad, d. v. s. när han i verkligheten redan varit insolvent. Risk föreligger även då för att han kommer att söka fördröja konkursutbrottet med den alls icke grundlösa motiveringen, att det, ju längre tiden går, blir svårare att utreda att han vid tiden för avskiljandet icke var solvent. Det heter visserligen i motiveringen, att den som vill åberopa ett försenat avskiljande givetvis har att styrka, att förutsättningarna för dess godkännande föreligga. Men med hänsyn till den praktiska omöjligheten att tillfredsställande utreda hur en persons solvens gestaltat sig vid olika kanske långt tillbaka liggande tidpunkter, torde kraven på bevisning från den redovisningsskyldiges sida komma att bliva så ringa, att bevisskyldigheten i verkligheten kommer att åvila den, som vill åberopa insolvens, d. v. s. att de efter dröjsmål avskilda medlen icke skola var skyddade.

Det framhålles av majoriteten (s. 30 sista stycket) att även i de fall, där ett avskiljande efter dröjsmål skulle medföra skydd för de avskilda medlen, straffansvar för olovligt förfogande likväl inträder, när skyldighet att hålla medlen avskilda förelegat. Men straffhotet för det mindre farliga brottet olovligt förfogande, som dessutom bör antagas komma att leda till åtal i långt färre fall än dem, där förskingring föreligger, är i mindre grad än straffhotet för förskingring ägnat att verka avskräckande. Och då majoriteten rekommenderar att man exempelvis beträffande advokater i Advokatsamfundets stadgar meddelar bestämmelser om »de praktiska detaljföreskrifter som finnas erforderliga för att såvitt möjligt säkerställa att advokaterna hålla redo-

visningsmedel alltifrån början ordentligt avskilda och noggrant bokföra dem», så bör häremot erinras, att sådana för särskilda kategorier av redovisningsskyldiga gällande föreskrifter å ena sidan äro obehövliga gentemot dem, som verkligen äro vägledda av en önskan att skydda av dem omhänderhavda redovisningsmedel, och å andra sidan icke utan ett effektivt straffhot kunna utöva någon avgörande inverkan på de övriga.

I motiven till den nya lydelsen av 22 kap. 1 § strafflagen framhåller straffrättskommittén (SOU 1940: 20 s. 172) skillnaden mellan å ena sidan kreditgivning och å andra sidan de fall, där egendom anförtros åt någon som »ett främmande värde vilket mottagaren icke äger sätta i fara». Det synes angeläget att strängt upprätthålla kravet på att redovisningsmedel, i den mån så praktiskt kan ske, verkligen behandlas som ett främmande värde. Lagstiftningen kan icke tänkas komma att fylla sitt ändamål, om den icke skapar respekt för den särskilda karaktär, som redovisningsmedel böra hava. Lagstiftningen bör därför vara sådan, att redovisningsmedel, för att vara skyddade, konsekvent måste av den redovisningsskyldige behandlas såsom annans egendom, i den mån det praktiskt kan ske. Erfarenheten visar, att brist i redovisning kanske oftare har sin grund i lättsinne hos den redovisningsskyldige än i en redan från början föreliggande förskingringsavsikt. Mot fall, tillhörande den senare kategorien, torde den nya lagstiftningen icke erbjuda något starkare skydd, men det är då desto angelägnare att den i fråga om den förra kategorien åtminstone icke uppluckrar det rättsmedvetande, som för närvarande kan finnas. Medgiver man skydd för medel, avskilda efter dröjsmål, i större utsträckning än av praktiska skäl är påkallat, blir resultatet säkerligen, att i ett stort antal fall redovisningsskyldiga komma att, av lättja och i förlitande på sin solvens, vänta med att avskilja redovisningsmedel och göra det först när insolvens inträtt. Det kan befaras, att man genom ett så långt gående skydd för medel, avskilda efter dröjsmål, som majoriteten föreslagit, skulle minska skyddet för redovisningsmedel i allmänhet och därigenom åstadkomma motsatsen till vad man med lagstiftningen åsyftat. Den solvente redovisningsskyldige, som försummat att utan dröjsmål avskilja redovisningsmedel, har ju i motsats till den insolvente möjlighet att genom ställande av säkerhet eller fullgörande av betalning trygga den redovisningsberättigade. Just i de fall, då enligt majoritetens förslag försenat avskiljande skulle skyddas, föreligger därför intet utpräglat praktiskt behov av sådant skydd.

I detta sammanhang bör framhållas, att såsom straffrättskommittén erinrat (SOU 1940: 20 s. 177) »försämringen i den redovisningsskyldiges ekonomi vanligen inträder så småningom och mera sällan kan tillskrivas vissa bestämda transaktioner, vilkas återverkan på redovisningsfordringen kan anses omfattad av den redovisningsskyldiges uppsåt». — En lagregel av det innehåll, som majoriteten här föreslagit, skulle därför medföra icke blott att den redovisningsskyldige själv hade att i varje särskilt ögonblick avgöra frågan om sin egen solvens, vilket kan vara svårt nog, utan att man dessutom, i fall av en redovisningsskyldigs konkurs, skulle hava att taga ställning till i vilken

mån han vid de olika tidpunkter, då han efter dröjsmål verkställt avskiljande, varit solvent eller icke.

Överhuvud taget förefaller det motbjudande, att bedömandet huruvida en redovisningsskyldig gjort vad på honom ankommer för att hålla redovisningsmedel avskilda skall vara olika allteftersom han varit solvent eller icke. Den solvente har ju, när skyldighet att avskilja redovisningsmedel icke föreligger, alltid gentemot den insolvente den fördelen, att han kan förlita sig enbart på sin solvens och överhuvud taget icke behöver göra något avskiljande. Men om han dessutom vill genomföra ett starkare skydd för redovisningsmedlen genom att avskilja dem, bör han i sådant avseende hava samma skyldigheter som den insolvente.

I övrigt är jag ense med majoriteten.

Bilaga.

Vissa regler i främmande länder om separationsrätt m. m.

Av hovrättsfiskalen B. G. LARSON.

Till belysning av utländsk rätts behandling av frågan om skydd för anförtrodd egendom lämnas här en redogörelse för de viktigaste reglerna om separationsrätt i konkurs vid deposition, uppdrag, köp och pantsättning av lösa saker samt av icke löpande fordringar, kommission och ägareförbehåll. Dessutom upptagas vissa för dylika fall givna stadganden om förmånsrätt i del av konkursmassan. Redogörelsen omfattar finsk, norsk, dansk, tysk, schweizisk, fransk, engelsk och nordamerikansk rätt. Litteratur, som kommit till användning, angives i en härefter fogad förteckning, som även innehåller förklaringar till de i redogörelsen givna litteraturhänvisningarna. Det har icke alltid varit möjligt att kontrollera, att de ur litteraturen hämtade uppgifterna icke äro föråldrade.

Gemensam för de här behandlade rättssystemen är den — såsom det må synas — självklara regeln, att vid deposition, respektive uppdrag separationsrätt tillkommer deponenten (uppdragsgivaren) mot depositariens (sysslomannens) konkursbo, åtminstone såvitt den jämlikt avtalet överlämnade egendomen finnes i behåll i boet och kan identifieras. Det saknar härvid betydelse, huruvida deponenten (uppdragsgivaren) är ägare eller blott har en mera begränsad rätt till egendomen (CHYDENIUS II s. 175, HAGERUP s. 189, USSING: Spec. II s. 363, 382, E. JAEGER I s. 759, C. JAEGER I s. 333, LYON-CAEN s. 144, WILLIAMS s. 219, 280, BLACK s. 470).

I övrigt äro däremot reglerna av skiftande innehåll.

Finsk rätt.

Vid köp av lösa saker övergår enligt finsk rätt äganderätten, vid speciesköp med avtalet och vid genusköp, när godset blivit avskilt (WREDE: Sakrätt s. 178, SERLACHIUS: Sakrätt s. 130, CHYDENIUS I s. 5). Köparen kan alltså i säljarens konkurs separera gods, som fått kvarbliva i säljarens besittning. Någon finsk motsvarighet till den svenska lösöreköpsförordningen finnes icke. För att pantsättning av lösa saker skall ha verkan mot pantgäldenärens borgenärer erfordras i princip tradition, men finsk rätt tillerkänner under förutsättning av registrering samma verkan åt s. k. lösöreinteckning (lag $^{17}/_{2}$ 1923). Lösöreinteckningens användningsområde motsvarar ungefär det, som i svensk rätt tillkommer förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier. Liksom dessa svenska säkerhetsrätter bygger lösöreinteckningen icke på någon sträng specialitetsprincip utan gäller i den lösa egendom, som finnes på en viss fastighet eller inom ett visst område, oavsett om den ursprungligen intecknade egendomen utbytts mot annan. Huruvida lösöreinteckning medför panträtt eller blott förmånsrätt synes oklart (4 § lagen om lösöreinteckning, jfr 8 § 1 st. förmånsrättsförordningen, JTF 1931 s. 417, WREDE: Sakrätt s. 463, 465—466).

Överlåtelse och pantsättning av löpande skuldebrev torde för giltighet mot överlåtarens borgenärer kräva, vid innehavarpapper skuldebrevets överlämnande samt vid orderförbindelser dessutom indossament (WREDE: Obl. s. 152, 162, 165, Sakrätt s. 470, SERLACHIUS: Obl. s. 161, 157). Vid överlåtelse av icke löpande fordran medför redan avtalet samma verkan (WREDE: Obl. s. 143, SERLACHIUS: Obl. s. 140). För pantsättning av icke löpande fordran kräves underrättelse till gäldenären och stund-

om tillika tradition av skuldförbindelsen, när sådan utfärdats (WREDE: Sakrätt s. 470, SERLACHIUS: Obl. s. 141). Ett efter nordiskt samarbete tillkommet förslag till skuldebrevslag har ännu icke blivit antaget i Finland. Förslaget innehåller i hithörande delar samma bestämmelser som den svenska skuldebrevslagen.

De finska reglerna om kommission medgiva såväl försäljnings- som inköpskommittent separationsrätt till kommissionsgods i kommissionärens besittning (CHYDENIUS II s. 307, 317). Vid inkassouppdrag anses uppdragsgivaren kunna separera den till indrivning överlåtna fordringen, även om fordringen överlåtits med vanligt indossament (CHYDENIUS II s. 335). Om gods, som anförtrotts konkursgäldenären till försäljning eller annorledes, blivit försålt, har uppdragsgivaren samma rätt till den vid konkursutbrottet utestående köpeskillingsfordringen som han skulle ha haft till godset (55 § 2 st. finska konkursstadgan, jfr 194 § 2 st. svenska konkurslagen).

Ägareförbehåll är enligt finsk rätt giltigt i köparens konkurs (JTF 1937 s. 299). Den finska konkursstadgan innehåller en uttrycklig regel, att om främmande egendom, som konkursgäldenären mottagit, ej finnes i behåll eller ej kan med full visshet utskiljas från konkursgäldenärens egna tillhörigheter, så har ägaren blott en vanlig konkursfordran (55 § 1 st.). I litteraturen framhålles emellertid, att om en begränsad del av konkursgäldenärens, t. ex. en kommissionärs, egna tillgångar sammanblandats med en eller flera kommittenters varor, kommissionären och kommittenterna torde bli samägare till den sammanblandade varumängden (CHYDENIUS II s. 318). Enligt en författning $^{30}/_{9}$ 1892 med utförliga regler om upplagsmagasin kan i avtal om uppläggning av varor intagas bestämmelse, att upplagshållaren skall i stället för de upplagda varorna in specie äga återställa varor av samma slag (6 §). Upplagda varor kunna alltså sammanblandas, och förkomna sådana kunna ersättas med varor, som upplagshållaren anskaffat (CHYDENIUS II s. 212). Upplagshållaren får icke för egen räkning driva handel med samma slags varor (4 §). I upplagshållarens konkurs ha uppläggare, som upplagt varor på villkor att återfå antingen dessa varor in specie eller därmed jämngoda, såsom samägare separationsrätt till varor av samma slag i förhållande till vad var och en upplagt (34 §).

I det fall att bank mottager värdehandlingar med rättighet att själv förfoga över handlingarna och med skyldighet endast att återställa handlingar av samma slag (depositum irregulare), synes man icke vilja erkänna separationsrätt i bankens konkurs (CHYDENIUS II s. 218). Har banken icke förfoganderätt över deponerade värdehandlingar men rätt att förvara flera deponenters handlingar sammanblandade, så att endast handlingar av samma slag som de deponerade behöva återställas, anses deponenterna såsom samägare behålla separationsrätten (CHYDENIUS II s. 219). Separationsrätt erkännes även till pengar (SERLACHIUS: Obl. s. 162). Det framhålles, att man för uppdragsförhållanden icke kan uppställa allmänna regler, huruvida sysslomannen är skyldig att hålla avskild den egendom, som han mottagit på grund av uppdraget. Är den överlämnade egendomen pengar, anses huvudmannen i allmänhet kunna kräva, att sysslomannen i eget namn insätter medlen på bank, om sådan finnes på orten (CHYDENIUS II s. 284). Sistnämnda uttalande utgår uppenbarligen från uppfattningen, att uppdragsgivaren har separationsrätt till de i sysslomannens namn insatta pengarna.

Finsk rätt upptager ett stadgande av samma innehåll som svenska lagen om försäkringsrörelse (§ 217), att försäkringstagare äga panträtt såsom i handfången pant i de tillgångar, som utgöra försäkringsanstaltens försäkringsfond (8 § lag $^{5}/_{2}$ 1926).

Norsk rätt.

Vid specieskop kan enligt norsk rätt köparen i säljarens konkurs separera gods, som betalts före konkursutbrottet och fått kvarbliva i säljarens besittning (BECH s. 476, GJELSVIK s. 286). Vid genuskop erfordras dessutom, att godset blivit individualiserat på ett sätt, som binder säljaren gent emot köparen (HAGERUP s. 197, GJELSVIK s. 288). Säljaren anses besitta egendomen för köparens räkning (constitutum posses-

sorium). Regeln gäller dock icke säkerhetsöverlåtelse, där tradition erfordras, för att egendomen skall vara skyddad i säljarens konkurs (BECH s. 478, GJELSVIK s. 287). För att pantsättning av lös sak skall ha verkan i pantgäldenärens konkurs, erfordras ävenledes verklig besittningsövergång (ARNHOLM s. 123).

För att överlåtelse av löpande skuldebrev skall åtnjuta skydd i överlåtarens konkurs kräves enligt norsk rätt icke tradition av skuldebrevet utan skyddet inträder i princip omedelbart med avtalet (Utkast til lov om gjeldsbrev s. 45 i Forarbeid til lovene 1939, jfr BECH s. 491). För pantsättning erfordras däremot tradition (ARNHOLM s. 349). Säkerhetsöverlåtelse har rättsverkan under samma förutsättningar som vanlig överlåtelse (ARNHOLM s. 351). Gränsdragningen mellan säkerhetsöverlåtelse och pantsättning torde ske med ledning av de synpunkter, som nedan anföras beträffande icke löpande fordringar.

Överlåtelse av icke löpande fordran gäller mot överlåtarens konkursbo, endast om gäldenären underrättats om överlåtelsen (lov om gjeldsbrev § 29). Säkerhetsöverlåtelse är verksam under samma förutsättning (ARNHOLM s. 341). Pantsättning av icke löpande fordran anses däremot icke under några förhållanden kunna erhålla giltighet i pantgäldenärens konkurs. För kreditändamål begagnas därför säkerhetsöverlåtelse i stället för pantsättning. För att säkerhetsöverlåtelse icke skall såsom förtäckt pantsättning frånkännas verkan i konkurs kräves, att överlåtelsen går ut på verklig »äganderättsövergång» och att förvärvaren icke får blott en begränsad rätt att bruka fordringen till säkerhet (ARNHOLM s. 343). Intet hinder för överlåtelsens fulla rättsverkan är emellertid, att överlåtaren enligt avtalet har rätt till det överskott, som kan uppkomma vid realisation av säkerheten (ARNHOLM s. 342). Parterna torde icke i avtalet böra begagna ordet »pant» eller i sin bokföring beteckna transaktionen annorledes än såsom cession (ARNHOLM s. 343).

Vid kommission har enligt norsk rätt såväl försäljnings- som inköpskommittent separationsrätt till kommissionsgods i kommissionärens besittning samt till kommissionärens från kommissionsförhållandet härrörande fordringar på tredje man (norska kommissionslagen §§ 53, 57, jfr § 56). Separationsrätt till kommissionsgods förutsätter, att godset hållits avskilt från mottagandet till konkursutbrottet (BECH s. 234). Vidare gäller den allmänna regeln, att varor och andra saker, som överlåtits till konkursgäldenären för försäljning för ägarens räkning, kunna separeras samt att därest godset blivit sålt men icke betalt före konkursen, ägaren har rätt till den utestående fordringen på tredje man (NKL § 39). Har fordringen likviderats i kontokurantförhållande mellan konkursgäldenären och tredje man, kan den förutvarande ägaren dock icke göra gällande någon rätt till fordringen (BECH s. 239). Fordringsbevis, som konkursgäldenären mottagit för indrivning eller förvaring eller för att bestrida vissa vid mottagandet bestämda utbetalningar, kunna separeras (NKL § 38). Vederlag, som kommissionär uppburit för varor och värdepapper, kan separeras, om det låter sig identifieras, vilket gäller även pengar (HAGERUP s. 192, 189). Det är icke hinder för separationsrätt, att orderpapper överlåtits på konkursgäldenären genom vanligt indossament (HAGERUP s. 193). Kontokurantförhållande mellan kommittent och kommissionär utesluter icke separationsrätt till värdepapper, som indosserats på kommissionären, såvitt värdepapperen avsetts till täckning av vissa i kontokurantförhållandet bestämt angivna poster (BECH s. 226).

I praxis ålägges den som vill separera värdepapper en sträng bevisbörda. Separationsrätt har sålunda icke medgivits till obligationer och aktier, som anträffats hos konkursgäldenären i omslag med uppdragsgivarens namn, enär aktierna under lång tid befunnit sig i konkursgäldenärens besittning och uppdragsgivaren icke kunnat visa att sådant kommissionsförhållande som avses i 38 § norska konkurslagen förelegat (BECH s. 222). Då en borgenär av sin växelgäldenär mottagit växlar till omsättning utan att använda dem för detta ändamål, har i underrättspraxis växelgäldenären emellertid fått separera omsättningsväxlarna i borgenärens konkurs (BECH s. 224).

Vid köp utan ägareförbehåll kan enligt norsk rätt säljaren i köparens konkurs separera obetalt gods, som avsänts men icke före konkursutbrottet mottagits i köparens lager eller annat förvaringsställe eller ock tagits till förvaring av en tredje man enligt köparens uppdrag och för dennes räkning (NKL § 40). Denna regel medgiver efter fransk förebild en längre gående stoppningsrätt än den, som stadgas i de nordiska köplagarna (se 39 § norska köplagen i huvudsak överensstämmande med 39 § svenska köplagen).

Om ägareförbehåll gälla enligt norsk rätt i stort sett samma regler som enligt svensk rätt (BECH s. 484). Ägareförbehåll måste för att få giltighet grundas på köparens samtycke. En ensidig av säljaren träffad lex commissoria saknar verkan i konkurs. Köp med ägareförbehåll i hyresavtalets form grundar även separationsrätt (BECH s. 488).

I norsk litteratur framhålles, att även pengar kunna innehavas med äganderätt för annan, därest de hållas avskilda, t. ex. i särskild kassa (SCHEEL s. 379, GJELSVIK s. 315). Ägarens rätt beröres icke av att de ursprungliga sedlarna eller mynten utbytts mot andra, t. ex. genom växling, och det anses möjligt, att äganderätten är bevarad till och med då en depositarie lånat av deponerade pengar och senare lagt tillbaka motsvarande belopp i den för deponenten avsedda kassan. Skulle depositarien täcka bristen endast delvis, har deponenten äganderätt till vad som finnes i kassan, d. v. s. till ett mindre belopp än det ursprungliga (GJELSVIK s. 315). Därest depositarie sammanblandar flera deponenters pengar, bli deponenterna samägare (SCHEEL s. 378). Det anses mera osäkert, huruvida sammanblandning av främmande medel med depositariens egna kan ge upphov till samäganderätt, men det framhålles, att vissa skäl tala för jakande svar på denna fråga, såsom då en tjuv sammanblandat stulna pengar med egna (GJELSVIK s. 315).

I fråga om möjligheten att separera medel, som av konkursgäldenären hållits insatta på bank, märkes ett avgörande av Höiesteret 1930 (TfR 1932 s. 424 nr 5, Rt 1930 s. 463). En firma hade till en »lensmand» såsom uppbördsman av skattemedel översänt en check å 114 500 kronor. Genom att checken överlämnades till en bank, blev beloppet insatt på ett i »lensmandskontorets» namn öppnat bankkonto, som begagnades uteslutande för insättning av offentliga uppbördsmedel och privata redovisningsmedel. Senare hade skattemedel till ett belopp av 124 717: 12 kronor uttagits från kontot och för detta belopp hade köpts en check, som vid lensmandens därefter inträffade dödsbokonkurs anträffades i ett förseglat kuvert, försett med påskriften »Skattefogden i Östfold». Staten gjorde emot konkursboet gällande anspråk på att utfå checken. Höiesteret fann, att staten icke kunde separera checken såsom sådan, då omständigheterna visade, att särskild kassa icke hållits för skattemedel. Efter insättningen på grund av förstnämnda check å 114 500 kronor, med vilka medel samtidigt insatts ett belopp å 1 587: 50 kronor, hade från kontot uttagits endast 2 000 kronor. Vidkommande beloppet 114 500 kronor ansågo inom Höiesteret tre medlemmar, att staten icke kunde göra gällande särskild rätt därtill, två medlemmar, att staten borde tillerkännas hela beloppet, enär de uttagna 2 000 kronorna uppenbarligen avsåge medel, som innestått före insättningen av checkbeloppet, och de övriga två medlemmarna, att staten borde tillerkännas beloppet med avdrag för de uttagna 2 000 kronorna, enär det icke vore uteslutet, att uttaget avsett checkbeloppet, även om i och för sig intet tydde därpå. Genom Höiesterets dom tillerkändes därför staten 112 500 kronor av beloppet.

Frågan om bankens rätt att kvitta fordringar på kontoinnehavaren mot främmande tillgodohavande på kontot belyses av följande två höiesteretsdomar. Ett försäkringsbolag insatte efter fartygshaveri på särskild checkräkning vissa belopp, som bolaget mottagit från »coassurandörer» till reglering av skadan. Kontot betecknades »haverikonto fartyget N.N. genom bolaget». Sedan bolaget råkat i konkurs, ansågs banken icke berättigad att kvitta kontot mot fordringar på bolaget, enär banken måste ha insett, att avsikten med kontots uppläggande var att avskilja de in-

satta medlen från bolagets egna och förbehålla dessa till täckning av haveriskadan (Rt 1927 s. 767). — En kommun, som fått en donation till uppförande av ålderdomshem, lät sätta in pengarna i sparbank på särskilt konto under beteckningen »A ålderdomshem genom A kommun». Banken ansågs icke berättigad att kvitta kontot mot fordringar på kommunen, enär även om pengarna tillhörde kommunen och icke ålderdomshemmet såsom särskilt rättssubjekt, kvittning icke vore tillåten enligt allmänna regler (Rt 1936 s. 828). Efter sistnämnda avgörande ha tillkommit bestämmelser i norska kommunallagarna av 1938, att bank icke äger kvitta sina fordringar på en kommun mot kommunens insättningar i banken (se t. ex. 56 § 2 st. lov om kommunestyrelse på landet). — I såväl norsk som dansk litteratur framhålles, att bank redan genom att öppna checkräkning i många fall får antagas ha avstått från kvittningsrätt även i fråga om kontoinnehavarens egna medel på kontot (Ussing: Allm. s. 415 med hänvisningar). Detsamma säges i viss utsträckning gälla sparkasseräkning.

Ett avskiljande av medel genom insättning på särskilt bankkonto har verkan, endast om insättaren är redovisningsskyldig för de insatta medlen och alltså icke om blott en vanlig skuld täckes genom insättningen. Denna grundsats torde ha varit avgörande i följande rättsfall (Rt 1931 s. 202). Ett fartyg, D/S Arla, som ägdes av sex intressenter, försåldes, varefter intressenterna överenskommo att upplösa intressentskapet och att avsätta visst belopp till täckning för väntat ersättningsanspråk från köparens sida. Beloppet fick stå kvar på en bankräkning, som disponerades av den ledande intressenten O under beteckningen »D/S Arla och O». Sedan O försatts i konkurs, tog banken, som kände till ändamålet med medlens avsättande, O:s och tre andra intressenters andelar i kontot i anspråk för fordringar på dessa intressenter och utbetalade till de övriga två intressenterna deras andelar. Konkursboet gjorde icke anspråk på kontot, men köparen förde talan mot banken och konkursboet samt gjorde gällande, att banken förfarit oriktigt, enär han haft bättre rätt till medlen än intressenterna och banken såsom deras borgenär. Majoriteten i Höiesteret (fyra medlemmar) ogillade köparens talan. Övriga tre medlemmar ville bifalla hans talan.

Bland speciella förmånsrätter enligt norsk rätt märkes en rätt till »uteslutande täckning» i livförsäkringsbolags försäkringsfond, som tillkommer försäkringstagare i sådant bolag (lov om forsikringsselskaper $^{29}/_{7}$ 1911, § 88).

Dansk rätt.

Vid omsättningsköp av lösa saker övergår enligt dansk rätt äganderätten med avtalet, och köparen kan i säljarens konkurs separera gods, som kvarblivit i säljarens besittning (Munch-Petersen s. 181). För nämnda verkan av avtalet förutsättes vid genusköp, att godset blivit på ett för säljaren bindande sätt avskilt (Ussing i U. 1926 B s. 125). Säljaren anses efter avtalet besitta godset för köparens räkning (constitutum possessorium). Säkerhetsöverlåtelse och pantsättning medföra icke verkan i överlåtarens, respektive pantgäldenärens konkurs utan att verklig tradition ägt rum (Munch-Petersen s. 198). Samma regler gälla löpande skuldebrev (lov om gældsbreve § 22, Munch-Petersen s. 341). Överlåtelse i omsättnings- eller säkerhetssyfte samt pantsättning av icke löpande fordran gäller mot överlåtarens (pantgäldenärens) borgenärer, endast såvitt gäldenären underrättats om överlåtelsen (lov om gældsbreve § 31, Munch-Petersen s. 342).

Vid kommission har såväl försäljnings- som inköpskommittent separationsrätt till kommissionsgods i kommissionärens besittning samt till kommissionärens från kommissionsförhållandet härrörande fordringar på tredje man (danska kommissionslagen §§ 53, 57 jfr § 56). Kommittenten kan separera av kommissionären uppburna penningmedel, som kommissionären hållit avskilda, åtminstone såvitt denne varit skyldig därtill. Sådan skyldighet föreligger in dubio icke för handelskommissionär (Ussing: Spec. II s. 364).

Vid köp av lösa saker tillerkänner dansk rätt såväl ägareförbehåll som lex commissoria verkan i köparens konkurs. Säljaren har separationsrätt till godset även när det i övrigt på grund av omständigheterna må antagas, att äganderätten skall övergå först med motprestationens erläggande, såsom när fråga är om kontantköp utan att säljaren senare medgivit kredit (DKL § 16). Separationsrätt finnes likaledes, om säljaren efter konkursutbrottet häver köpet på grund av köparens eller hans konkursbos mora. Sistnämnda regler gälla enligt avfattningen av 16 § danska konkurslagen alla ömsesidiga rättshandlingar, där konkursgäldenären icke fullgjort sin prestationsskyldighet men motparten helt eller delvis fullgjort sin. I litteraturen framhålles dock, att separationsrätt icke kan erkännas, då den av motparten erlagda prestationen utgör pengar, ens om medlen undantagsvis kunna individualiseras (USSING: Allm. s. 122, 193).

Enligt ett i juni 1941 framlagt »udkast til lov om gældsordning» har ägareförbehålls rättsverkan i konkurs inskränkts till vissa fall samt bland annat vid förbehåll om vidareförsäljning gjorts beroende av registrering (tinglysning). Vidare föreslås kontantsäljarens ställning försvagad. Regeln i 16 § av gällande danska konkurslag, att då konkursgäldenärens motpart i ett ömsesidigt avtal häver avtalet, motparten kan separera sin under ägareförbehåll eller liknande förutsättning till konkursgäldenären erlagda prestation, föreslås ersatt med stadgande, att motparten i andra än de förut särskilt omnämnda fallen blott får en konkursfordran.

I fråga om allmänna förutsättningar för separationsrätt enligt dansk rätt må följande anföras ur litteratur och rättspraxis. Utmätning har icke medgivits i kontanta medel, som gäldenären, en fruktuppköpare, mottagit från sin uppdragsgivare och förvarat i sin plånbok tillsammans med egna pengar (U 1922 s. 38). Enligt uttalande av VINDING KRUSE bli flera personer, vilkas pengar råkat sammanblandas genom insättning på samma bankkonto, samägare till kontot, och om A avtalsstridigt sätter in B:s pengar på sitt konto, blir B ägare till eller delägare i kontot, så länge det består (s. 428). Fysisk besittning är enligt Vinding Kruse icke avgörande för separationsrätten till pengar, utan större betydelse måste tillmätas de bakomliggande omständigheter, som kunna belysa äganderättsförhållandena (s. 687).

Enligt vissa av danska advokatsamfundet med kunglig stadfästelse jämlikt 147 § rättegångslagen meddelade föreskrifter, som trätt i kraft den 1 januari 1942, ha advokater ålagts att på särskilt sätt bokföra anförtrodda medel samt att hålla sådana medel insatta på bank (Dansk lovsamling 1940 s. 213). Advokat, som mottager pengar för tredje mans räkning, skall förutom personliga konti för olika mellanhavanden föra ett gemensamt konto, som skall utvisa totalbeloppet av samtliga anförtrodda medel, för vilka advokaten vid varje tidpunkt ansvarar. Detta konto skall i advokatens bokföring betecknas klientkonto. Enstaka mellanhavanden kunna emellertid utskiljas och föras på särskilt konto, som även skall betecknas klientkonto. Vad advokaten sålunda enligt sin bokföring å samtliga klientkonton har att redovisa till tredje man, skall innestå i bank på särskilt konto, som likaledes skall betecknas klientkonto. Advokaten öppnar bankklientkonto i eget namn och förfogar däröver. Sådant konto får öppnas endast hos banker, som förbundit sig att icke genom kvittning eller annorledes disponera över de tredje man tillkommande medlen å kontot samt att icke tillåta uttag från kontot annat än mot bevis, som försetts med den tydliga beteckningen »klientkonto». På bankklientkonto skall utan »unødigt Ophold» insättas alla belopp, som omfattas av den ovannämnda bokföringsskyldigheten, men skola icke inbetalas arvodesförskott till advokaten samt medel, som omedelbart efter mottagandet användas till utbetalningar för vederbörande klients räkning. Från kontot få uttagas endast belopp, som utbetalas till en klient eller för en klients räkning, eller medel, vartill advokaten är berättigad på grund av kvittning, eller belopp, varmed behållningen på bankkontot överskjuter summan av de av advokaten omhänderhavda redovisningsmedlen. För en klients räkning får aldrig uttagas mer än som vid tidpunkten för uttaget innestår på kontot för klienten.

Det har vidare stadgats, att advokat skall bokföra tredje man tillhöriga värdepapper, som han mottager till förvaltning, och därvid beteckna varje värdehandling så, att av bokföringen framgår, vilka handlingar advokaten vid varje tidpunkt förvaltar för olika klienter. Handlingarna skola även förvaras så att det lätt kan avgöras, vem de tillhöra. Namnaktier m. m. skola antecknas på ägarens namn, såvitt icke ägaren skriftligen begär annat. Minst en gång årligen skall advokaten bevisligen tillställa varje deponent en förteckning över dennes värdehandlingar med behörigt bevis att handlingarna finnas i behåll. Vad som inflyter för deponerade värdepapper skall advokaten insätta i bank på klientkonto eller på konto i klientens namn eller genast utbetala till klienten.

Enligt ovannämnda udkast til lov om gældsordning föreslås följande stadgande (79 § 2 st.): Penningmedel, som konkursgäldenären mottagit för tredje mans räkning, anses, oavsett om konkursgäldenären är förpliktad att hålla dem avskilda från sin egen förmögenhet, tillhöra tredje mannen, såframt konkursgäldenären iakttagit att hålla medlen avskilda från egna penningmedel genom att insätta dem i bank på särskilt konto, antingen konto för en namngiven person eller ett gemensamt konto för anförtrodda medel, samt hållit sådan bokföring, att därav framgår, vad som vid varje tidpunkt tillkommer varje redovisningsberättigad. Penningmedel, som icke innestå på kontot, kunna icke tillföras konkursmassan, därest medlen finnas i en särskild kassa för sådana medel och ha lagts dit utan »ugrundet Ophold» efter mottagandet samt icke kvarlegat i kassan längre tid än som med hänsyn till omständigheterna är skäligt.

I motiven anföres, att insättning på klientkonto enligt de för advokater antagna bestämmelserna redan enligt gällande rätt måste antagas skapa separationsrätt samt att anförda regler i lagutkastet avse även andra än advokater (s. 186). Reglerna skola enligt motiven tillämpas på såväl för tredje mans räkning inkasserade penningmedel som medel, vilka konkursgäldenären mottagit från tredje mannen att användas vid utförande av uppdrag för dennes räkning.

Försäkringstagare i livförsäkringsanstalter ha enligt dansk rätt panträtt såsom i handpant i de tillgångar, som utgöra anstaltens försäkringsfond (lov om livsforsikringsvirksomhed $^1/_4$ 1914, § 20).

Tysk rätt.

Tysk rätt uppställer såsom förutsättningar för äganderättens övergång vid köp av lös sak i princip sakens överlämnande från säljaren till köparen samt avtal om äganderättens övergång (BGB §§ 433, 929). Till följd härav kan, då säljaren icke fullgjort köpet och godset alltjämt finnes i hans besittning, köparen vanligen icke separera godset i säljarens konkurs, samt då köparen icke fullgjort köpet och godset kommit i hans besittning, säljaren vanligen icke separera godset i köparens konkurs (KO § 26). Vid pantavtal angående lös sak gäller enligt den tyska rätten likaledes, att då saken är kvar i pantgäldenärens besittning, pantborgenären icke kan separera panten i den förres konkurs (BGB § 1205). Överlåtelse av icke löpande fordran medför redan på grund av avtalet separationsrätt för förvärvaren i överlåtarens konkurs (BGB § 398, E. Jaeger I s. 748), men pantsättning av sådan fordran medför separationsrätt, endast om pantsättaren underrättat gäldenären om pantsättningen (BGB § 1280).

Vid s. k. fiduciariska rättsförhållanden modifieras emellertid dessa regler. Dylikt förhållande benämnes enligt tysk terminologi Treuhand och består däri, att den ena parten, Treugeber, anförtrott egendom åt den andra parten, Treuhänder, med överlåtande av den formella rättstiteln på denne. Treugeber kan separera egendomen i Treuhänders konkurs. Treuhandinstitutet har utbildats i rättspraxis (E. Jaeger s. 72).

Säkerhetsöverlåtelse av lös sak anses vara en fiduciarisk rättshandling och medför på grund härav även utan tradition verkan mot överlåtarens borgenärer. Praxis

har för denna rättsbildning funnit visst stöd i lag. Enligt särskilt stadgande (BGB § 930) kan nämligen den för äganderättsförvärv erforderliga traditionen ersättas med avtal om sådant rättsförhållande mellan köpare och säljare, att köparen erhåller medelbar besittning till saken (constitutum possessorium), t. ex. genom att säljaren behåller saken såsom depositarie åt köparen, och i praxis fästes icke avseende vid att avtal om deposition e. d., som träffas i samband med säkerhetsöverlåtelse, i regel är fingerat (PLANCK III s. 370). Vid pantsättning kan constitutum possessorium visserligen icke begagnas i stället för tradition (STAUDINGER s. 1467), men detta har icke ansetts utgöra hinder för att sakrättslig verkan tillerkännes säkerhetsöverlåtelse, så snart denna går ut på abstrakt äganderättsöverlåtelse, d. v. s. man frågar icke närmare efter överlåtelsens syfte (PLANCK III s. 370).

Fiduciariskt förhållande anses i övrigt grunda separationsrätt i en mängd olikartade fall, där sådan rätt icke synes följa av vanliga civilrättsliga regler. Sålunda kan t. ex. en växel eller check, som överlämnats till indrivning med vanligt indossament, separeras i mottagarens konkurs (E. JAEGER I s. 772). Före konkursen indrivet vederlag kan däremot icke separeras, även om det låter sig identifieras. Separationsrätt är icke i och för sig utesluten till pengar utan kan äga rum, t. ex. då en syssloman från uppdragsgivaren mottagit medel att användas för ett bestämt ändamål (STAUDINGER s. 468). Varje uppdragsförhållande anses emellertid icke såsom fiduciariskt grunda separationsrätt till egendom, som mottagits jämlikt uppdraget. Såsom grundval för Reichsgerichts praxis har tillkännagivits, att fiduciariskt förhållande icke antages i fråga om annan egendom än sådan som övergått på Treuhänder omedelbart ur Treugebers förmögenhet (JW 1934 s. 3248). Denna grundsats föranleder till att separationsrätt erkännes varken till egendom, som trätt i stället för den ursprungligen anförtrodda (surrogationsförbud), eller till egendom, som en syssloman för uppdragsgivarens räkning mottagit från tredje man. Den tillämpas dock med vissa modifikationer, av vilka de viktigaste behandlas i olika sammanhang av den följande framställningen. Grundsatsen ger uttryck åt en för tysk rätt karakteristisk, snäv begränsning av området för fiduciariska rättshandlingar gent emot rena skuldförhållanden, vilka sistnämnda icke medföra separationsrätt. Den är emellertid i detta avseende icke uttömmande. Även i de fall, där någon mottagit egendom omedelbart ur annans förmögenhet med prestationsskyldighet till denne, måste nämligen fiduciariska rättshandlingar skiljas från rena skuldförhållanden. Såsom exempel på gränsdragningsfråga av sistnämnda slag kan nämnas, att den som överlämnat ej förfallna utdelningskuponger till en bankir på villkor att bankiren framdeles skulle kreditera honom den ännu ej fastställda utdelningen, fått separera kupongerna i bankirens konkurs (KO s. 182).

Separationsrätt till viss egendom innefattar rätt att, för den händelse konkursgäldenären överlåtit egendomen och vid konkursutbrottet har vederlagsfordran mot tredje man utestående, separera vederlagsfordringen (KO § 46). Fordringen anses utestå, även om tredje man t. ex. lämnat växelaccept därå. Separationsrätten omfattar även skadeståndsanspråk mot tredje mannen, som kan ha trätt i stället för fordringen (E. JAEGER I s. 825). Men har konkursgäldenären indrivit vederlagsfordringen, saknas separationsrätt till vederlaget, även om detta låter sig identifieras. Har konkursgäldenären insatt såsom vederlag indrivna pengar i eget namn å bank, kunna de insatta medlen icke separeras (E. JAEGER I s. 823, s. 770).

Vid kommission medgiver den tyska rätten endast i vissa fall separationsrätt till kommissionsgods i kommissionärens konkurs. Föreligger handelskommission, kan separationsrätt till sådant gods finnas på grund av fiduciariskt rättsförhållande. Vid handelsförsäljningskommission föreligger således regelmässigt separationsrätt beträffande gods i kommissionärens besittning på den grund att antingen kommittenten icke överlåtit äganderätten på kommissionären i samband med godsets överlämnande till denne eller — om äganderätten verkligen överlåtits — rättsförhållandet antages vara fiduciariskt. Vid handelsinköpskommission är separationsrätt till gods i

kommissionärens besittning däremot i regel utesluten, men sådan rätt erkännes stundom även här på grund av fiduciariskt rättsförhållande. Det framhålles, att det fiduciariska förhållandet i sistnämnda fall bör utmärkas på något för tredje man iakttagbart sätt, t. ex. genom anteckningar i handelsbok eller egendomens inläggande i ett kundfack (E. JAEGER I s. 776). Inom värdepappershandeln anses en inköpskommissionär genom att på dylikt sätt avskilja värdepapper för olika kommittenters räkning kunna på kommittenterna överföra äganderätten till värdehandlingarna (STAUDINGER s. 500). Då för äganderättsövergång i princip erfordras parternas överenskommelse därom samt tradition (BGB § 929), anses förstnämnda förutsättning uppfylld genom att inköpskommissionären såsom representant för kommittenten ingått sådan överenskommelse med sig själv (BGB § 181) och tillgodoses traditionskravet med constitutum possessorium, därest kommittent och kommissionär på förhand överenskommit, att kommissionären skall förvara de inköpta handlingarna för kommittentens räkning (BGB § 930). Vid handelskommission, såväl försäljnings- som inköpskommission, tillerkännes kommittenten vidare separationsrätt till kommissionärens vid konkursutbrottet utestående fordringar på varor, köpeskilling eller skadestånd, vilka härröra från rättsförhållandet med kommittenten (HGB § 392 2 st., E. JAEGER I s. 775, 824).

Vid civil försäljningskommission torde kommittenten ha separationsrätt till kommissionsgods i kommissionärens besittning samt till kommissionärens vid konkursutbrottet utestående vederlagsfordringar mot tredje man (E. JAEGER s. 74 not. 2, KO § 46). Vid civil inköpskommission finnes däremot separationsrätt varken till kommissionärens utestående fordringar eller till gods i hans besittning, och det anses, att separationsrätt för inköpskommittenten icke kan uppkomma ens på den grund att rättsförhållandet är fiduciariskt (E. JAEGER I s. 759).

Ägareförbehåll har enligt tysk rätt i stort sett samma verkan som enligt svensk (BGB § 455). Ägareförbehåll till sak, som icke utgör tillbehör till fastighet, medför således separationsrätt i köparens konkurs (E. JAEGER I s. 748).

Fiduciarisk rättshandling är enligt uttalande i Jaegers kommentar till tyska konkurslagen intet enhetligt begrepp. Jaeger anför vidare bland annat. Någon typisk fiduciarisk rättshandling finns icke. Parterna använda för avtalet medvetet en rättsfigur, som går utöver deras ekonomiska syfte, t. ex. överlåtelse av sak eller fordran till säkerhet, indrivning, förvaltning med vidsträckta befogenheter eller förfogande (E. JAEGER I s. 765). Detta förhållande är något annat än skenavtal. Även då en sak överlåtits för skens skull, kan emellertid saken separeras i förvärvarens konkurs (E. JAEGER I s. 764). Praxis visar, att det tyska rättslivet icke kan undvara de fiduciariska rättshandlingarna (E. JAEGER I s. 766). Kärnan i teorien bildar satsen, att en saks formaljuridiska tillhörighet till förvärvaren får vika för dess realekonomiska tillhörighet till överlåtaren (E. JAEGER I s. 771). Men teorien måste tolkas restriktivt (E. JAEGER I s. 769).

Anmärkningsvärt är det ringa utrymme, som i tysk rätt lämnas surrogationsprincipen. Om den, som mottagit värdepapper till förvaltning, avtalsstridigt säljer värdepapperen och köper en bil åt sig själv för pengarna, ingår bilen i hans konkursbo (E. JAEGER I s. 770). Huruvida surrogat kan separeras, får eljest prövas från fall till fall. Ersättningsanspråk mot tredje man på grund av förstörelse eller skada å den fiduciariskt förvaltade egendomen kunna t. ex. separeras i förvaltarens konkurs (E. JAEGER I s. 771). Såsom ett avsteg från den tyska rättens »surrogationsförbud» må nämnas, att säkerhetsöverlåtelse av varulager på villkor att även varor som framdeles tillföras lagret skola kunna tillgripas av förvärvaren ansetts åtminstone under vissa förutsättningar grunda separationsrätt till de varor, som sålunda gått in i lagret (STAUDINGER s. 487). Det är dock i dessa fall vanligt, att överlåtelse från en insolvent person finnes ha skett under sådana omständigheter, att publicitetsintresset åsidosatts, samt såsom stridande mot tro och heder frånkännes verkan mot överlåtarens borgenärer (STAUDINGER s. 489). Har säkerhetsöverlåtelse av varulager skett

utan villkor att varor, som träda i stället för de ursprungliga, skola omfattas av överlåtelsen, framhålles vikten av att lagret hålles avskilt från övriga tillgångar, enär ovisshet, huruvida lagrets sammansättning ändrats, i sådant fall omintetgör separationsrätten (STAUDINGER s. 488).

I fråga om möjligheterna att göra gällande separationsrätt enligt tysk rätt må vidare anföras stadgandet i BGB § 700. Där sägs, att om fungibla saker deponeras sålunda att äganderätten skall övergå på depositarien och denne skall vara förpliktad att återställa gods av lika slag, kvalitet och myckenhet, tillämpas reglerna om försträckning, d. v. s. separationsrätt finnes ej. Medgiver deponent depositarien att förbruka sakerna, tillämpas reglerna om försträckning från den tidpunkt, då depositarien tillägnar sig sakerna. I fråga om värdepapper har depositionen angivna innebörd, endast om det uttryckligen överenskommits.

Jämlikt BGB § 948 kunna saker, som sammanblandas med varandra, bli föremål för samäganderätt. Har i de med BGB § 700 avsedda fallen sammanblandning skett på grund av depositariens förbiseende eller genom handlande av någon annan än depositarien, kan samäganderätt uppkomma. Endast om sammanblandningen i nämnda fall skett med depositariens vilja, övergår äganderätten till den deponerade egendomen på depositarien (PLANCK II s. 1245).

Ur tysk litteratur må vidare anföras följande. Regeln i BGB § 948 att saker, som sammanblandas med varandra, kunna bli föremål för samäganderätt, gäller även pengar, och den ene samägarens andelsrätt kan principiellt separeras i den andre samägarens konkurs, låt vara att separation ofta strandar därpå, att äganderättsförhållandena icke kunna utredas (KO § 16, BGB § 752, E. JAEGER I s. 293, 752). Samäganderätt kan således uppkomma, om vissa till storleken kända belopp ingått i en annan tillhörig, från dennes övriga tillgångar bestämt avgränsad kassa, såsom då en A tillkommande penningsumma inlagts i B:s förut delvis fyllda kassaskrin samt A:s och B:s andelar i det sålunda sammanblandade låta sig utredas (STAUDINGER s. 548). Skulle däremot B förvara A:s medel i sin plånbok tillsammans med egna pengar och använda en del av det sålunda sammanblandade till utbetalningar för egen räkning samt vidare lägga dit andra under tiden influtna belopp, har A för de av honom överlämnade medlen blott en vanlig konkursfordran, såvitt A icke förmår visa, att vissa bestämda sedlar eller mynt äro sådana som han överlämnat till B.

Inom bankväsendet förekommer i fråga om värdepapper såväl vanlig deposition som gemensamhetsdeposition (»Sammeldepot», »Effektengirodepot») och då deponenterna även i sistnämnda fall ha separationsrätt i bankens konkurs, blir rättsförhållandet följande (E. JAEGER I s. 760). Enligt bestämmelse i bankordningarna bli deponenterna vanligen samägare i förhållande till det nominella värdet av sina till banken överlämnade värdehandlingar. Skulle en sådan bestämmelse, som anses ha rättsverkan till följd av BGB § 929, saknas, bli deponenterna likväl samägare genom sammanblandningen (BGB § 948). Deponenterna kunna avtalsmässigt förfoga över sina andelsrätter genom skriftliga överlåtelser. I bankens konkurs fördelas eventuell brist i bankens innehav av värdepapper på samtliga deponenter i förhållande till deras andelar. Skulle det ej låta sig göra att fördela själva värdepapperen på deponenterna (det är ju tänkbart, att värdepapperens valörer icke motsvara beloppen av deponenternas andelsrätter), är konkursförvaltaren berättigad att sälja papperen och fördela köpesumman på deponenterna (jfr BGB § 753). — Därest en upplagshållare sammanblandar varor tillhöriga olika uppläggare, vartill han ofta är befogad vid uppläggning av spannmål, olja m. m., bli uppläggarna samägare till den sammanblandade egendomen, och de kunna separera sina andelsrätter i upplagshållarens konkurs (HGB § 419, jfr 9 § 2 st. svenska lagen den 21 maj 1931 om upplagshus och upplagsbevis). — I fråga om försäljningskommission må uppmärksammas s. k. konsignationsdeposition, som innebär, att en hypoteksbank (om begreppet hypoteksbank se nedan) lämnar obligationer i konsignation åt en annan bank med bemyndigande att sälja enstaka obligationer men med skyldighet att hålla

obligationerna avskilda samt att genast redovisa eller hålla avskilda inflytande medel. I praktiken iakttagas dessa avtalsvillkor icke strängt. Nöjer sig hypoteksbanken med att inflytande medel gottskrivas den, torde den sakna separationsrätt till dessa (E. JAEGER I s. 778).

Sedan år 1931 ha de tyska bankerna tillämpat vissa avtalsvillkor, enligt vilka advokater, notarier och några andra yrkesgrupper äga inrätta s. k. »anderkonten» och »anderdepots». Dessa avtalsformer avses för insättning och förvaring av penningar och värdehandlingar, som advokaterna och de med dem jämställda yrkesgrupperna, vilka i det följande icke särskilt omnämnas, mottagit från sina klienter eller dessas motparter. Syftet är framför allt, att på sådant sätt placerade medel icke skola kunna tillgripas av advokatens borgenärer. Den tyska advokatorganisationen (Reichsrechtsanwaltskammer) har sedermera föreskrivit, att dess medlemmar äro skyldiga att hålla främmande medel insatta å anderkonto samt att medel härrörande från olika uppdragsgivare eller olika uppdrag skola insättas å särskilda anderkonton.

Enligt avtalsvillkoren för anderkonton öppnas sådana endast för Treuhänder. I motsats till »eigenkonto» avses anderkonto för främmande medel, och i motsats till vad förhållandet är vid »fremdkonto» öppnas anderkonto i Treuhänders eget namn med förfoganderätt över kontot uteslutande för honom. Advokaten skall redan i sin skriftliga ansökan om öppnande av konto förklara, att kontot icke avses för hans egna medel. Meddelas en sådan förklaring först efter kontots öppnande, beröras bankens före förklaringen grundade rättigheter å kontot icke därav. Banken saknar enligt avtalsvillkoren rätt att mot anderkonto kvitta sina fordringar på advokaten samt panträtt och retentionsrätt till kontot för sådana fordringar. Denna regel avviker från de av bankerna tillämpade allmänna bankräkningsvillkoren, enligt vilka en och samma insättares samtliga konton med en bank tillhopa gälla såsom en enda kontokurant med de rättsverkningar, som närmare angivas i HGB §§ 355—357. Banken äger vid anderkonto dock kvittnings-, pant- och retentionsrätt för sådana fordringar, som härröra från samma konto. Har anderkonto lagts upp gemensamt för flera klienter, är således en klient icke skyddad mot kvittning av hans på kontot innestående medel för förbindelser, som advokaten iklätt sig till banken för andra klienter, vars medel innestå på kontot. Fullständigt skydd åtnjuter blott den klient, för vilken särskilt anderkonto öppnats. Flera anderkonton för samme insättare föras av banken åtskilda och t. ex. försedda med nummerbeteckningar. Advokaten äger icke insätta egna medel eller låta sådana medel stå kvar på anderkonto. Advokaten kan icke efter upprättandet av anderkonto beröva kontot denna karaktär och kan icke överlåta sina rättigheter på grund av kontot. Kontot kan överföras blott på annan Treuhänder, som är berättigad inneha anderkonto, och fullmakt att lyfta medel å kontot kan meddelas endast vissa hos advokaten anställda personer m. fl.

»Banken fäster intet avseende vid vem som på grund av anderkonto kan göra gällande någon rätt mot kontoinnehavaren.» Banken tillåter således icke klienten att lyfta medel å anderkonto, även om klienten visar, att kontot öppnats för hans räkning. Banken lämnar emellertid tredje man kontoutdrag, om han företer skriftligt bemyndigande därtill av kontoinnehavaren.

Huruvida främmande medel på anderkonto åtnjuta skydd mot kontoinnehavarens borgenärer, är icke fullt klart. Det möter intet hinder, att en sådan borgenär utmäter anderkonto för att göra sig betald ur advokatens egna på kontot innestående medel, som denne kan ha insatt i strid mot avtalsvillkoren. De klienter, för vilkas räkning medel innestå på kontot, få i händelse av utmätning för advokatens gäld, skydda sin rätt genom intervention i utmätningsärendet. Interventionstalan kan emellertid föras endast i de fall, då mellan klienten och advokaten består ett fiduciariskt förhållande. Därest advokaten mottagit de insatta medlen från klienten, synes man benägen att presumera fiduciariskt förhållande. Ha däremot de för klientens räkning insatta medlen inbetalts av en motpart, skulle enligt

en åsiktsriktning fiduciariskt förhållande mellan klienten och advokaten i regel vara uteslutet. (Jfr inkongruensen i fråga om separationsrätt för försäljnings- och inköpskommittenter.) Från andra håll göres dock gällande, att praxis även i sistnämnda fall kan förväntas medgiva klienten skydd mot advokatens utmätningsborgenärer. Separationsrätt i advokatens konkurs bör antagas tillkomma klient, då förutsättningar för bifall till interventionstalan i utmätningsärende föreligga. — Något prejudikat rörande borgenärsskyddet för anderkonto är icke känt.

Avtalsvillkoren för anderkonton stadga vidare, att banken icke anser, att utmätningsbeslut drabbar ett av gäldenären öppnat anderkonto, med mindre beslutet uttryckligen angiver kontot såsom utmätt. Denna bestämmelse avser framför allt de mycket vanliga fall, då utmätning beviljats i advokatens »påstådda fordran» hos viss bank. Olika meningar råda, huruvida bankerna äga handla enligt den givna bestämmelsen, som förmenas sakna rättsverkan mot tredje man. Avtalsvillkoren innehålla även föreskrift att i händelse av advokatens konkurs endast konkursförvaltaren och konkursgäldenären gemensamt skola äga förfoga över anderkonton.

Klientens borgenärer anses kunna taga i anspråk de på anderkonto för hans räkning innestående medlen.

Förlust på grund av casus (bankens konkurs) av medel, som för annans räkning innestå på »sonderkonto», drabbar enligt en Oberlandesgerichtsdom 1932 icke kontoinnehavaren utan den, för vars räkning medlen innestå (JW 1933 s. 527). »Sonderkonto» är ett slags »eigenkonto». Ansvar på grund av casus för medel, som innestå på anderkonto, torde e fortiori drabba klienterna.

Enligt föreskrift av Berliner Anwaltskammer skola förmyndarmedel m. m. insättas på anderkonto. Denna anordning har emellertid kritiserats, och det har framhållits, att sådana medel böra insättas på s. k. fremdkonto. Med fremdkonto menas en bankräkning avsedd för medel, som äro undandragna ägarens förfoganderätt och kunna disponeras endast av en enligt lag tillsatt förvaltare e. d. I bankpraxis medges icke, att fremdkonto får öppnas i andra fall, t. ex. då en uppdragsgivare och hans syssloman på grund av dem emellan träffat avtal vilja begagna sig av sådant konto. (Beträffande anförda uppgifter om bankkonton hänvisas till artiklar i Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Konkursrecht 1933 s. 185, Bank-Archiw XXXI s. 35, 157, 386, XXXIII s. 81, 455, 482, 518, Juristische Wochenschrift 1934 s. 3 245, 1936 s. 492, 2 127 och Deutsche Juristen-Zeitung 1934 s. 117.)

I Tyskland tillkommo år 1923 vissa bestämmelser i den s. k. Depotgesetz, vilka innebära bl. a., att den som genom en handelskommissionärs, vanligen en banks, förmedling förvärvat aktier m. m. och erlagt betalning till kommissionären, har separationsrätt till aktierna i kommissionärens konkurs, så snart kommissionären före konkursen till kommittenten avsänt en förteckning upptagande de för kommittentens räkning inköpta aktiernas nummer, samt att om så icke skett, uppdragsgivaren, i förekommande fall jämte andra uppdragsgivare, för sin fordran äger förmånsrätt (Vorzugsbefriedigung) i värdepapper av samma slag, som ingå i konkursmassan, ävensom i boets anspråk på utfående av sådana värdepapper t. ex. från försäljningskommittenter, detta oavsett huruvida värdehandlingarna av kommissionären förvärvats för någon kommittents eller för kommissionärens egen räkning (E. Jaeger s. 50, II s. 165). Tredje mans sakrätter (panträtt, ägareförbehåll) ha dock företräde framför kommittenternas förmånsrätt. Flera kommittenter ha lika rätt efter förhållandet mellan sina fordringar, oavsett tidpunkten för kommissionsuppdragets lämnande. Fordringarna uppskattas efter de beställda aktiernas kursvärde vid konkursutbrottet. Förmånsrätten gäller endast i värdepapper av samma slag som de av kommittenten förvärvade, således t. ex. icke i aktier i annat bolag än som avsetts med avtalet. Det överskott, som kan uppkomma inom någon sålunda avgränsad grupp tillfaller icke övriga förmånsberättigade kommittenter utan konkursboet i dess helhet. — Den särskilda förmånsrätten enligt Depotgesetz inför-

des på grund av den under inflationstiden efter förra världskriget oerhört stegrade omsättningen av aktier, vilken omöjliggjorde för bankerna att inom rimlig tid tillställa varje kommittent förteckning över de för honom inköpta aktierna. Förmånsrättens bibehållande, sedan det omedelbara behovet upphört, har föranlett kritik (E. JAEGER I s. 777, II s. 166).

Tysk rätt upptager vidare i fråga om hypoteksbankers och försäkringsanstalters konkurs regler om förmånsrätt för vissa borgenärer i del av konkursmassan (E. JAEGER s. 49). Hypoteksbank idkar fastighetsbelåning och utgiver ett slags obligationer, för vilka fastighetshypotek samfällt ligga såsom säkerhet. Då bankens innehav av hypotek varierar efter bankens utlåning, är banken tillika skyldig att, när så erfordras, anskaffa utfyllnad av säkerheten i andra värdepapper och kontanter. De hypotek och värdepapper, som sålunda ligga till säkerhet, registreras och stå under offentlig tillsyn. Obligationsinnehavarna ha icke panträtt i de till säkerhet liggande värdepapperen utan endast i konkurs en förmånsrätt i denna del av konkursgäldenärens förmögenhet med lika rätt inbördes och med uteslutande av andra icke sakrättsligt skyddade borgenärer. I fråga om livförsäkringsanstalter gäller, att försäkringstagarna på liknande sätt ha förmånsrätt men icke panträtt i premiereservfond (jfr 217 § svenska lagen om försäkringsrörelse).

I angivna tre fall (aktiekommissionärer, hypoteksbanker och försäkringsanstalter) kunna vid konkurs och stundom även eljest de särskilt förmånsberättigade borgenärerna erhålla en särskild ombudsman, som utreder och bevakar de förmånsberättigades rätt inbördes och mot konkursboet. Beträffande hypoteksbank utses ombudsmannen av de förmånsberättigade och kan vara verksam även utanför konkurs. Beträffande aktiekommissionär och försäkringsanstalt tillsättes ombudsmannen av konkursdomstolen. Försäljning av den egendom, vari förmånsrätt äger rum, och behållningens fördelning å de förmånsberättigade handhaves av konkursförvaltaren. Egendomen tages icke i anspråk för bestridande av massafordringar i allmänhet utan blott för förvaltningskostnader m. m., som belöpa å densamma. De förmånsberättigade fordringarna måste bevakas såsom vanliga konkursfordringar (E. JAEGER II s. 161, 169).

Schweizisk rätt.

Enligt schweizisk rätt är det vid köp av lös sak, som kvarbliver i säljarens besittning, principiellt icke uteslutet, att köparen får separera saken i säljarens konkurs, nämligen såvitt sakens kvarblivande hos säljaren beror på uppkomsten samtidigt med köpet av något annat rättsförhållande (ZGB art. 714, 924), s. k. constitutum possessorium, vilken regel har motsvarighet i tysk lag. Regeln gäller dock icke säkerhetsöverlåtelse, som i likhet med pantavtal icke utan verklig tradition har verkan mot överlåtarens-gäldenärens konkursbo (ZGB art. 884, 717). Inom kreaturshandeln kunna koncessionerade banker erhålla en sakrättsligt skyddad registerpanträtt i kreatur, som kvarbliva i gäldenärens besittning (ZGB art. 885). Överlåtelse av icke löpande fordran medför separationsrätt i överlåtarens konkurs i och med avtalet, om detta upprättats skriftligen (OR art. 165). För liknande verkan av pantsättning erfordras skriftligt avtal jämte överlämnande av skuldebrevet, därest sådant utfärdats (ZGB art. 900).

Har en sysloman i eget namn men för uppdragsgivarens räkning förvärvat fordran mot tredje man, gäller vidare enligt schweizisk rätt, att uppdragsgivaren kan separera fordringen i sysslomannens konkurs (OR art. 401). Likaså kan uppdragsgivaren i sysslomannens konkurs separera lösa saker, som sysslomannen i eget namn men för uppdragsgivarens räkning förvärvat med äganderätt (OR art. 401), vilket gäller även penningar (C. JAEGER II s. 36). Om en konkursgäldenär försålt en annan tillhörig sak, varmed avses även värdepapper och icke löpande fordringar (C. JAEGER II s. 39), och köpeskillingsfordringen utestår vid konkursutbrottet, så har sakens förutvarande ägare separationsrätt till fordringen (Sch u K art. 202) men

icke till vederlag, som eventuellt influtit före konkursen (C. JAEGER II s. 40). Fordringen anses utestå, även om den ingått i kontokurantförhållande mellan konkursgäldenären och tredje man eller om tredje man lämnat växelaccept (C. JAEGER II s. 40). Har konkursgäldenären icke sålt utan pantsatt den främmande saken, så att panthavaren gjort godtrosförvärv, torde ägaren icke kunna separera konkursgäldenären eventuellt tillkommande överhypotek (C. JAEGER II s. 40). Regeln i Sch u K art. 202 gäller, så snart icke konkursgäldenären är ägare till den separationsdugliga egendomen, alltså även till förmån för en deponent, som icke är ägare (C. JAEGER II s. 41). Den, som överlämnat eller indosserat ett innehavar- eller orderpapper till indrivning eller täckning för en bestämd framtida utbetalning, kan separera papperet ur mottagarens konkursbo (Sch u K art. 201), vilket gäller, även om mottagaren genom vanligt indossament framstår såsom ägare (C. JAEGER II s. 35). Separationsrätten omfattar i sistnämnda fall till följd av OR art. 401 (se ovan) även vederlag, som mottagaren uppburit vid indrivning, eller mottagarens fordran å vederlag, därest indrivningen ej slutförts före konkursen, men ej mottagarens utestående fordran hos tredje man, för den händelse mottagaren skulle ha försålt värdepapperet, ty mottagaren har här icke såsom i Sch u K art. 202 förutsättes försålt annans tillhörighet utan egen sak (C. JAEGER II s. 36, 38, 39).

Anförda regler, särskilt OR art. 401, ha betydelse för kommission, såväl handelskommission som civil kommission, för vilka rättsförhållanden speciella stadganden i detta avseende saknas (OR art. 425). Schweizisk rätt synes i övrigt icke vilja tillerkänna s. k. fiduciariska rättshandlingar någon verkan i konkurs (C. JAEGER II s. 11, 35).

Ägareförbehåll har rättsverkan, endast om det registrerats, och medför då separationsrätt i köparens konkurs (ZGB art. 715). Enkelt hävningsförbehåll eller s. k. lex commissoria (se t. ex. 28 § 2 st. svenska köplagen) har verkan mellan parterna men icke i köparens konkurs, om tradition skett (OR art. 214, Sch u K art. 212). Lex commissoria kan emellertid träffas i samband med ägareförbehåll och har då den verkan, att konkursboet icke såsom vid ägareförbehåll utan denna klausul har valrätt att vidhålla köpet eller frånträda det (C. JAEGER II s. 96).

I schweizisk rätt gäller, att konkursförvaltningen bestämmer om utlämnandet av saker, till vilka tredje man påstår äganderätt eller eljest, t. ex. enligt Sch u K art. 201, gör gällande separationsrätt. Finner konkursförvaltningen anspråket ogrundat, utsätter den en frist på 10 dagar, inom vilken tredje man skall anhängiggöra talan vid äventyr att anspråket eljest förverkas (Sch u K art. 242). Pantsatt och till pantborgenären överlämnad egendom indrages till pantgäldenärens konkursbo, och panthavaren äger i konkursen endast förmånsrätt i panten (Sch u K art. 198). Ur panten utgå dock inga andra konkurskostnader än de som belöpa på pantens förvaltning och försäljning (Sch u K art. 262).

Innehavare av obligationer, utfärdade av vissa kreditföretag för fastighetsbelåning ha enligt schweizisk rätt panträtt i de av företaget innehavda hypotek och andra värdehandlingar, som registrerats såsom täckning för obligationerna (Pfandbriefgesetz art. 18, jfr art. 23, i Amtliche Sammlung der Bundesgesetze und Verordnungen 1931 s. 113).

Fransk rätt.

I Frankrike kunna endast köpmän försättas i konkurs (faillite). Ett särskilt institut för icke köpmän, déconfiture, och ett konkursförfarande liknande ackord, kallat liquidation judiciaire, äro icke här av intresse.

Enligt fransk rätt övergår äganderätten, vid specieköp genom avtalet och vid genusköp, när godset blivit avskilt under köparens medverkan (Civ art. 1583, 1585—1587, 1589). Till följd härav kan köparen, då säljaren har kvar godset i sin besittning, separera det i säljarens konkurs (LYON-CAEN s. 147, PERCEROU s. 416).

För att pantsättning av lös egendom skall medföra verkan i pantgäldenärens kon-

kurs, kräves enligt fransk rätt, dels att egendomen lämnas i pantborgenärens eller i en av parterna utsedd tredje mans besittning och dels, när fråga är om mer än 500 francs värde, att skriftligt avtal angivande skuldbeloppet och pantföremålet registrerats (Civ art. 2076, 2074). Pantsättning utan tradition men med registrering är dock möjlig beträffande handelsrörelse och en överlåtelse därav i samma form ger säljaren separationsrätt till den överlåtna egendomen eller förmånsrätt i denna (COM s. 553, LYON-CAEN s. 175). Vidare har säljare av bil panträtt för sin köpeskillingsfordran i den till köparen överlämnade bilen, såvida köpeavtalet registrerats (Civ s. 772). Överlåtelse med tradition, som begagnas i säkerhetssyfte, medför enligt härskande åskådning icke för köparen rätt till godset i säljarens konkurs, även om köpeavtalet registrerats på samma sätt som pantavtal (PLANIOL s. 79). Denna regel anses nödvändig för att en pantborgenär icke skall undgå att upplysa om pantfordringen och på så sätt kunna låta eventuellt överhypotek gälla till säkerhet även för andra fordringar (AUBRY et RAU s. 260).

Överlåtelse av icke löpande fordran kräver underrättelse till gäldenären för att grunda separationsrätt i överlåtarens konkurs (Civ art. 1690), och för liknande verkan av pantsättning erfordras såväl underrättelse till gäldenären som skriftligt avtal och registrering av detta (Civ art. 2075).

Vid kommission och därmed jämförliga förhållanden gäller, att varor, värdepapper m. m. (LYON-CAEN s. 117, PERCEROU s. 430), som konkursgäldenären mottagit i försäljningskommission eller i deposition eller på grund av annat uppdrag, vartill räknas bland annat inköpskommission (PERCEROU s. 430, LYON-CAEN s. 147), kunna separeras, såvitt de helt eller delvis finnas i behåll i boet och kunna identifieras (Com art. 575 1 st.). Likaså kan kommittenten separera kommissionärens från rättsförhållandet med kommittenten härrörande fordringar hos tredje man (Com art. 575 2 st.). Den till grund för sistnämnda stadgande liggande surrogationsprincipen anses även föranleda till, att vederlag, som influtit för fordringen, kan separeras, såvitt det låter sig identifieras, vilket i regel anses uteslutet, när vederlagsprestationen utgått i pengar (LYON-CAEN s. 124—125, 143, PERCEROU s. 435). Har tredje man lämnat växelaccept, som icke före kommissionärens konkurs remitterats på annan person, hindrar detta icke, att fordringen separeras. Då tredje man såsom vederlag lämnat kommissionären värdehandlingar, som skola infrias av annan person, kunna enligt en meningsriktning handlingarna separeras i kommissionärens konkurs, såvitt de äro i behåll och kunna identifieras (PERCEROU s. 435). Enligt en annan åsikt föreligger icke separationsrätt i sistnämnda fall (LYON-CAEN s. 126). Om kommissionärens fordran på tredje man ingått i ett kontokurantförhållande med denne och detta icke utvisar ett tillgodohavande för kommissionären, så finnes icke längre någon vederlagsfordran, som kan separeras. Slutar kontokurantförhållandet på ett tillgodohavande för kommissionären, synes man benägen att låta kommittenten separera tillgodohavandet i den mån det erfordras för täckning av hans fordran mot kommissionären (PERCEROU s. 437). Dock hävdas även den åsikten, att separationsrätt i sistnämnda fall är utesluten, så snart några som helst poster i kontokurantförhållandet blivit krediterade tredje man, enär den ursprungligen separationsdugliga fordringen då icke kan identifieras (LYON-CAEN s. 129).

Beträffande fordringsbevis (växlar, checkar, skuldebrev, aktier, obligationer, försäkringsbrev m. m.), som lämnats för indrivning eller för verkställande av bestämda utbetalningar för överlämnarens räkning, har särskilt stadgats, att de kunna separeras i mottagarens konkurs, såvitt de kunna identifieras (Com art. 574). Om fordringsbeviset är ett orderpapper och försetts med vanligt indossament i stället för inkasso- eller procuraindossament, är dock efter lagändringar 1922 och 1933 separationsrätt utesluten (LYON-CAEN s. 134, PERCEROU s. 420).

Av den inledningsvis i framställningen av fransk rätt nämnda regeln, att äganderätten vid köp av lösa saker övergår redan med avtalet, borde utan vidare följa, att säljaren icke har separationsrätt till gods, som kommit i köparens besittning. Då

säljaren emellertid utanför konkurs enligt särskilt stadgande (Civ art. 2102 4:o) har förmånsrätt i obetalt gods samt vissa andra möjligheter att göra sin rätt till godset gällande (hävning oberoende av klausulen lex commissoria samt i vissa fall återtagande av godset), innehåller lagen en uttrycklig bestämmelse, att dessa säljarens rättigheter icke gälla i köparens konkurs (Com art. 550 sista st., jfr art. 576). Ägareförbehåll och vissa avtalsformer med samma syfte som ägareförbehåll (överlåtelse under suspensivt villkor, överlåtelse i hyresavtalets form) sakna verkan i köparens konkurs. Huruvida ett hyresavtal skall grunda separationsrätt eller sådan verkan frånkännas avtalet såsom förtäckt köp, anses vara en bevisfråga (LYON-CAEN s. 181). Förutom i de ovannämnda fallen av överlåtelse av handelsrörelse och av bilar kunna de med ett ägareförbehåll avsedda rättsverkningarna icke heller ernås genom pantsättning utan tradition (LYON-CAEN s. 183).

I fråga om allmänna förutsättningar för separationsrätt märkas beträffande fransk rätt följande uttalanden. Deposition måste avgränsas från försträckning, som icke medför separationsrätt. Försträckning föreligger, om ränta blivit utfäst (LYON-CAEN s. 118). Kontokurantförhållande mellan kommittent och kommissionär utesluter separationsrätt för kommittenten i kommissionärens konkurs (LYON-CAEN s. 130, 135, 140). Huruvida värdehandlingar, som en bank mottagit för indrivning och omedelbart krediterat uppdragsgivaren på villkor, att de bliva inlösta, kunna separeras i bankens konkurs, är föremål för olika meningar (LYON-CAEN s. 138, PERCEROU s. 422).

Vid deposition i bank av innehavarpapper brukar banken tillställa varje deponent en förteckning, upptagande numren på de av honom deponerade papperen (LYON-CAEN s. 121, 148). Handlingar, som kunna identifieras med hjälp av en sådan förteckning, äro separationsdugliga. I de fall, där numren sakna materiell betydelse och blott tjäna registreringsändamål, anses dock, att deponerade handlingar kunna utbytas mot handlingar med andra nummer men av alldeles samma slag, utan att separationsrätten går förlorad. Då interimsförbindelser ersättas med slutliga förbindelser eller då förslitna handlingsexemplar ersättas med nya, brukar man icke strängt hålla på, att de i utbyte lämnade handlingarna skola ha samma nummer som de utbytta. Deponenterna behöva i sistnämnda fall blott visa, att banken för deras räkning verkställt utbytet samt förvarat de nya handlingarna på samma sätt som de utbytta. Men har en bankir förfogat över några hos honom deponerade värdepapper och genast ersatt dem med liknande, kunna handlingarna icke separeras i bankirens konkurs (LYON-CAEN s. 122). Därest kommissionären sammanblandat två kommittenters egendom men hållit den sammanblandade massan avskild från sina övriga tillgångar, har det gjorts gällande, att kommittenterna sakna separationsrätt, emedan separationstalan icke kan föras av flera gemensamt (PERCEROU s. 427). Man synes vara ense om att innehavarpapper äro tillräckligt identifierade, när kommissionären tillställt kommittenten förteckning å papperens nummer eller då det framgår av kommissionärens bokföring, vilka papper som inköpts för kommittentens räkning. Kontanter anses identifierade, om konkursgäldenären vid mottagandet inlagt dem i slutet kuvert och förvarat dem sålunda till konkursutbrottet (LYON-CAEN s. 144). I praxis har separationsrätt medgivits, även då värdehandlingar icke identifierats på annat sätt än att de försedda med lös etikett upptagande kommittentens namn anträffats i kommissionärens kassafack, men denna ståndpunkt har underkastats kritik (LYON-CAEN s. 148). Surrogationsprincipen anses icke gälla i andra fall än där den blivit lagfäst, såsom i det ovan anförda andra stycket av art. 575 Code de commerce. Om en försäljningskommissionär sålt kommissionsgods och för köpeskillingen förvärvat andra varor, kan försäljningskommittenten icke separera de sistnämnda (LYON-CAEN s. 120).

I fråga om livförsäkrings- och kapitalförsäkringsanstalter tillerkänner fransk rätt försäkringstagarna en särskild förmånsrätt, som gäller i bolagets hela förmögenhet men är begränsad till beloppet av vissa fonder (LYON-CAEN s. 152, PERCEROU s. 298).

Engelsk rätt.

Den engelska rätten bygger som bekant i mindre omfattning än de flesta andra rättssystem på skriven lag (statute law). Stora områden regleras av en i praxis utbildad sedvanerätt (common law), som framvuxit historiskt och präglas av ålderdomlighet. Rättsliga nybildningar äro möjliga genom lagstiftning och genom avvikelser i praxis från common law på grund av billighet (equity). Equityreglerna upphäva vanligen icke common law utan utgöra begränsade undantag därifrån, som dock äro av mycket stor praktisk betydelse.

Enligt common law övergår vid överlåtelse av lösa saker äganderätten, vid speciesköp genom avtalet och vid genusköp genom avsändandet (ECKSTEIN s. 168). Till följd av Bills of Sale Acts 1878 och 1882 gäller denna regel dock icke säkerhetsöverlåtelser (conditional bills of sale eller mortgages), för vilka fordras skriftligt avtal, iakttagande av vissa i 1882 års lag givna formföreskrifter samt registrering inom en vecka (ECKSTEIN s. 62, 168). Överlåtelse av icke löpande fordran är enligt equity giltig mot överlåtarens konkursbo även utan underrättelse till gäldenären, men för vissa, mestadels i säkerhetssyfte begagnade överlåtelser kräves registrering enligt bestämmelserna i 1878 års lag (HALSBURY XXIII s. 232, ECKSTEIN s. 139, 168). Pantsättning (pledge, pawn) av lös sak kräver enligt common law sakens överlämnande i panthavarens besittning (HALSBURY XXV s. 7).

Anförda regler modifieras väsentligt genom principen om *reputed ownership* i § 38 Bankruptcy Act 1914, vilken innebär, att även annan än konkursgäldenären tillhörig egendom tillföres konkursmassan under förutsättning att egendomen vid konkursens början befann sig i konkursgäldenärens »possession, order or disposition» för dennes handel eller näring samt att detta förhållande bestod med samtycke av egendomens ägare (true owner) under sådana omständigheter, att konkursgäldenären var egendomens »reputed owner».

Konkursens början, vid vilken förutsättningarna för reputed ownership skola föreligga, inträffar med den första konkursgrundande handling, som konkursgäldenären företager inom tre månader före konkursansökningen (§ 37 Bankruptcy Act).

Konkursgäldenärens »possession, order or disposition» kan beträffande lösa saker vara antingen faktisk (actual) eller medelbar besittning (constructive possession). Konkursgäldenären har possession, även om han lämnat ifrån sig en sak i deposition eller till lega eller till förvaring i upplagshus. Innehavare av ett traditionspapper kan ha besittning till den sak, vars överlämnande utfästs i handlingen. Överlämnande och indossament av ett konossement medför utan vidare övergång av besittningen till den med konossementet avsedda varan, men i andra fall, då godset icke befinner sig i överlåtarens besittning, erfordras därför dessutom underrättelse till den omedelbare besittaren, t. ex. vid överlåtelse av upplagsbevis underrättelse till upplagshållaren (WILLIAMS s. 275). Konkursgäldenären anses dock icke ha possession till en sak, som han pantsatt och överlämnat till panthavaren, emedan den sistnämnde har en laglig rätt till panten. En fordran befinner sig »in order or disposition» hos den, som kan mottaga betalning med befriande verkan för gäldenären. Vid överlåtelse av en icke löpande fordran övergår order or disposition till fordringen på förvärvaren genom att gäldenären erhåller kännedom om överlåtelsen (WILLIAMS s. 282). Stundom göres dock gällande, att i sistnämnda fall formlig denuntiation erfordras (ECKSTEIN s. 153). — För tillämpning av reputed ownership förutsättes, att konkursgäldenären har uteslutande besittning till egendomen, vilket icke är fallet t. ex. då konkursgäldenären har omedelbar besittning och därjämte tredje man har en utåt föga synlig medelbar besittning till egendomen. Då egendom använts i s. k. tyst bolag mellan en bror och en syster, där brodern var aktiv och systern passiv delägare, har således systerns andel i egendomen icke tillfallit broderns konkursbo, emedan syskonen ansågos ha gemensam besittning (WILLIAMS s. 272). Men då en bolagsmans personliga egendom använts såsom bolagets egendom, har egendomen

ingått i bolagets konkurs, enär bolagsmannen icke på den grund att han var bolagsman ansågs ha besittning till egendomen (WILLIAMS s. 272, ECKSTEIN s. 159).

Om konkursgäldenären icke är näringsidkare, vilket begrepp fattas vidsträckt, kan han icke vara reputed owner. Om konkursgäldenären är näringsidkare, tillämpas regeln endast på egendom, som användes omedelbart i rörelsen (WILLIAMS s. 267, ECKSTEIN s. 154).

Konkursgäldenären är icke reputed owner, om arten av hans rörelse är sådan, att främmande egendom brukar komma i hans besittning och detta förhållande framstår klart även utåt, såsom vid kommission, mottagande av varor till bearbetning och uppdrag av skilda slag. Ej heller föreligger reputed ownership, då det enligt handelsbruk i en näringsgren är vanligt att handla med eller innehava främmande egendom och handelsbruket är stadigt, så att vanliga kreditgivare måste känna till det. Även om den främmande egendomen i ett särskilt fall kommit i konkursgäldenärens besittning på annat sätt än som överensstämmer med handelsbruket men handhaves av konkursgäldenären liksom främmande egendom enligt handelsbruket, är reputed ownership uteslutet. Ett handelsbruk kan ha nått sådan stadga, att det gäller såsom notoriskt; domstolarna kräva icke bevisning utan »take judicial notice of it» (ECKSTEIN s. 156, WILLIAMS s. 278). — Att konkursgäldenären försett varor i sin besittning med påskrift, att de tillhöra annan, utesluter i och för sig icke reputed ownership (WILLIAMS s. 280).

Reputed ownership förutsätter samtycke av egendomens ägare. Samtycket skall omfatta alla övriga betingelser för regelns tillämplighet, alltså icke blott förhandenvaron av konkursgäldenärens besittning utan även att saken skall brukas i besittarens näring, så att besittaren utåt framstår såsom reputed owner (WILLIAMS s. 277, ECKSTEIN s. 160). Samtycke anses föreligga, om true owner utan svårighet kunnat överföra besittningen till sig men underlåtit detta, t. ex. om godset befinner sig i tredje mans omedelbara besittning och true owner underlåtit denuntiation till tredje mannen (WILLIAMS s. 280).

Reputed ownership kan förtaga verkan av en säkerhetsöverlåtelse (conditional bill of sale eller mortgage), som registrerats enligt 1878 och 1882 års lagar, men icke av en på samma sätt registrerad omsättningsöverlåtelse (absolute bill of sale). Har vid omsättningsöverlåtelse godset lämnats kvar i säljarens besittning utan att överlåtelsen registrerats, torde säljaren i regel bli godsets reputed owner, såvitt godset ingått i säljarens rörelse (WILLIAMS s. 286, ECKSTEIN s. 157).

Konkursgäldenärens i rörelsen uppkomna fordringar med bestämd förfallotid men icke andra »things in action» kunna enligt uttryckligt stadgande vara föremål för reputed ownership (§ 38 Bankruptcy Act). Med things in action eller det i juristspråket vanligare uttrycket choses in action menas anspråk på prestation i motsats till saker i rättighetshavarens omedelbara besittning. Regeln träffar således förfallna eller framdeles förfallande penningfordringar å bestämda belopp men icke svävande fordringar, som bero av en icke fullgjord motprestation, och ej heller sådana things in action som aktier, försäkringsbrev, debentures och andelsbevis (ECKSTEIN s. 152, WILLIAMS s. 269 ff).

Den närmaste motsvarigheten till ägareförbehåll i engelsk rätt »hire-purchase agreement» behöver icke registreras men är underkastad de vanliga reglerna om reputed ownership. Följden härav blir, att hire-purchase agreement medför separationsrätt i köparens konkurs i regel endast inom de näringsgrenar, där sådana avtal äro handelsbruk (WILLIAMS s. 279).

Oavsett förut anförda regler kan separationsrätt finnas, om konkursgäldenären innehar egendom såsom *trustee*. Trust är ett fiduciariskt förhållande, där trustee utåt framstår såsom ägare men uppdragsgivaren (cestui que trust) är den verklige ägaren (true owner). Trustreglerna grundas på equity. »Equity regards as done that which ought to be done.» Den som har anspråk på en bestämd eller bestämbar prestation, behandlas som om han i det ögonblick, då prestationen förfaller

och icke längre är beroende av motprestation, redan vore ägare. Överlåtaren är från detta ögonblick hans trustee. Löfte om prestation verkar såsom belastning på den sak, som avses med löftet. Motsvarande gäller om upplåtelse av annan rätt, t. ex. panträtt (ECKSTEIN s. 129, 167).

Trust fattas vidsträcktare än den tyska rättens Treuhand och kan föreligga, även om parterna med avtalet icke avsett någon fiduciarisk rättshandling. Såsom trustee betecknas vidare förmyndare, testamentsexekutor, boutredningsman och konkursförvaltare i förhållande till den av honom förvaltade förmögenheten. Denna regel anföres till stöd för det förhållandet, att vid en konkursförvaltares egen konkurs den av honom förvaltade främmande konkursmassan icke ingår i hans konkursbo (WILLIAMS s. 218). Trust kan stiftas på villkor att stiftaren själv blir trustee. Vid fideikommiss (settlement) föreligger således trust med verkan att fideikommissegendomen kan fredas även mot borgenärerna till en stiftare, som insatt sig själv såsom fideikommissarie (ECKSTEIN s. 165). En panthavare är trustee med avseende på det överskott, som kan uppkomma vid pantrealisationen (ECKSTEIN s. 166).

Till trust räknas vidare uppdrag i vidsträckt mening, kommission, förmedling av värdepappershandel, inkassouppdrag m. m. (ECKSTEIN s. 166). Trust omfattar både egendom, som trustee mottagit från uppdragsgivaren, och egendom, som trustee mottagit från tredje man för uppdragsgivarens räkning (ECKSTEIN s. 164). På grund härav föreligger separationsrätt till kommissionsgods i kommissionärens besittning både för försäljnings- och inköpskommittenter. Separationsrätten omfattar även kommissionärens från rättsförhållandet med kommittenten härrörande utestående fordringar hos tredje man samt betalning eller annat vederlag, som kommissionären uppburit (surrogationsprincip). Trust uppkommer, så snart någon mottager en prestation, t. ex. en penningsumma, med skyldighet att använda den för ett bestämt ändamål. Om släktingar och vänner bisträckt konkursgäldenären med penningar i ett misslyckat försök att hindra konkursen, kunna pengarna eller vad därav återstår separeras, enär långivarnas mening varit, att pengarna skulle få användas endast så länge konkursen kunde förhindras (ECKSTEIN s. 173, WILLIAMS s. 234). Trust har ansetts föreligga beträffande pengar, som en delägare i enkelt bolag lämnat en annan delägare och av denne använts för en affär, vari den förstnämnde icke haft del. En växeltrassent, som lämnat trassaten medel till täckning av växeln, kan ha separationsrätt till dessa medel, såframt de in specie avsetts till inlösen av växeln. Sistnämnda fall kallas specific appropriation och kan vara avtalat eller bero på handelsbruk. Presumtionen är dock för att specific appropriation icke föreligger (ECKSTEIN s. 174, WILLIAMS s. 223, 232). Rätten till specific appropriation kan överlåtas tillsammans med växeln men följer in dubio icke med överlåtelse av växeln (ECKSTEIN s. 175).

Vissa regler i statute law och common law kunna hindra, att trust medför separationsrätt. Separationsrätt uppkommer icke, om bestämmelserna i 1878 och 1882 års lagar om säkerhetsöverlåtelse av lösa saker och rättigheter (däribland icke löpande fordringar) åsidosättas (WILLIAMS s. 226, ECKSTEIN s. 168). 1878 och 1882 års lagar beröra emellertid icke vissa säkerhetsöverlåtelser av things in action, varpå följande fall är ett exempel. Om konkursgäldenären för säkerställande av en borgenär genom avtal med denne förbundit sig att ur en framdeles förfallande fordran å köpeskilling för en till annan person försåld sak betala visst belopp, medför en sådan utfästelse, ehuru ogiltig enligt common law, enligt equity rätt för borgenären att separera vad som tillkommer honom av köpeskillingsfordringen, åtminstone såvitt denna är förfallen vid konkursens början (ECKSTEIN s. 169—170, HALSBURY IV s. 439). Den typ av trustförhållande, där en borgenär har rätt att för sin fordran göra sig betald ur ett visst konkursgäldenärens tillgodohavande och kan separera denna rätt, kallas equitable assignment och kan stiftas genom avtal mellan borgenären och konkursgäldenären eller genom en av konkursgäldenären till borgenären riktad anvisning att lyfta betalning hos en konkursgäldenärens gäldenär (HALS-

BURY IV s. 440). Denuntiation till den sistnämnde är icke under alla förhållanden nödvändig men kan erfordras för att utesluta tillämpning av reputed ownership (WILLIAMS s. 223). Även om särskilt avtal eller anvisning icke kommit till stånd, kan konkursboet genom konkursgäldenärens andra förbindelser vara skyldigt att lämna tredje man betalning ur ett sådant tillgodohavande. Då en icke accepterad växel överlåtits och överlåtaren enligt åtagande gent emot förvärvaren lämnat trassaten annan växel till täckning, har förvärvaren sålunda fått separera täcknings-växeln i trassatens konkurs. Equitable assignment kan stiftas även genom en av konkursgäldenären till dennes gäldenär riktad anmodan att betala tredje man ur tillgodohavandet jämte underrättelse därom till tredje mannen av konkursgäldenären eller med den sistnämndes bemyndigande av dennes gäldenär. Om däremot konkursgäldenären saknar tillgodohavande men t. ex. en bank på hans begäran åtagit sig att kreditera tredje man ett visst belopp samtidigt som banken debiterat konkursgäldenären beloppet, så kan tredje mannen icke separera det honom krediterade beloppet ur den täckning, som konkursgäldenären möjligen lämnat banken (ECKSTEIN s. 172).

Framträder trustee med uppdragsgivarens (true owners) samtycke såsom reputed owner, kan detta omintetgöra den separationsrätt, som eljest skulle följa av trustförhållandet. Kravet att uppdragsgivaren för bevarandet av separationsrätten har att ingripa mot att trustee framträder såsom reputed owner är dock olika strängt allt efter trustförhållandets art. Det kan icke eftergivas, då uppdragsgivaren har makt att återtaga saken från trustee eller åtminstone att förbjuda denne att använda saken på reputed owner-sätt (implied trust), men är mindre strängt vid express trust, där uppdragsgivaren icke har sådan makt. Föreligger vid express trust ett samtycke av uppdragsgivaren till en åtgärd, varigenom trustee framträder såsom reputed owner, kan samtycket vara irrelevant, enär trustee måhända även mot uppdragsgivarens bestridande kunnat vidtaga åtgärden, och skadar då icke separationsrätten (HALSBURY II s. 234—235). Stiftandet av en panträtt utan tradition och användandet av en bolagsmans förmögenhet i bolagets rörelse innebära, att trustee (pantgäldenären, bolaget) med true owners (pantborgenärens, bolagsmannens) samtycke överskridit sina befogenheter i express trustförhållandet, och utesluta separationsrätt i pantgäldenärens, respektive bolagets konkurs (ECKSTEIN s. 159, WILLIAMS s. 222, 276).

Enligt den för engelsk rätt betydelsefulla surrogationsprincipen *(doctrine of following)* kan varje genom en rättshandling tillkommet surrogat separeras i stället för den ursprungligen separationsdugliga egendomen, såvitt surrogatet kan identifieras i massan (can be earmarked). Surrogationsprincipen gäller även i andra förhållanden än trust, såsom då man vill separera en prestation, som skall gå åter på grund av rättshandlingens ogiltighet, eller då konkursgäldenären obehörigen försålt separationsduglig egendom (ECKSTEIN s. 178). Aktier, som köpts för stulna pengar, kunna separeras i tjuvens konkurs (WILLIAMS s. 219). True owner kan göra gällande äganderätt till surrogatet. Var den ursprungligen separationsdugliga egendomen pengar, har han enligt *doctrine of following money* valrätt mellan nämnda möjlighet och att göra gällande panträtt till surrogatet (ECKSTEIN s. 178). Har konkursgäldenären vid anskaffande av surrogatet använt även egna pengar, saknar uppdragsgivaren äganderätt men har panträtt (charge), vilken gäller i hela saken. Har konkursgäldenären anskaffat surrogatet för flera uppdragsgivares pengar, så ha samtliga uppdragsgivarna panträtt i saken med inbördes lika rätt eller kunna de i stället avtala en samäganderätt efter förhållandet mellan sina fordringar. Om konkursgäldenären har sammanblandat främmande pengar med sina egna, så att de förra icke längre gå att identifiera, kan uppdragsgivaren enligt equity separera sina pengar på så sätt att ett lika stort belopp uttages ur den sammanblandade massan. Har konkursgäldenären använt en del av de sammanblandade pengarna för egen del, så måste konkursboet tåla, att bristen i första hand

avräknas på konkursgäldenärens andel i det sammanblandade (ECKSTEIN s. 179). Doktrinen förutsätter emellertid, att konkursgäldenären haft skyldighet att hålla de främmande medlen avskilda från sina egna, varigenom sammanblandningen är »wrongful». Huruvida sådan skyldighet förelegat, blir en tolkningsfråga. Då en bankirfirma, som fått i uppdrag att indriva pengar och låtit de indrivna medlen ingå i samma kassa som firmans övriga medel, råkat i konkurs, sedan uppdragsgivarna underrättats om att pengarna översänts till dem men innan så verkligen skett, ha uppdragsgivarna icke kunnat separera sina medel. Till förklaring av utgången i detta fall har anförts, att bankirfirman icke varit skyldig att hålla de influtna främmande medlen avskilda utan blott haft att kreditera uppdragsgivarna dem tillkommande belopp, men från annat håll har yppats tvivel, huruvida avgörandet riktigt tolkar doctrine of following money (WILLIAMS s. 220).

Samma principer finna användning, då konkursgäldenären inbetalat främmande medel på sitt *bankkonto*. Kontot betraktas såsom ett förvaringsställe, ett kassaskrin, i vilket pengarna inlagts. Det erfordras icke, att kontot avsetts uteslutande eller huvudsakligen för främmande medel och ej heller att de främmande medlen å kontot blivit earmarked (WILLIAMS s. 219). I skuldförhållanden i allmänhet gäller, att de först i debet uppförda posterna skola avräknas på de först i kredit upptagna, ty man antager, att en bank är angelägen att i första hand betala sina äldsta skulder (ECKSTEIN s. 180, WILLIAMS s. 221). Emot denna grundsats gäller här, att konkursboet, därest trust eller annat liknande förhållande (fiduciary relationship) består mellan konkursgäldenären och uppdragsgivaren, måste avräkna gjorda uttag i första hand på konkursgäldenärens egna å kontot innestående medel. Möjligen kullkastas denna regel, om det visas, att konkursgäldenären genom uttagen avsett att förskingra främmande medel (WILLIAMS s. 219). Uppdragsgivaren kan eljest fordra betalning ur banktillgodohavandet, i den mån det är möjligt att hans pengar innestå på kontot, d. v. s. hans rätt inskränker sig till det lägsta belopp, som har innestått på kontot efter insättningen av de honom tillkommande medlen. Föreligger varken trust eller fiduciary relationship, är uppdragsgivarens ställning svagare. Skall uppdragsgivarens betalning till konkursgäldenären gå åter på grund av condictio indebiti, saknar uppdragsgivaren företrädesrätt till medlen å kontot och uttag torde avräknas proportionellt på egna och främmande medel (ECKSTEIN s. 180). Separationsrätt erkännes dock således även i sistnämnda fall. Vid såväl egentlig trust som fiduciary relationship har uppdragsgivaren panträtt (charge) i banktillgodohavandet (WILLIAMS s. 220). Då flera uppdragsgivares medel blivit insatta på samma bankräkning, ha uppdragsgivarnas panträtter förmånsrätt i motsatt ordning mot tidsföljden för insättningarna, d. v. s. behållningen tillfaller de uppdragsgivare, för vilka insättningar senast skett (BOWSTEAD s. 275).

För solicitors förvaltning av klientmedel finnas särskilda bestämmelser om bokföring och om skyldighet i vissa fall att hålla medlen insatta på bank. Enligt Solicitors' Accounts Rules 1935, som med stöd av Solicitors' Act 1932 meddelats av solicitororganisationen Law Society, gäller bland annat följande. Det åligger varje solicitor att hålla sådan bokföring, att av denna klart framgår vad han mottagit från eller utbetalt för varje klient och vad han för egen räkning mottagit eller utbetalt. Medel, som solicitor mottager för en klients räkning skola med vissa angivna undantag utan otillbörligt (undue) dröjsmål inbetalas på en i solicitorns namn öppnad bankräkning, som skall benämnas klientkonto. Undantagen medgiva solicitorn rätt att i stället för att insätta medlen på klientkonto inbetala dem på ett specialkonto i klientens namn. Solicitorn kan vidare underlåta att insätta medlen på klientkonto eller sådant specialkonto, om klienten lämnar sitt samtycke därtill, om medlen i yrkesmässig ordning mot kvitto utbetalas å klientens vägnar till tredje man eller till klienten själv, om klienten gjort inbetalningar à conto för kostnader och arvode eller om Council of the Law Society efter ansökan medgiver undantag. Solicitor kan öppna ett eller flera klientkonton. På sådant konto får insättas endast me-

del tillhörande klienter samt sådana solicitorn tillkommande belopp, som erfordras för att öppna bankkontot eller hålla det vid makt. Från klientkontot får lyftas endast pengar, som skola utbetalas till klienten eller för dennes räkning eller som likvid för klientens skuld till solicitorn, eller penningmedel som klienten bemyndigar solicitorn att lyfta. Uttag och insättningar, som skett av misstag i strid mot anförda regler, få dock rättas till genom motsvarande insättningar och uttag. Solicitorn måste iakttaga, att han för en viss klient icke från bankräkningen uttager mera än vad denne klient har innestående å räkningen. Genom en ändring år 1941 av Solicitors' Act har vidare stadgats, att solicitor, som erhållit förvaltningsuppdrag såsom trustee antingen ensam eller endast tillsammans med kompanjon eller biträde, måste lägga upp en särskild bankräkning för varje förvaltningsuppdrag (trust) samt föra räkenskaper med detaljerade uppgifter för varje uppdrag. Bestämmelsernas efterlevnad övervakas genom revision, som solicitorn är skyldig att varje år underkasta sig och varöver intyg skall ingivas till Law Society. (Närmare angående solicitors medelsförvaltning se artikel i Tidskrift för Sveriges advokatsamfund 1942 s. 23 ff.)

Den uppluckring av specialitetskravet, som doctrine of following money innebär, går stundom längre än i de förut anförda exemplen. Sedan en »agent» för några bryggare erhållit pengar av dessa till inköp av säd och åtagit sig att tillverka malt av säden för uppdragsgivarnas räkning, förskingrade han pengarna men köpte säd och färdig malt på kredit, varefter han råkade i konkurs. I konkursgäldenärens besittning funnos stora partier säd och malt, dock till mindre värde än de av uppdragsgivarna överlämnade pengarna, och då konkursgäldenären icke kunde visa, att han köpt för egen och icke för uppdragsgivarnas räkning, fingo de sistnämnda separera ifrågavarande partier (WILLIAMS s. 221). I ett annat fall hade konkursgäldenären, vilken såsom »agent» mottagit växlar för diskontering, sammanblandat dem med egna tillgångar och därefter avvikit. Då han anhölls, anträffades i hans besittning pengar, som härrörde från delar av den sammanblandade egendomen. Uppdragsgivaren ansågs ha panträtt med förmånsrätt framför övriga borgenärer i dessa penningar till ett belopp motsvarande växlarnas värde (BOWSTEAD s. 278).

Trust måste avgränsas från rena fordringsförhållanden, som icke grunda separationsrätt. Såsom kriterium på vanligt kreditförhållande anges bland annat skyldighet för konkursgäldenären att betala ränta på de mottagna medlen. Har konkursgäldenären gottskrivit ett löpande konto med uppdragsgivaren godsets eller surrogatets värde, så föreligger kreditförhållande, ty från gottskrivandet inträder förräntning. Separationsrätt är tveksam t. ex. då växlar lämnats en bank till indrivning och banken omedelbart gottskriver uppdragsgivaren värdet av växeln. I regel föreligger då icke trust. Trust föreligger emellertid, om banken gottskrivit uppdragsgivaren en icke förfallen växel på villkor att växeln blir inlöst (ECKSTEIN s. 182, BOWSTEAD s. 276).

Förmånsrätt i del av konkursmassan kan enligt engelsk rätt uppkomma, om en medlem av Londons värdepappersbörs råkar i konkurs. Kommer en börsmedlem på obestånd, måste han avträda hela sin förmögenhet till förnöjande av sina börsborgenärer i ett förfarande, som faller utanför konkurs och icke hindrar konkurs. Börsborgenärerna ha förmånsrätt i den behållning, som uppkommer vid avvecklingen av gäldenärens löpande börsaffärer (ECKSTEIN s. 140—142).

Nordamerikansk rätt.

Rättskällor äro enligt nordamerikansk liksom enligt engelsk uppfattning statute law, common law och equity. I Amerikas Förenta Stater gäller en konkurslag av federal natur, Bankruptcy Act av 1898. De särskilda staterna äga lagstifta i konkursrättsliga ämnen, i den mån de icke inkräkta på den enhetlighet, som den federala lagstiftningen vill åstadkomma (BLACK s. 2). För många separationsrättsliga

spörsmål är de särskilda staternas rätt avgörande, men denna kan icke redovisas här. I nedan anförda regler kunna alltså gälla lokala avvikelser.

Vid köp av lösa saker är tradition icke i och för sig nödvändig för att köparen skall ha separationsrätt i säljarens konkurs (BLACK s. 482). Om köparen genom avtalet blivit ägare före konkursutbrottet, kan han separera godset utan vidare. Detta är en tolkningsfråga. Tradition blir härvid ett viktigt bevisfaktum, som ofta erfordras för att köparen skall vara skyddad. För att pantsättning av lösa saker skall ha verkan mot pantgäldenärens konkursbo, kräves i allmänhet pantens överlämnande (BLACK s. 482). Överlåtelse av fordringar är stundom giltig mot överlåtarens borgenärer redan med avtalet (equitable assignment). En checkborgenär har sålunda gent emot checkutställarens konkursbo rätt till täckning ur det tillgodohavande, varpå checken dragits (BLACK s. 483). Överlåtelse genom equitable assignment gäller oftast icke utan förvärvarens accept men är verksam, även om överlåtaren först senare anvisar täckning. Vid överlåtelse av en vanlig icke löpande fordran måste i regel tillika gäldenären underrättas för att överlåtelsen skall stå sig mot överlåtarens borgenärer (BLACK s. 484).

Vid kommission har såväl försäljnings- som inköpskommittent separationsrätt till kommissionsgods i kommissionärens besittning, till kommissionärens tillgodohavanden hos tredje man på grund av kommissionsförhållandet samt till vederlag som influtit och kan identifieras (BLACK s. 470). Om vederlaget icke kan utskiljas utan ingått i ett av kommissionärens egna tillgodohavanden, har kommittenten separationsrätt till så stor del av detta tillgodohavande, som svarar mot hans fordran, förutsatt att tillgodohavandet efter vederlagets ingående däri hela tiden uppgått till vederlagets storlek eller överstigit detta (doctrine of the commingling of funds). Samma regel gäller för kommission i värdepappershandel (BLACK s. 472). Kommittenter, som icke kunna identifiera av dem överlämnade eller för deras räkning inköpta värdepapper, ha separationsrätt till handlingar av samma slag, som kommissionären innehar vid konkursutbrottet utan att dessa handlingar utmärkts såsom tillhörande annan än kommissionären (BLACK s. 473, 475). Har kommissionären förskingrat en del av ett antal värdehandlingar, som han innehar för vissa kommittenters räkning, men lämnat orörda andra handlingar av samma slag, som han förvärvat för egen räkning, skall bristen ändock i första hand läggas icke på kommittenterna utan på kommissionärens egna tillgångar. Kan en kommissionär, som för flera kommittenters räkning köpt aktier i samma bolag, icke redovisa mer än ett mindre antal sådana aktier, få de kommittenter, som kunna identifiera sina aktier, uttaga dessa och återstoden av aktierna uppdelas på övriga kommittenter efter förhållandet mellan deras fordringar (BLACK s. 472).

En kontantsäljare kan i köparens konkurs separera gods, som avtalsstridigt kommit i köparens besittning (BLACK s. 478). Har kontantköparen lämnat check, som senare icke infrias, eller blir köpet hävt före köparens konkurs, har säljaren separationsrätt (BLACK s. 466). Likaledes kan en säljare, som genom svikligt förfarande eller genom något mot tro och heder stridande handlingssätt förletts att bevilja köparen kredit, oberoende av köparens konkurs häva köpet och återkräva godset eller vederlag som influtit och kan identifieras (BLACK s. 479). Säljaren ålägges emellertid i detta fall en sträng bevisbörda, enär meningen icke är att uppmuntra en slapp kreditkontroll (BLACK s. 481).

Om egendom lämnas någon på villkor, att han anses såsom köpare, därest han inom viss tid förklarar sig villig att behålla egendomen, föreligger ett »option contract of sale», och säljaren har separationsrätt, intill dess mottagaren begagnar sig av optionsrätten (BLACK s. 477). Har däremot konkursgäldenären mottagit godset på prov och på villkor att han inom viss tid äger återställa det, därest det finnes icke vara tillfredsställande, föreligger ett »contract of sale and return», och säljaren har icke separationsrätt i köparens konkurs (BLACK s. 478). De särskilda

staternas rätt medgiver i övrigt säljaren ett starkt varierande rättsskydd (BLACK s. 478, 475).

För att ägareförbehåll (contract of conditional sale) skall vara giltigt mot överlåtarens konkursbo, kräves i de flesta av staterna antingen viss form för avtalet eller registrering (BLACK s. 476). Även hyresavtal, som medgiva hyresmannen att på vissa villkor köpa egendomen, kunna medföra separationsrätt i hyresmannens konkurs, så länge denne icke fullgjort köpevillkoren (BLACK s. 466).

Egendom, som konkursgäldenären innehar på grund av trust, går icke in i konkursboet. Även om trust föreligger, kan emellertid konkursgäldenären ha »a beneficial interest», som tillfaller boet. Depositarie är trustee åt deponenten, kommissionär åt kommittenten och hantverkare åt beställaren, som lämnat material (BLACK s. 470). Trust föreligger likaledes, när en advokat mottagit pengar av sin klient och håller dem avskilda från sina tillgångar. Om en aktiekommissionär mottagit viss egendom från en kommittent såsom säkerhet för befarad förlust på kommittentens affärer, kan kommittenten av säkerheten separera vad som icke tagits i anspråk för förlust som uppkommit före kommissionärens konkurs. Kommittenten äger likaledes separera en check, som han lämnat kommissionären för viss affär, vilken icke kommit till utförande (BLACK s. 473).

Vissa säkerhetsöverlåtelser anses på grund av trust gälla mot överlåtarens borgenärer utan tradition. En leverantör av ett varulager eller den som lämnat köparen lån till inköp av lagret kan överenskomma med köparen, att denne skall inneha varorna såsom trustee för leverantören (långivaren) med rättighet att sälja dem i rörelsen men med skyldighet att redovisa influtna medel (BLACK s. 469). En sådan överenskommelse tillförsäkrar cestui que trust (leverantören, långivaren) separationsrätt till varorna och vad som influtit för sålda varor.

Individualiseringskravet uppges icke helt och hållet enligt doctrine of the commingling of funds. Den som gör gällande separationsrätt, måste således visa, att hans prestation eller vederlag därför finnes i behåll i konkursboet och kan utskiljas eller att prestationen eller vederlaget ingått i ett bestämt tillgodohavande, som tillkommer konkursgäldenären (BLACK s. 468). Det förutsättes vidare, att sammanblandningen av främmande tillgångar med konkursgäldenärens egna varit »unlawful», d. v. s. att konkursgäldenären haft skyldighet att hålla de främmande tillgångarna avskilda. Har konkursgäldenären mottagit pengar på grund av trust och sammanblandat dessa med egna medel genom insättning på bank i eget namn, kan en så stor del av banktillgodohavandet, som motsvarar det överlämnade beloppet, separeras, förutsatt att bankkontot alltsedan insättningen visat en behållning lika stor som eller överstigande beloppet av trustmedlen. Uttag avräknas i första hand på konkursgäldenärens egna på kontot innestående medel. Men har behållningen någon gång efter insättningen nedgått under beloppet av trustmedlen, kan cestui que trust icke längre separera tillgodohavandet eller någon del därav. Om flera uppdragsgivares medel insatts på samma konto men behållningen icke förslår till full täckning för samtliga, drabbar bristen de tidigaste insättningarna.

Skulle den rätt, cestui que trust äger till medel, som ingått i konkursgäldenärens egna tillgodohavanden, icke vara känd för konkursförvaltaren och därför icke iakttagas vid avvecklingen av boet, har cestui que trust intet krav mot förvaltaren (BLACK s. 469). Cestui que trust kan således förlora sin rätt, om han dröjer med att göra den gällande i trustees konkurs.

Specialitetskravet eftergives stundom i högre grad än vad fallet är enligt doctrine of the commingling of funds. Sedan en kommissionär, som av kommittenten mottagit aktier till försäljning, meddelat, att aktierna försålts och översänt en check på köpeskillingen, visade det sig i kommissionärens konkurs, att checken saknade täckning samt att kommissionären visserligen försålt aktier till det antal och av det slag, han mottagit från kommittenten, men levererat av aktier, som han innehade för egen räkning, och uppburit köpeskillingen. Kommittenten ansågs berätti-

gad att utfå vederlagsprestationen samt i den mån denna icke fanns i behåll att återfå sina aktier (BLACK s. 475).

Trust måste avgränsas från vanligt skuldförhållande. Pengar, som överlämnas till en bank för förvaltning, kunna separeras i bankens konkurs. Separationsrätt medgives emellertid icke endast därför att överlämnade medel avsetts till ett bestämt ändamål, t. ex. för att banken därmed skall infria en uppdragsgivarens förbindelse till tredje man (BLACK s. 469). Fordringsbevis, som överlämnats till en bank för indrivning utan att överlämnaren samtidigt krediterats deras värde, kunna separeras. Har fordringsbevisens värde omedelbart gottskrivits överlämnaren, föreligga mindre starka skäl för separationsrätt, särskilt om överlämnaren börjat taga denna kredit i anspråk (BLACK s. 470).

Litteraturförteckning med förklaringar.

ARNHOLM = Arnholm, C. J.: Panteretten. 1942.

AUBRY ET RAU = Aubry et Rau: Cours de droit civil français. 5 uppl. Del VI 1920.

BECH = Bech, S.: Konkurslovgivningen med kommentar og domsuddrag. 2 uppl. 1928.

BGB = Bürgerliches Gesetzbuch $^{18}/_{8}$ 1896 (tysk). Textutgåva C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1940.

BLACK = Black, H. C.: Handbook of the law and practice in bankruptcy. 1924.

BOWSTEAD = Bowstead, W.: A digest of the law of agency. 9 uppl. 1938.

CHYDENIUS I, II = Chydenius, J. W.: Lärobok i finsk kontraktsrätt. 2 uppl Del I 1916, del II 1925.

CIV = Code civil $^{5}/_{3}$ 1803 (fransk). Textutgåva med anmärkningar Petite collection Dalloz. 38 uppl. 1938.

COM = Code de commerce $^{10}/_{9}$ 1807 (fransk), däri ingående konkursregler enligt lag $^{28}/_{5}$ 1838. Textutgåva med anmärkningar Petite collection Dalloz. 35 uppl. 1938.

DKL = Lov om Konkurs samt om nogle Forandringer i de gjældende Bestemmelser om Pant og Exekution $^{25}/_{3}$ 1872 (dansk).

ECKSTEIN = Eckstein, F.: Das englische Konkursrecht. (Kaiser-Wilhelm-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht, Beiträge zum ausländischen und internationalen Privatrecht, Heft XII.) 1935.

GJELSVIK = Gjelsvik, N.: Norsk tingsrett. 3 uppl. 1936.

HAGERUP = Hagerup, F.: Konkurs og Akkordforhandling. 4 uppl. 1932.

HALSBURY = Halsbury, Earl of: Laws of England, 2 edition under the general editorship of Viscount Hailsham. Del II 1931, del IV 1932, del XXIII 1936, del XXV 1937.

HGB = Handelsgesetzbuch $^{10}/_{5}$ 1897 (tysk). Textutgåva Guttentagsche Sammlung. 12 uppl. 1930.

C. JAEGER I, II = Jaeger, C.: Das Bundesgesetz betreffend Schuldbetreibung und Konkurs. Del I och II 1911.

E. JAEGER = Jaeger, E.: Konkursrecht. (Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft, del XVIII.) 1924.

E. JAEGER I, II = Jaeger, E.: Kommentar zur Konkursordnung. 6 och 7 uppl. Del I 1931, del II 1936.

JTF = Tidskrift utgiven av Juridiska föreningen i Finland.

JW = Juristische Wochenschrift.

KO = Konkursordnung $^{10}/_{2}$ 1877 (tysk). Textutgåva med anmärkningar Guttentagsche Sammlung. 12 uppl. 1916.

LYON-CAEN = Lyon-Caen, Ch. et Renault, L.: Traité théorique et pratique des Faillites, Banqueroutes et Liquidations judiciaires. 5 uppl. Del II 1936.

MUNCH-PETERSEN = Munch-Petersen, H.: Den borgerlige ret i hovedtræk. 11 uppl. 1940.

NKL = Lov om Concurs og Concursboers Behandling $^{6}/_{6}$ 1863 (norsk).

OR = Bundesgesetz betreffend die Ergänzung des schweizerischen Zivilgesetzbuches fünfter Teil, Obligationenrecht $^{30}/_{3}$ 1911. Se Rechtsbuch der Schweiz herausgegeben von G. Schneider, 4 uppl. del I 1938.

PERCEROU = Percerou, J.: Des Faillites et Banqueroutes et des Liquidations judiciaires. 2 uppl. Del II 1937.

PLANCK II, III = Planck's Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, herausgegeben von E. Strohal 4 uppl. Del II: 2 1928, del III 1920.

PLANIOL = Planiol, M. et Ripert, G.: Traité pratique de droit civil français. Del XII 1927.

RT = Norsk Retstidende.

SCHEEL = Scheel, H.: Forelæsninger over norsk tingsret. 1912.

SCH U K = Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs $^{11}/_{4}$ 1889 (schweizisk). Se Rechtsbuch der Schweiz herausgegeben von G. Schneider, 4 uppl. del II 1938.

SERLACHIUS: OBL. = Serlachius, J.: Lärobok i obligationsrättens allmänna del enligt finsk rätt. 1902.

SERLACHIUS: SAKRÄTT = Serlachius, J.: Sakrätten enligt gällande finsk rätt. 3 uppl. 1916.

STAUDINGER = I. v. Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. 10 uppl. Del III: 1 1935, del III: 2 1936.

TfR = Tidsskrift for Rettsvitenskap.

U = Ugeskrift for Retsvæsen.

USSING: Allm. = Ussing, H.: Dansk obligationsret. Almindelig del. 2 uppl. 1942.

USSING: Spec. I II = Ussing, H.: Dansk obligationsret. Speciel del. I Köb 1939. II Enkelte kontrakter. 1940.

VINDING KRUSE = Kruse, Vinding Fr.: Ejendomsretten. Del II 1929.

WILLIAMS = Williams, R. L. V.: Law and practice in bankruptcy. 13 uppl 1925.

WREDE: Obl. = Wrede, R. A.: Anteckningar enligt föreläsningar över obligationsrättens allmänna del. 1925.

WREDE: Sakrätt = Wrede, R. A.: Grunddragen av sakrätten enligt Finlands lag. 1926.

ZGB = Schweizerisches Zivilgesetzbuch $^{10}/_{12}$ 1907. Se Rechtsbuch der Schweiz herausgegeben von G. Schneider, 4 uppl. del I 1938.

Statens offentliga utredningar 1943

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till lag om redovisningsmedel m. m. [24]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Flyttningsersättningssakkunniga. Betänkande med förslag till författningar ang. ersättning för flyttningskostnad. [2]
Utredning och förslag ang. pappersformaten inom statsförvaltningen. [6]

Kommunalförvaltning.

1940 års civila byggnadsutredning. Betänkande 1. Förslag till ändringar i Kungl. Maj:ts byggnadsstadga samt till föreskrifter rörande planläggning och utförande av byggnad för vissa vårdanstalter och folktandpolikliniker. [10]

Statens och kommunernas finansväsen.

1941 års familjebeskattningssakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade grunder för familjebeskattningen. [3]
Besparingsberedningens slututlåtande. [13]
Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden vid 1938 års allmänna fastighetstaxering. [23]

Politi.

Utredning rörande polismäns anslutning till politiska ytterlighetsriktningar m. m. [5]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande ang. levnadskostnadsindex. [8]
Utredning och förslag ang. statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. [9]
Utredning och förslag ang. statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. [15]
Utredning och förslag ang. planmässigt sparande för familjebildning och statens bosättningslån. [18]

Hälso- och sjukvård.

Betänkande med förslag ang. omorganisation av rättsmedicinalväsendet i riket. [20]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Utredning rörande skogsnäringens ekonomiska läge med förslag till åtgärder för höjande av näringens bärkraft. 3. Skogsbrukets transportfrågor: Vägar och järnvägar. [4]
Betänkande ang. åtgärder mot spekulation i vattenkraft. [14]

Industri.

Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 4. Förslag till åtgärder för textilforskningens ordnande. [11] 5. Förslag till åtgärder för järn- och metallforskningens ordnande. [16] 6. Förslag till åtgärder för den geotekniska forskningens ordnande. [22]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med författnings- och organisationsförslag för genomförande av ett förstatligande av den allmänna väghållningen på landet m. m. [1]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 1. Hygieniska förutsättningar för skolarbetet. [7] Bilaga 2. Den psykologiska forskningens nuvarande ståndpunkt i fråga om den psykiska utvecklingen hos barn och ungdom m. m. [19]
Tillströmningen till de fria fakulteterna och arbetsförhållandena närmast efter avlagd examen samt militärtjänstgöringens inverkan på universitets- och högskoleungdomens studier och ekonomiska förhållanden. [17]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag till statliga åtgärder för stödjande av den privata motorlösa flygningens och modellflygningens utveckling. [12]
Betänkande med förslag till reglering av det militära arvodesväsendet. [21]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Stockholm 1943. Kungl. Boktr. P. A. Norstedt & Söner 424580